תוספות יום טוב על מסכת נדה

תוספות יום טוב

geulaquiz.com

הקדמה

א **שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן**. ותני לה בריש עדיות. וסגי בהכי ולא אצטריך תו למתני בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. א״נ דהא דאמרי׳ דב״ש במקום ב״ה אינה משנה. אא״כ דמתני לה בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה כמ״ש הר״ב ברפ״ג דיבמות. היינו ב״ש וב״ה. אבל לא שמאי והלל גופייהו ומיהו כלשון הראשון מוכח ממ״ש במ״ח וט פ״ב דמעשר שני:

דיין שעתן. פי׳ הר״ב ולא אמרי׳ מקמי הכי נמי הוה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו כו׳. ודין תורה כך הוא דליכא למיחש להכי אלא (דב״ה) [דהלל] עושה סייג לדבריו וחושש כי היכי דבכל התורה כולה עבדינן סייג (וב״ש) [ושמאי] משום בטול פריה ורביה. אינו עושה סייג. כך מפורש בגמ׳ [דף ג] ועיין מ״ש בפרק דלקמן מ״ד [*וכותלי בית הרחם ובית החיצון שכתב הר״ב. מפורש במ״ה פ״ב וברפ״ה בס״ד]:

וחכמים אומרים לא כדברי זה וכו׳. כתב הר״ב וכדי להשוות מדותיהם וכו׳ להיכא דבדקה צהרים. דה״ל ג׳ עונות. היום אמש ואתמול למפרע עד צהרים לא רצו לחלק וכו׳ גמ׳ [*ומיהו אכתי לא שמענו אלא דאיכא למעוטי ולא ליטמו למפרע רק עונה אחת יתר מצהרים עד שחרית. וזהו שאמרו שלא רצו לחלק ולמעט אבל ז״ש הר״ב להוסיף. לא ידענא מהיכי תיתי להוסיף ואף רש״י לא כתב אלא לא רצו לגרוע ולמעט כו׳]:

כל אשה שיש לה וסת כו׳. תימה למה הפסיק ושנה המשמשת בעדים ה״ל למתני מיד כיצד היה שעתה וי״ל דקמ״ל אע״ג דיש לה וסת צריכה לשמש בעדים [כדפי׳ הר״ב] אע״ג דתנן לקמן [משנה ז] אע״פ שאמרו היה שעתה צריכה להיות בודקת [וכו׳]. הכא תנא ליה לאשמועינן דאותה בדיקה חשובה למעט מעת לעת דהוי חדוש כדלקמן. ודלקמן היינו בד׳ נשים דיין שעתן. תוס׳ [דף ד ד״ה כל אשה]]:

שיש לה וסת. כתב הר״ב ובדקה בשעת וסת. דאל״ה לא כדתנן בספ״ד:

וסת. כתב הר״ב שנקבע לה זמן האורח ג׳ פעמים. כדתנן במ״י פ״ט:

דיה שעתה. כתב הר״ב ולא חיישינן דלמא מקמי הכי הוי כו׳. כדאמרן דמדאורייתא לעולם לא אמרינן דילמא מקמי הכי הוה והכא אפי׳ רבנן לא חשו דודאי אורח בזמנו בא. ולא יעמוד מלצאת חוצה:

והמשמשת בעדים. פי׳ הר״ב דה״ק ומשמשת בעדים. ועיין במשנה דס״פ:

בעדים. פירש הר״ב דהיינו בסדין. עיין בפי׳ הר״ב ספ״ח. [*ומ״ש שם בס״ד]:

וממעטת על יד מעת לעת וע״י מפקידה לפקידה. ואיצטריך למתני נמי מפקידה לפקידה. דמה״ד מעת לעת חשו בה רבנן לפסידא דטהרות. אבל מפקידה לפקידה דזמן מועט הוא אימא לא. קמ״ל. גמ׳:

היתה יושבת במטה. כתב הר״ב לאשמועינן דמשום דיש לה וסת כו׳ הא אין לה וסת כו׳ מטה נמי טמאה. דספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה. אפילו בכלי מונח ע״ג קרקע. גמרא. וכבר כתבתי כן במ״ב פ״ד דטהרות. ועיין עוד מ״ש שם במ״ד:

בתולה מעוברת מניקה וזקנה. כולהו מפרש להו במתני׳:

אבל הלכה כר״א. כתב הר״ב והכי מסיק בגמרא. דאל״ה אין למדין הלכה מפי התלמוד. כלומר. ממה שנשנה במשנה דהלכה כמותו. כדאיתא בגמרא. וטעמא פירש״י שהתנאים לא דקדקו איש בדברי חבירו וכו׳:

אע״פ שנשואה. כלומר ונבעלה. דתנו רבנן נשאת וראתה דם מחמת נישואין. ילדה וראתה דם מחמת לידה. עדיין אני קורא לה בתולה. שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים [דמי נדה] ולא דמי בתולים:

משיודע עוברה. פירש הר״ב לסוף ג׳ חדשים. כי הא דכתיב (בראשית לח) ויהי כמשלש חדשים וכו׳ גמרא. ועיין מ״ש במתני׳ דלקמן:

עד שתגמול. פי׳ הר״ב עד שישלים לבנה כ״ד חדש ואפילו מת כו׳. לרבנן הוא דמפרש הכי:

רבי מאיר אומר מטמאה מעת לעת. פי׳ הר״ב דסבר ר״מ דם נעכר ונעשה חלב. וקרא דריש דכתיב (איוב יד) מי יתן טהור מטמא לא אחד. [טהור מטמא חלב מדם] לא אחד. בתמיה. כלומר יחידו של עולם. ורבנן א״ר יוחנן. זו ש״ז שהוא טמא. ואדם הנוצר ממנו טהור. ורא״א אלו מי הנדה. שהמזה ומזין עליו טהור. ונוגע טמא. גמ׳ [דף ט]:

סמוך לזקנתה. פירש הר״ב. כל שקורין לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת. גמ׳. וכתבו התוספות בירושל׳ פריך וכי בדעתה תלויה הדבר ומשני כל שראויה לקרותה אימא:

רבי יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג׳ עונות. וא״ת מעוברת לת״ק נמי הא בעי לסוף ג׳ חדשים וי״ל דכשאתה מונה חדשים אי אתה מונה צ׳

יום דלפחות יש בג׳ חדשים האחד מהן חסר. דמש״ה דייק הר״ב לפרש במ״י פ״ד דיבמות אדתנן היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיש לה ג׳ חדשים. דהנך ג׳ חדשים הם תשעים יום. ועי״ל דר״י ס״ל דעד שיעברו עליה ג׳ עונות לא אמרינן דיה שעתה. ואם הוכר עוברה ועדיין לא עברו עליה ג׳ עונות. מטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה. ולת״ק אע״פ שלא עברו עליה ג׳ עונות. משהוכר עוברה דיה שעתה. ושוב מצאתי כך בב״י סוף סימן קפ״ט שכתב בשם הרשב״א דטעמא דמלתא דמשום דהרי זו כחולה ודמיה מסולקים. ומשעה שהוכר העובר. ראשה ואיבריה כבדים עליה. אבל קודם שהוכר עוברה. אין ראשה ואיבריה כבדים עליה. ור״י חלוק בדבר. ולא חשיב לה מסולקת דמים. אא״כ פסקה מדם ועברו עליה ג׳ עונות. ע״כ:

חוץ מן הנדה. והא קמ״ל דאין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה. גמ׳:

והיושבת על דם טוהר. מהו דתימא תבדוק דדלמא קבעה לה וסת. קמ״ל. דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה. גמ׳:

ומשמשת בעדים. פי׳ הר״ב אע״פ שיש לה וסת וכו׳. אבל אשה שאינה עסוקה כו׳ ואפילו אין לה וסת לפירש״י. ועיין בר״פ דלקמן:

ובתולה שדמיה טהורים. כתב הר״ב ד׳ לילות לב״ש וכו׳. כדתנן בר״פ בתרא. ומ״ש הר״ב אבל שחרית וערבית צריכה בדיקה היכא דלא שמשה כו׳ מסיים רש״י ולפני תשמיש היינו טעמא דלא בעי בדיקה דכיון דלאחר תשמיש לא בעיא בדיקה. לפני תשמיש נמי לא אצרכוה רבנן. דכל לבעלה לא בעיא בדיקה אלא מגו דלטהרות. והכא ליכא מגו:

ופעמים צריכה להיות בודקת. פירושא דצריכה להיות בודקת דברישא:

ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. עיין בריש פרקין דלקמן:

ב ובאנשים. לשון הר״ב שבודק עצמו תדיר באמתו כו׳. ודבר תימה הוא בעיני. דכיון דטעמא משום דיוציא ש״ז לבטלה. אפילו חדא זימנא נמי לא. ובגמרא פריך הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי. ומשני כי קתני מרבה אנשים. אבל הר״ב נמשך אחר לשון רש״י שפי׳ כן במשנה. ולדידיה לא קשיא כמו שכתבתי פעמים הרבה. שדרכו לפרש במשנה כדס״ד בגמרא. ולא כפי המסקנא. והוא סדר נכון לפי פירושו שבסדר הגמרא. אבל הר״ב ה״ל לפרש כפי המסקנא. ושוב ראיתי בפי׳ הרמב״ם. שכתב וז״ל ובאנשים מגונה שישלח ידו אל אמתו. אלא בעת הצורך להתקשות. וזה מגונה בתורתנו הקדושה וכו׳ ולזה *)תניח לפעל הזה בקציצת היד וכו׳ אלא בעת ההכרח הנהוג הטבעי. ע״כ. אבל אין דבריו לענין בדיקה. דבדיקה דביה איירינן במשנתינו. ודאי דאפילו חדא זימנא לא. כדאיתא בגמרא. ולא בא הרמב״ם אלא שלא תאמר דכל שליחות יד אסרה המשנה ואפילו בלא בדיקה. זה א״א בעת ההכרח. והוא התשמיש המותר. ואילו הר״ב דמיירי בבדיקה וכתב תדיר. אין ענינו עולה לדברי הרמב״ם כלל. אלא לשון רש״י הוא שהעתיק. וכבר הראיתיך לדעת דלא קיימא למסקנא. ואף רש״י לא נתכוין לכתוב כן אלא לדס״ד. ומ״ש הר״ב שמא יצא ממנו קרי היינו לאפוקי לענין זוב. כדתניא בגמרא דאף הוא משובח כנשים. ופירש״י כדי למנות ראיותיו. שתים לטומאה. וג׳ לקרבן:

תקצץ. פירש הר״ב שמתחמם כו׳ ומוציא ש״ז לבטלה. וכאילו מביא מבול לעולם. שעבירה זו היתה בידם. דכתיב (בראשית ו׳:י״ב) כי השחית כל בשר. ואמרו [ר״ה יב] ברותחין קלקלו. ואיכא מאן דאמר שחייב מיתה. ויליף ליה מאונן דכתיב ביה (שם לח) וימת גם אותו. ואיכא דאמרי כאילו שופך דמים. שנאמר (ישעיהו נ״ז:ה׳) הנחמים באלים וגו׳ שוחטי הילדים אל תקרי שוחטי. אלא סוחטי. ואיכא מאן דאמר כאילו עובד עבודת כוכבים דבההוא קרא כתיב תחת כל עץ רענן. וכתיב התם (דברים י״ב:ב׳) על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן. בגמרא:

החרשת. בשאינה מדברת ואינה שומעת. כדתנן [בריש תרומות] חרש שדברו חכמים בכל מקום אינו שומע ואינו מדבר. גמרא:

דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה. מתני׳ קמ״ל דאף לו מתקנת עד. ואשמועינן נמי הא דצנועות דעד שבודקת בו לפני תשמיש כו׳ וכדפי׳ הר״ב וכך פירש״י. והך דהכא ודלעיל בחדא שיאטא דתרווייהו דוקא בעסוקה בטהרות ולדבריהם כל שאינה עסוקה בטהרות א״צ בדיקה לבעלה כלל. ולהרמב״ם [בחיבורו פ״ד מהא״ב] הכא אפי׳ באינה עסוקה בטהרות ולאחר תשמיש וצנועות לפני תשמיש נמי ודלעיל דוקא בלפני תשמיש קאמר מדינא הואיל ועסוקה בטהרות. אבל דעת הר״ב נראה כפרש״י מדמשוה הך דהכא לדלעיל וכמו שבארתי ועוד מוכח מלשונו שבסוף מ״ד. ויש עוד דעות שונות. ואין מכוונת החבור להאריך בהן:

הצנועות מתקנות להן עד שלישי כו׳. עיין במ״ד:

נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן. וניחוש דלמא דם מאכולת [פי׳ כינה] הוא [ואמאי טמאין ודאי ושורפין עליה תרומה [ולהתחייב בקרבן] וה״נ דילמא מייתי חולין לעזרה] א״ר זירא אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת. וא״ד דחוק הוא אצל מאכולת. ואיכא בינייהו כו׳. גמרא:

ופטורין מן הקרבן. פי׳ הר״ב מחטאת קבוע אבל חייבים באשם תלוי. וכן במ״ב פ״ד דיבמות. ולא כן בריש פ״ד דכריתות. ושם הארכתי בס״ד:

ותדיח את פניה. בעד שבידה. דאי אין בידה. כדי שתושיט ידה לתחת הכר. או לתחת הכסת. ותטול עד ותבדוק בו. גמ׳:

ואינה מטמאה את בועלה. פי׳ הר״ב טומאת ז׳ אלא טומאת ערב כדין כל נוגע בנדה. מדרבנן. דהא מעת לעת מטמאה משכבה ומושבה [כדפירש הר״ב בפ׳ דלעיל מ״ב] וכיון דעושה משכב ומושב לטמא אדם. כ״ש דהיא עצמה מטמאה אדם. רש״י. ועיין פ״ה מ״ד [דזבים]:

ומודים חכמים לר״ע ברואה כתם שמטמאה את בועלה. פי׳ מכאן ולהבא. ומהו דתימא דטומאת מעת לעת אמרו חכמים וכו׳ כמ״ש הר״ב. ובגמ׳ [דף טו.] ואימא ה״נ. [*כיון] דטומאת כתמים מדרבנן. כמו מעת לעת כו׳. התם אין שור שחוט לפניך [דאתמול לא חזאי אלא סייג בעלמא] הכא יש שור שחוט לפניך. פירש״י דבציפור לא נתעסקה. ובשוק של טבחים לא עברה. ומיום שלבשתו היא בספק זה:

כל הנשים בחזקת טהרה. כשעדיין לא הגיע שעת וסתה. ואם אין לה וסת. שלא עברה ל׳ יום לראייתה. דוסתות דאורייתא. ואיכא מ״ד דוסתות דרבנן. ולדידיה אפי׳ הגיע אלא ששהתה שיעור שתטבול. נמי שריא. דכיון דוסתות דרבנן. ספק טבילה מוציאה מידי ספק ראתה. וכך מסקנת כל הפוסקים דוסתות דרבנן. אלא דהר״ב לא פי׳ כך בספ״ד:

בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש. טעמא מפרש בברייתא דחיישינן שמא תראה טפת דם כחרדל בביאה ראשונה. ויעמידוהו כותלי בית הרחם. ותחפנו ש״ז בביאה שניה. וכי בדקה לאחר תשמיש אחרון. לא מינכר למחר. אבל כשמקנחה על כל תשמיש ותשמיש. לא חיישינן שמא חפתה ש״ז בביאה ראשונה. דאינו דומה נימוק פעם אחד לנימוק שני פעמים. ואע״ג דהשתא נמי לא ידעינן עד למחר. מיהו בעינן מוכיחה קיים. דאל״ה מה הועילו חכמים בתקנתן. רש״י. וצריך לומר דלהעמדת כותלי בית הרחם לפי שעה בעלמא הוא דחיישינן. דלא תקשה אדריש מכילתין. ובלאו הכי מוכרח דכותלי בית הרחם מעמידין. מדאיצטריך קרא לרבוי בבשרה כדפי׳ הר״ב שם ומתני׳ היא ברפ״ה:

או תשמש לאור הנר. פי׳ הר״ב ותבדוק לאחר תשמיש. ואיכא למידק דלמאי נ״מ תשמש לאור הנר. כי בדקה לאור הנר תסגי ובגמרא מסיק דמשמש מטתו לאור הנר הרי זה מגונה ובמתני׳ אימא או תבדוק לאור הנר. ולשון הר״ב מועתק מפי׳ רש״י אבל לרש״י לא קשיא. דרגיל לפרש כדס״ד. ולא כמסקנא וכמ״ש לעיל [בר״פ]:

בית הלל אומרים דיה בשני עדים. פי׳ הר״ב א׳ לפני תשמיש ראשון ואחד לאחר תשמיש אחרון. וכן פירש״י. והקשו התוספות דלעיל [בר״פ] אמרינן דאינן צנועות. עד שבודקת בו לפני תשמיש זה בודקת בו לפני תשמיש אחר. משמע דבכל תשמיש בודקת. מיהו הא י״ל בודקת בתשמיש אחר שבלילה שנייה. ועוד קשה מה יודעת מתי [ישמש] באחרון שתבדוק אחריו. ואם היתה בודקת בשחר כשהיא עומדת. א״כ אינה בודקת סמוך לתשמיש לידע אם בועל בנדות לטמא בועלה ז׳. וע״ק דקאמר ב״ש [בברייתא שכתבתי לעיל] שמא תחפנה ש״ז בביאה שניה. הל״ל בביאה אחרונה. כיון דלב״ה אינה בודקת עד לאחר תשמיש אחרון. ונראה לר״י כפי׳ רשב״ם. דלב״ש צריכה ב׳ עדים חדשים אחר תשמיש א׳ לו וא׳ לה. והא דקתני צריכה. היינו כלומר שהיא מכינה. כדתנן בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה. אע״ג דלפני תשמיש א״צ חדש אלא צנועות. היינו לפי שאין העד מלוכלך כל כך. אבל לאחר תשמיש שמלוכלך בש״ז צריכה בכל פעם חדש. ובה״א דיה בשני עדים כל הלילה. מודים שצריכה בדיקה אחר כל תשמיש. אך דלא מצרכי חדש. משום דאחר תשמיש איכא רוב לכלוך מש״ז. ואין ריוח בעד חדש. ואפשר דאפי׳ צנועות לא בעו חדש לאחר תשמיש. ע״כ:

החדר והפרוזדור. כתב הר״ב וכותלי רחם למטה באמצע פרוזדור. וכן ל׳ רש״י והוא המקום שהשמש דש בו. כדפירש הר״ב ברפ״ה. וע״ש. ובאמצע פרוזדור. נראה דר״ל שמאמצעו נמשכו הכתלים הללו. וכלומר שהפרוזדור מתרחב מחלל כותלי הרחם. וזהו שכתב הרמב״ם בפ״ה מהל׳ איסורי ביאה. בפי׳ פרוזדור שהוא *[צואר הרחם כולו והוא] ממקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הולד ונפתח הרבה בשעת לידה. ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור. ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים. אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות. ע״כ. [*ועל שם החדר כתב הר״ב החדר מבפנים. וז״ל הרמב״ם בפרק הנזכר. הרחם שנוצר בו הולד. הוא הנקרא מקור. והוא שדם נדה וזבה יוצא ממנו. וקוראין אותו חדר לפי שהוא לפני ולפנים. ע״כ. ובפי׳ המשנה כתב. חדר הוא חלל הרחם. איזה שיהיה מן החללים. כי לרחם שני חללים. ע״כ]:

והפרוזדור. פרוז בל׳ יון לפני. דור לשון דירה. תוס׳:

שחזקתו מן המקור. כתב הר״ב ולא אמרי׳ שמא מן העלייה בא ודמי עליה טהורין הן ואפי׳ הוא ממראה דמים טמאים. דאי אין בעלייה מד׳ מיני דמים טמאים. א״כ דם שבפרוזדור אמאי הוי ספק. נחזי אי הוי מד׳ מיני דמים או לאו. ודוחק לומר דאיירי בנאבד. והיינו טעמא דטהור דכתיב ממקור דמיה. דוקא דמי מקור דהיינו חדר א״נ דמיה כתיב. מקום שמצויין הרבה דמים. ובעליה ליכא אלא מין א׳. תוס׳. והרמב״ם כתב דדם שבמקור הוא דם מותרות ודם שבעלייה אינו מן המותרות. אבל הוא כמו רעיפת הנחירים או דם הטחורים:

בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן כו׳. ואע״ג דכתיב דמיה דמיה מי לא אמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה ה״נ מלקא הוא דלקי. גמ׳:

הירוק. פי׳ הר״ב דהיינו כמראה אתרוג ולא כמראה כרתי וכו׳. וסתם ירוק כן הוא. כדאמר בלולב הגזול [[פ״ג] מ״ו] ירוק ככרתי. מכלל דסתם ירוק לאו

הכי הוא. תוספות [ד״ה והירוק]:

מטמא משום משקה. פירש הר״ב להכשיר את הזרעים דיליף ליה בג״ש. כתיב הכא (שיר השירים ד׳:י״ג) שלחיך פרדס רמונים פירש״י [*שלחיך דם נדה השלוח מן האשה. פרדס רמונים] כפרדס זה שהוא נעול להשתמר כך בנות ישראל נועלות פתחיהן בימי נדותן מהיזקק לבעליהן. עם פרי מגדים היינו בנים ובנות וכתיב (איוב ה׳:י׳) ושילח מים על פני חוצות. מה מים מכשירים אף דם נדות מכשירים. ורבנן אדם דן ק״ו מעצמו. ואין אדם דן ג״ש מעצמו. וכתבו התוס׳ וא״ת ה״מ דם שהאשה טמאה בו כדמשמע קרא. כפרדס שהוא נעול כך בנות ישראל נועלות פתחיהן מלהזקק לבעליהן בימי נדותן. אבל דם ירוק שהוא טהור. לא. ותו דמשמע דלא פליגי אלא בדם ירוק. אבל בדם נדה מודו כ״ע דמכשיר. וכיון דרבנן לית להו ג״ש. דם נדה מנא להו. וי״ל דדם נדה. נפקא בתוספתא דשבת פ׳ הזורק. דקתני מניין לדם שהוא משקה. נאמר כאן (ויקרא י״ב:ז׳) וטהרה ממקור דמיה. ונאמר להלן. (זכריה י״ג:א׳) ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה. ע״כ. ומכיון דדם נדות נפקא לן מאותו ג״ש. אייתר [*לר״מ] הך גזירה שוה דשלחיך. לדם טהור. [*ועיין בפ״ו דמכשירין מ״ד]:

רבי יוסי אומר לא כך כו׳. כתב הר״ב והלכה כר׳ יוסי והוא חכמים דפליגי אעקביא. ותימה דקשיא הלכתא אהלכתא. ובגמרא רבי יוסי אומר כו׳ היינו ת״ק הא קמ״ל מאן תנא קמא רבי יוסי. וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. וכן העתיק הרמב״ם. ור״י הוא ת״ק כו׳. וי״ל דהר״ב נמי שכתב והוא חכמים. לא נתכוין למוזכרים חכמים במשנה. אלא לת״ק נתכוין. ודבר מפורסם הוא דת״ק מקרי חכמים. ומ״מ בעיקר פסק הלכה ק״ל. אמאי לא פסקינן כחכמים. והרמב״ם בפירושו פסק גם כן כת״ק. וקשיא למה. אבל בחבורו [פ״ה הלכה ו מהא״ב] כתב טהור. והיינו כחכמים. וכן כתב שם המגיד. [וע׳ ברא״ש]. ומצאתי להר״ן בפ״ב דשבועות שכתב בשם הרמב״ן דבפלוגתא דרישא הל׳ כת״ק. דהיא סתם מתניתין. אבל בירוק נקטינן כרבי יוסי. שהרי הוא שנוי בלשון חכמים במשנתינו. ותנינן בבחירתא. דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין. כיון ששנו שם ר׳ יוסי בלשון חכמים. אלמא הלכתא כוותיה. כדאמר בריש תפלת השחר (ברכות דף כז.) הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה. ועוד דאף עקביא בן מהללאל חזר בו. דתנן התם ובשעת מיתתו כו׳ וסתמא דמלתא לגבי רבי יוסי חזר בו. ולא לתלות כתנא קמא דמתניתין. דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים. דהיינו רבי יוסי. ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם. הדר ביה. ועוד דסוגיין כו׳ וכן דעת הרמב״ם ז״ל. ולא עוד אלא שפסק [ר״ל בחבורו] כדברי בית הלל ע״כ לשון הר״ן. ולפי זה הא דאמר בגמרא רבי יוסי היינו תנא קמא. כלומר היינו חכמים. ולגבי רבי מאיר קרי להו תנא קמא. ושפיר קאמר הר״ב שהוא חכמים. אלא דקשיא מאי דפסק הלכה כת״ק:

כחרת. פ״א שכתב הר״ב שהוא אדרמינ״ט היינו נמי שרגילין לתתו בדיו. והכי מוכח בגמ׳ [דף כ]:

דיהה מכן טהור. כתב הר״ב וה״ה לכל דמים טמאים וכו׳. אלא מאי שנא שחור דנקט. סד״א הואיל ואמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה. הלכך אפי׳ דיהה מכן נמי ליטמא. קמ״ל. גמרא. ומה שכתב הר״ב שבזמן הזה כל מה שתראה באשה מאותו מקום טמא. בין שימצא הדם מן הלול ולפנים [בין] מן הלול ולחוץ. הרמב״ם. [*ומה שכתב הר״ב ומימינו לא שמענו כו׳ אלא הלבן והירוק ככרתי בלבד. והבית יוסף סימן קפ״ח כתב. שלא שמע ולא ראה מי שפקפק מלטהר כמראה שעוה או זהב כל שאינו נוטה לאדמומית. ע״כ. ואין להאריך כאן]:

ג אם יש עמה דם [טמאה]. עמה אין. בתוכה לא לפי שהוא דם חתיכה לא דם נדה. הרמב״ם כמ״ד הכי בגמרא ועיין מ״ש במ״ג פ״ח:

ואם לאו טהורה. כתב הר״ב דסבר ת״ק אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. כלומר פתיחת הקבר דלאו לידה היא. דאי לידה הויא. בלא דם נמי טמאה. דכתיב [ויקרא יב] כימי נדת דותה תטמא. רש״י:

המפלת כמין קליפה כמין שערה כו׳. עיין מ״ש ברפ״ז [*ונ״ל דקתני כמין שערה דומיא דכמין קליפה. שהיא קליפה אחת אף שערה אחת במשמע. וסייעתא לפירושו של בעל מקנה אברם. שכתבתי ברפ״ד דמסכת נגעים בדקדוק לשון שער ושערה]:

אם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה. *) ובנ״א ל״ג ואם לאו טהורה ולכאורה נראה דאף הר״ב ל״ג ליה מדלא פירש עלה דהכא דכרבנן היא כמ״ש אדלקמן אלא שראיתי להתוס׳ [דף כב ד״ה ליפלוג] דאדמקשי בגמרא דהא דלקמן. ולפלוג ר׳ יהודה כו׳ כתבו וז״ל אשערה וקליפה לא פריך דלפלוג ר״י. דמועטין נינהו ולא שייך בהו פתיחת קבר ע״כ. ש״מ דה״נ גרס ואם לאו טהורה:

המפלת כמין בהמה כו׳ תשב לזכר כו׳ דברי ר״מ. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הואיל ועיניהם דומות כשל אדם פירש״י שחור שבעין הוי עגול בבהמה כשל אדם. אבל דדגים לאו עגול הוא. ע״כ [ועי׳ מ״ש בזה במ״ח פ״ו דבכורות] אי הכי ליתני נחש. אי תני נחש ה״א בנחש הוא דפליגי רבנן עליה דר״מ דלא כתיב ביה יצירה. אבל בהמה וחיה לא פליגי. דכתיב בהו יצירה כמו באדם:

תשב לזכר. ימי טומאת ז׳. וימי טהרה ל״ג וכל דמים שתראה בהן טהורין. רש״י:

לזכר ולנקבה. לחומרא. ימי טומאה דנקבה שבועים וימי טוהר כלים לסוף ארבעים יום כזכר ולא [לסוף] פ׳ כנקבה. רש״י וכן פי׳ הר״ב במשנה דלקמן:

וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. כתב הר״ב דלר״מ כל צורת אדם צריכה כו׳ ורבנן כל שאין בו מצורת אדם כלל וכו׳. ואפילו שהיה נראה מזאת המשנה שר״מ הוא מחמיר. וחכמים המקילים. אך אמנם נתבאר מסברתם בתוספתא מה שזכרתי לך. הרמב״ם. וכתב עוד ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע. שילד אדם. כל מה שזכרתי פה. אבל זה אפשר. וכבר העידו יותר מזה וכתבו הפלסופים. מה שהוא זר יותר מכל אלה [כי] הענינים הטבעים כלם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה. ע״כ. עיין מה שכתבתי בשמו במשנה ו פ״ט דחולין [ד״ה עכבר]:

מלא גנונים. פי׳ הר״ב מלא גוונים הרבה. ולכך לא חיישינן דילמא ולד היה ונימוח. דאם איתא דאיתמוחי אתמח. כולה בחד גוונא הוה קאי. גמרא:

ואם היה מרוקם. פי׳ הר״ב שיש בו צורת אדם. ואיזהו שפיר מרוקם. תחלת ברייתו של אדם גופו עדשה. שתי עיניו כשתי טפי זבוב מרוחקות זו מזו. שני חוטמיו כשני טפי זבוב מקורבים זה לזה. פיו פתוח כחוט השערה. וחיתוך ידים ורגלים אין לו. בברייתא. כמו שהעתיק הרמב״ם פ״י מהא״ב:

סנדל. כתב הר״ב והוא רגיל לבא עם ולד. כלומר שרגילות הוא שעם ולד יבוא סנדל. אבל אין סנדל שאין עמו ולד. ובשביל סנדל תשב לזכר ולנקבה. דספק זכר ספק נקבה הוא. ואם הולד אחר נקבה. אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד. ולא תשב אלא לנקבה ימי טומאה. וימי טהרה. שאפי׳ הוא זכר הואיל ונקבה בהדיה. לא בצרי ימי טומאה וימי טהרה דנקבה. שהרי של זכר מובלעים בתוך של נקבה. וכי איצטריך תשב לזכר ולנקבה. כגון שהולד השני זכר. דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל. וימי טוהר לזכר לחומרא. רש״י. והכי מפורש בגמ׳. ומ״ש הר״ב וי״מ סנדל שנאוי ולד. פי׳ יותר במ״ג פ״ק דכריתות. וז״ל סנדל ולד הוא אלא שנפחתה צורתו. ולשון סנדל שנאוי ודל. ע״כ. [*ול״נ להגיה בדברי הר״ב ודל]:

[*או שליא. פירש הר״ב כמין קרום כו׳ רחבה כתורמוס. כדתנן ליה בפרק קמא דכלאים משנה ג]:

רבי שמעון אומר נימוק הולד כו׳. כתב הר״ב ונעשה דם ובטל ברוב כו׳ ואין הלכה כר״ש. ולא קשיא אהלכתא דפסקינן ברפ״ג דבכורות כראב״י גבי שפעה חררת דם פטורה מן הבכורה. וכתבתי לשון הרמב״ם. שחזקתן שהולד בתוכה ורבה עליו הדם והפסידו ובטלו. וא״כ שמעינן דהתם ההלכה שברבוי הדם נפסד ונתבטל. די״ל דהתם לא לענין שיהא בטל קאמר. אלא נתכוין לומר היאך חררת דם פוטרת מן הבכורה והרי אין כאן ולד. וקאמר שהיה ולד ונפסד ונתבטל מצורת ולד. אבל לא שיהא בטל ברוב. כך היה נראה בעיני. אלא שמצאתי להרמב״ם בספ״א מהאה״ט שפסק שם בחררת דם שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא. מטעמא שהוא נתבטל ברוב. וגמרא ערוך הוא במכילתין [דף כז] ובבכורות [דף כא] דתני רבי חייא אינה מטמאה כו׳ ואר״י דטעמו דבטל ברוב. ודר״ש וראב״י אמרו דבר אחד. ופסק נמי בסוף ה׳ טומאת מת כת״ק דר״ש דהכא. אם כן ודאי דקשיין הלכתא אהלכתא. והראב״ד לא השיגו. גם הכ״מ לא העיר בזה. ונפלאת היא בעיני. ומ״מ הר״ב יש להצילו. לפי דהא דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא. רבי חייא שנאה עלה דראב״י. ואע״ג דבגמ׳ [שם דף כז ע״ב] אמרינן ראב״י ור״ש אמרו דבר אחד. דמשום בטול ברוב נגעו בה. ומפני כן כתבו התוס׳ דהתם דר׳ חייא קתני למילתיה בדברי ראב״י עצמו. אפ״ה י״ל דגמרא ה״ק דר״ש וראב״י אליבא דר״ח אמרו דבר אחד אבל תנא דידן דלא קתני מילתא דר״ח. אה״נ דלית ליה דראב״י ס״ל כלל להא דר״ח. וא״כ טעמא דראב״י לית ביה משום לתא דבטיל ברוב. אלא דס״ל שהיה ולד אבל נפסד. ומפני כן אינו ניכר. ולפי זה אינו ענין כלל לדר״ש דהכא. וכדפרישית. כך נ״ל לדעת הר״ב:

יצא מחותך או מסורס משיצא רובו. כ׳ הר״ב וראשו כרובו וכו׳. ומתני׳ ה״ק יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס. משיצא רובו הרי הוא כילוד. גמ׳. ומ״ש הר״ב הלכך משיצא ראשו של מחותך כו׳ לאו אמחותך דבמתני׳ קאי. אלא מחותך דעלמא ויוצא כדרכו:

[*או מסורס. לשון הר״ב ל׳ הפוך כו׳. ולשון רש״י דרך מרגלותיו ולשון היפך כו׳ והמגיה כן בלשון הר״ב לא הפסיד. והא דכתב הר״ב וראשו כרובו. היינו אם לא יצא ממש מהופך וגם לא כדרכו. וז״ל הרמב״ם בפי׳ מסורס אם נחתכו אבריו בתוך הגוף ויצאו אבריו בלי סדר. שיצא היד. ואחר הרגל. ואחר הזרוע. ע״כ]:

המפלת ואין ידוע מה הוא. כגון שעברה בנהר והפילה שם. או שהפילה לבור. או שהפילה וגררתו חיה. הרמב״ם פ״י מהא״ב:

אין ידוע אם ולד היה כו׳. ובשלא הוחזקה עוברה. דאי בהוחזקה הלך אחר רוב נשים. ורוב נשים ולד מעליא ילדן. גמ׳:

תשב לזכר ולנקבה ולנדה. כתב הר״ב כלומר כשתראה תהא נדה שאין לה ימי טוהר כו׳ וטובלת לסוף מ׳ כו׳ ומש״ה הוא דתנן לזכר. וכ״כ הרמב״ם. ובכולהו בבי דלעיל נמי דתנינן תשב לזכר ולנקבה דינא הכי. אלא דכאן הוכרח הר״ב לפרש כן. משום דאל״ה בחנם נקט לזכר. אבל בגמ׳ [דף ל] אמתני׳ דלקמן למה הוזכר זכר וכו׳ שאם תראה יום ל״ד. ותחזור ותראה יום מ״א. תהא מקולקלת עד מ״ח. וכן לענין נקבה שאם תראה יום ע״ד ותחזור ותראה יום פ״א. תהא מקולקלת עד פ״ח. וכתבו התוס׳ תשב לזכר ולנקבה ולנדה. אע״ג דהוי ספק ספקא. תשב לנקבה. דאי מטהרת לה מטומאת נקבה משום ס״ס. ה״נ נטהרנה אם ראתה בל״ד ומ״א מס״ס ולא ניחוש לזכר. והוי תרי קולי דסתרן אהדדי. ומיהו בטועה בגמרא [ועיין ריש פ״ב דערכין] מחמרינן אע״ג דאיכא כמה ספיקי ע״כ:

וחכמים אומרים כו׳. כתב הר״ב חכמים היינו ת״ק אלא משום דמסתבר טעמיה דר״י טפי מדת״ק. בגמרא דקא מסייעי ליה קראי דתניא. רי״א טימא וטיהר בזכר. וטימא וטיהר בנקבה. מה כשטימא וטיהר בזכר יצירתו כיוצא בו אף כשטימא וטיהר בנקבה. יצירתה כיוצא בה. א״ל. אין למדין יצירה מטומאה ור״י אמר קרא תלד [ואם נקבה תלד ומצי למכתב ואם נקבה וטמאה שבועים דהא כתיב לעיל וילדה זכר] הוסיף לה הכתוב לידה אחרת בנקבה. [*ועיין רפ״ה]:

ד **בגות כותים נדות מעריסתן**. פירש הר״ב מקטנותן כו׳ גזרו בהו רבנן דלטמאו משום נדה וכו׳. דכיון דאיכא מיעוטא דחזיין. חיישינן. ומאן תנא דחייש למיעוטא ר״מ היא. גמ׳. והקשו התוספות [ד״ה ר״מ] דא״כ לרבנן דלא חיישי למיעוטא [כדתנן במ״ח פ״ג דטהרות] לא הוו נדות מעריסתן. ובפ״ק דשבת [דף טז] מנינן לבנות כותים בי״ח דבר. וי״ל דלרבנן גזרו עליהן טומאה כדי שלא יטמעו בהן. וא״ת א״כ אמאי מוקי לה כר״מ ומשום דחייש למיעוטא. לוקמיה ככ״ע ומשום טימוע. וי״ל משום דע״כ מתני׳ לית ליה טעמא דטימוע. אלא משום חשש ראיה. כדקתני לפי שיושבות על כל דם ודם. וא״ת לר״מ דחייש למיעוטא וקסבר דכותים גירי אמת הן. [כמ״ש הר״ב במ״ג דפ״ז] א״כ הוו נדות מעריסתן מן התורה. ולמה מני להו בי״ח דבר. וי״ל דמסתמא לא ראתה מיד אחר ההולדה רגע אחד. א״כ אוקמה בחזקת שלא ראתה. וסמוך רובא דלא חזו. לחזקה שלא ראתה. והוו הנך דחזו מיעוטא דמיעוטא. ולא מטמאה מדאורייתא. אלא מדרבנן הוא דגזרו עליהם מי״ח דבר. ע״כ:

משכב תחתון כעליון. פי׳ הר״ב תחתונו של בועל נדה כו׳. עיין בפי׳ מ״ג פ״ק דכלים. ומ״ש שם:

כעליון. פי׳ הר״ב עליונו של זב הוא הדבר הנשא ע״ג הזב כו׳ דכתיב והנוגע בכל אשר יהיה תחתיו מאי תחתיו כו׳. גמרא [דף לג]. ועיין מ״ש ברפ״י דפרה. והקשו התוספות [ד״ה עליונו]. היכי מוקים לה דעליונו של זב דאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. הלא אין להם טהרה במקוה. וקרא כתיב יטמא עד הערב. ותירצו דעיקר קרא במרכב כתיב. דלעיל מיניה כתיב וכל המרכב וגו׳ ותיבה דתחתיו לא איירי במרכב אלא בתחתיו. דאמר בת״כ [[*גם זה שם במשנה] וכתבו הר״ב במ״ג פ״ק דכלים] האוכף טמא מושב והתפוס טמא מרכב. אלמא מה שתחתיו לא אקרי מרכב אלא מושב. ולהכי קאמר מאי תחתיו וכו׳ ומפרש אלא שהזב תחתיו כו׳ וטומאת ערב דכתיב בקרא משום מרכב דמרכב מטמא אדם או בגדים ע״כ. ומ״ש הר״ב אילימא תחתיו דזב מכל אשר יגע במשכבו נפקא גמ׳. וכתבו התוס׳ [שם] דה״מ למפרך דבמשכב כתיב כבוס בגדים. והכא לא כתיב אלא דעדיפא מיני׳ פריך. א״נ מש״ה לא כתיב כבוס בגדים. משום דעיקר קרא במרכב כתיב. דלא בעי כבוס בגדים. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואפסקינהו ביטמא כו׳ אלא באוכלים ומשקין. ופרכינן בגמרא דאימא דלא מטמא אדם לטמא בגדים. אבל אדם או בגדים לטמא. ומשני אמר קרא יטמא. טומאה קלה משמע:

מפני שהן בועלי נדות. אטו כולהו בועלי נדות נינהו. [והאיכא פנוים] אמר ר׳ יצחק מגדלאה בנשואים שנו. גמרא [דף לג]:

והן יושבות על כל דם. לשון הר״ב כלומר לפיכך הכותים הם בועלי נדות כו׳. וכ״פ רש״י. וצריך לומר דוי״ו דוהן במקום שי״ן היא. וכאילו תני שהן. והרי מצינו שי״ן במקום וי״ו בפ״ק דביצה. ועוד בספ״ז דעירובין. ובפ״ב דהוריות [משנה ב]. וזולתן. וכתבו התוספות וא״ת ותיפוק ליה שהן נדות מעריסתן. וי״ל דהיינו דוקא בקטנות דלא דרשי ואשה. אבל גדולות דמפרשי להו וטבלי. לא מטמו אלא משום דיושבות על כל דם ודם. ע״כ:

על כל דם ודם. והר״ב השמיט תיבת ודם. וכן בס״א ל״ג ליה. ואף במשנה דגמ׳ ירושלמי ל״ג ליה. אבל רש״י ותוס׳ העתיקו כגירסת הספר. וכן בברייתא בגמרא [שם] איתא נמי:

ואין חייבין עליהן. לשון הר״ב הלובש כו׳ באותן בגדים כו׳ פטור מקרבן. וכן לשון רש״י. ותמיהני דהני בגדים כיון דאין מטמאין לאדם. א״כ ליכא לחיוביה משום כניסה דידיה. אלא משום דמכניס בגדים טמאים למקדש. ובהא לא שייך שום קרבן. דבפ׳ אחרי בפסוק ואם לא יכבס וגו׳ פירש״י דעל כבוס בגדים במלקות. ובברייתא דת״כ היא. ועוד שנינו כך בספרי פרשת נשא. וכיון שאין כאן אלא מלקות ולא כרת. מאי קרבן איכא דלא מחייב קרבן על שגגת לאו אא״כ שזדונו בכרת. כדתנן בריש כריתות. והרמב״ם בפ״ג מהל׳ ביאת מקדש [הלכה יז] פסק ג״כ להא דת״כ. דעל כבוס בגדים לוקה מ׳ ואין בו כרת. וראיתי להראב״ד שם שמפני שאין חיוב קרבן בהכנסת בגדים טמאים. לכך מפרש הא דאמר שמואל בסוף עירובין דף קד המכניס טמא שרץ למקדש חייב דחייב מלקות קאמר. ואי הכי גם במשנתינו נפרש ואין חייבין שר״ל מלקות. אבל הרמב״ם כתב שם דאף מלקות לא שייך בבגדים שאינן אב הטומאה. ומפרש טמא שרץ. אדם הנטמא בשרץ וחייב כרת קאמר. א״כ לדידיה קשיא ודאי. מאי אין חייבין דהכא כיון דאין בהן כרת ומלקות אפי׳ בודאן. וי״ל דמ״מ בודאי טמאין מתחייב מכות מרדות. כמ״ש הרמב״ם שם. וקמ״ל מתני׳ דבכותים אין חייבין אפילו מכות מרדות. ומיהו לרש״י ודאי דקשיא. ועוד מפרש כן בהא דסוף עירובין המכניס טמא שרץ. דהיינו כלי שנטמא בשרץ. חייב חטאת בשוגג וכו׳ והרי אין בבגדים אלא מלקות. כדפי׳ איהו גופיה בפ׳ אחרי. וראיתי בת״כ פ׳ אחרי. דאחרים אומרים ונשא עונו [דבכבוס בגדים] ונשא עונו לג״ש. מה נשיאת עון האמור להלן בכרת אף כאן בכרת. ובריש מתני׳ כתבתי דמתני׳ ר״מ היא. והיינו אחרים שהוא רבי מאיר. כדאיתא בהוריות (דף יג ע״ב). והלכך איצטריך לאשמועינן דבכותים אין חייבין. כך נראה לי לתרץ הך דהכא אליבא דרש״י. אבל הא דפירש רש״י בעירובין אכתי בתמיהתו. וצריך עיון:

מפני שטומאתן ספק. כתב הר״ב דבגמרא מפרש דמתניתין איירי בכותי שטבל וכו׳ ודרס על בגדיו של חבר וכו׳ ואח״כ נגעו בגדיו כו׳. לשון התוספות [ד״ה שדרס] והא דלא אוקי כגון שנגע הכותי לתרומה. משום דמתניתין לא איירי בהכי. ע״כ. וכלומר דאמשכב תחתון קאי. וזה מחזיק לדברי רש״י והר״ב דלעיל. ומ״ש הר״ב כשהוא ערום. כתבו התוספות וז״ל והא דלא אוקי כגון שדרס ברגלו יחף. משום דאי היה לבוש בגדיו שישבה עליהו אשתו נדה אע״ג דטבל הוי אב הטומאה. כדאמר בת״כ. והנושא את המדרס הרי הוא מטמא שנים ופוסל אחד [ובמשנה נמי שנינו במתניתין ו פ״ה דזבים] לכך מוקי בערום. דכשפירש מן המדרס לא היה אלא ראשון כדאמרינן בתורת כהנים. ואינו מטמא כלים. ע״כ:

פרשו ללכת בדרכי ישראל. פי׳ הר״ב אבל סתמא הרי הן ככותיות. מדאמר רבי יוסי לעולם הן כישראל. מכלל דת״ק סבר. סתמא הרי הן ככותיות. גמרא:

דם עובדת כוכבים כו׳ בית שמאי מטהרין. דדבר תורה אין העובדי כוכבים מטמאים שנאמר (ויקרא ט״ו:ב׳) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי יהיה זב. בני ישראל מטמאין בזיבה ואין העובדי כוכבים מטמאין בזיבה. גמרא. ומ״ש הר״ב דרבנן גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהן. פי׳ רש״י משום שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. ומ״ש הר״ב דשיירו ביה רבנן למיהוי היכרא. וליעבד היכרא ברוקה ומימי רגליה. ולטמויי לדמה. רוקה ומימי רגליה דשכיחי גזרו בהו רבנן. דמה דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן. גמ׳:

ודם טהרה של מצורעת. פי׳ הר״ב דלא מעין הוא דדומיא דרוק בעינן שמתעגל ויוצא. שמתאסף תחילה ואח״כ יוצא לאפוקי דם בין טמא בין טהור. כשהוא בא נוטף ויוצא ראשון ראשון. רש״י פ״ב דף יט:

וב״ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה. כתב הר״ב דאילו ישראל מטמא דם לח ויבש. כדתנן ברפ״ז. ומ״ש הר״ב ודם טוהר של מצורעת כו׳ דרחמנא רבייה מקרא וכו׳ מזכר נפקא. וב״ש האי לזכר מיבעי ליה. לזכר כל שהוא זכר. בין גדול בין קטן. וב״ה נפקא להו מזאת תורת הזב בין גדול בין קטן. גמרא. ועיין [מ״ש] במ״ו פ״ה דזבים. ופלוגתא זו דב״ש לקולא וב״ה לחומרא. ר״י אמרה בעדיות רפ״ה. ומכיון דר״י אמרה. ש״מ דחכמים נחלקו עליו. ויש בזה שני פנים. או שנאמר שחולקים ומפכי להו וב״ה לקולא. וכי הא דכתב הר״ב ברפ״ג דיבמות. או שנאמר דעקרינן לה לגמרי. וכדהוכחתי ברפ״ח דחולין. ומפני כך קשיא לי על הר״ב והרמב״ם. שסתמו ולא פירשו להלכה. ומשמע שסוברים דהלכה כב״ה כמו שהוא בכל מקום. ובהדיא העתיק הרמב״ם לדברי ב״ה דהכא. בחבורו פ״ה מהל׳ משכב ומושב [הלכה ה]. וצ״ע [*דליכא למימר דעקרי וכאילו לא נשנית ופסקו לחומרא. דהיכא דאיכא תנא דקתני במלתא כמו בחולין. וכן באהלות פ׳ בתרא דאיכא סתמא דנזיר [מ״ג פ״ז] עקרינן וקמה ליה אידך. אבל הכא שאין תנא. טפי עדיף להפכה מלעקרה לגמרי]:

בש״א כרוקה וכמימי רגליה. פירש הר״ב רבנן גזור עליה כו׳ ומיהו לא גזור שיטמא לח ויבש כו׳. ואע״ג דגבי דם עובדת כוכבים לא אמרי בית שמאי הכי. אלא מטהרי לגמרי. היינו טעמא כדאמר בגמרא. משום דחיישינן דילמא אתי לחלק בשל תורה ולמימר מטמא לח ולא יבש. התם הוא דכל טומאת עובדי כוכבים דרבנן כדי שלא יהו ישראל רגילין אצלן במשכב זכור. וכיון דטמאו מגען ורוקן ומימי רגליהן איכא הרחקה טובא. הילכך טהרו את דמה לגמרי להכירא. דנדע דטומאת רוקה ומימי רגליה דרבנן. דלא נשרוף תרומה עלייהו. ולא חלקו בדמה דילמא אתי לחלק בשל תורה. אבל הכא אין כאן מדרבנן אלא דם לבדו שהוא דם טוהר. הלכך גזור ושיור בה להיכרא. דליכא למיחש דלמא אתי לחלוקי בשל תורה. דהכל יודעין דכיון דעברו ימי לידתה דדם טוהר הוא. רש״י:

ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. פלוגתא זו גם כן היא שנויה בפ״ה דעדיות [משנה ד] משמא דרבי אליעזר. והרמב״ם בחבורו [הלכה ב] פרק הנזכר פסק כבית הלל דהכא. וקשיא לי כדלעיל. וצריך עיון. [*ועיין לעיל]:

ומודים. פי׳ הר״ב בית שמאי לבית הלל. ועיין מה שכתבתי ברפ״ג דפאה:

ביולדה בזוב. פי׳ הר״ב עד שתספור שבעה נקיים. אבל אם ספרה אלא שלא טבלה. הלכו ב״ש לשיטתן וב״ה לשיטתן. כדתניא בגמרא [דף לה]:

ושפתה מעת לעת כו׳. כתב הר״ב אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה וכו׳ דכתיב זוב דמה. דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד. אי הכי נדה נמי נימא זובה [דם יהיה זובה ובנדה משתעי דפ׳ ראשונה נאמרה בנדה. ושניה בזבה כדכתיב בשניה בלא עת נדתה] זובה מחמת עצמה ולא מחמת ולד אמר אבוה דשמואל אמר קרא וטמאה שבועים כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהור. ואיזו זו קושי בימי זיבה. והשתא דכתיב וטמאה שבועים כנדתה דמה למה לי אי לאו דמה ה״א כנדתה ולא כזיבתה ואפי׳ בשופי קמ״ל. גמ׳:

דברי ר״א. כתב הר״ב והלכה כר״א. דהכי אפסיק בגמרא פ״ק דף ז. ותו דסתם לן תנא כוותיה במ״ג פ״ב דזבים:

רבי יהושע אומר לילה ויום כו׳. קים ליה לר״י דאם לא שפתה לילה ויום אע״פ ששפתה מעת לעת. מחמת ולד היה. תוספות [ד״ה כלילי]:

אפילו מ׳ ונ׳ יום. גמרא השתא נ׳ מקשה מ׳ מיבעי. אמר ר״חל״ק כאן לחולה כאן לבריאה [ארבעים]. ומ״ש הר״ב ולא הויא יולדת בזוב כלומר אבל בימי נדתה [טמאה] נדה. כדאי׳ בגמרא [דף לח]. ופירש״י וה״ק ר״מ כמה הוא קשויה שלא תבא להתתייב בקרבן ולספירת נקיים מ׳ ונ׳ יום. ומיהו בכל הני מ׳ כי שלמי ימי זוב ומטו ימי נדות. טמאה נדה. וכי הדרי שלמי ז׳ ימי נדות ומטו ימי זוב טהורה:

אין קשוי יותר משתי שבתות. ומפרש בגמרא דטעמייהו דכתיב וטמאה שבועים כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהורה. וכמה שבועים. וכתב המגיד ריש פ״ז מהא״ב דמיירי שהתחילה בימי זיבה. ומ״ש הר״ב דהלכה כמותם. וכ״כ הרמב״ם. וכתב המגיד משום דתרי נינהו ע״כ. ועוד נ״ל ראיה מדבגמרא אמר שמואל עלייהו מאי טעמייהו דרבנן כו׳. מדקרי להו רבנן. ולא קאמר מ״ט דר״י ור״ש. שמעי׳ דס״ל דהלכה כמותם [*ובהדיא אמר שמואל בפרק הערל ד פ״ג דהלכה כוותייהו. ואע״ג דלרב קאי התם בתיקו אי פסק כוותייהו אם לא. כיון דשמואל פסק בהדיא כוותייהו. ולא ידעינן אי לא פסק רב כוותייהו אע״ג דמלתא דאיסורא הוא אזלינן בתר שמואל דפסק בהדיא]:

המקשה בתוך שמונים של נקבה. פי׳ הר״ב כגון ששמשה לאחר י״ד כו׳. א״נ שנשתהה ולד אחר חבירו ב׳ חדשים וחצי. אתד נגמרה צורתו באמצע שביעי. ואחד נגמרה צורתו לסוף תשיעי כמעשה דיהודה וחזקיה בני רבי חייא [בפ׳ דלעיל דף כז] רש״י. והיינו דכתב הר״ב כגון. לומר דאיכא נמי גוונא אחרינא. ולי נראה דמתני׳ לא מיירי בגוונא אחרינא שכתב רש״י. דא״כ מאי אירא למתני בתוך פ׳ של נקבה. ליתני סתמא המקשה בתוך ימי טוהר אלא ודאי בחידוש לא קמיירי. ואף הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ״ז מהא״ב. [הלכה ט׳] לא אסברה לה אלא בששמשה לאחר י״ד כו׳:

עד שיצא הולד. יצא הולד טמאה לידה. רש״י בגמ׳:

ורבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב נדה. ונחלקו רש״י והתוספות דלרש״י אף בימי זיבה מדקאמר ת״ק כל הדמים שהיא רואה טהורה ועלה קאמר ר״א דטמאה ולא מפליג [משמע] דאף בימי זיבה דטמאה ודיו דקאמר ר״א לדבריהם דרבנן קאמר להו. והתוספות [ד״ה אימא] פירשו בשם הר״ר מנחם. דר״א לא מטמא אלא בימי נדה כדקאמר דיו ועיין לקמן:

אמרו לו לר״א ומה במקום שהחמיר בדם השופי וכו׳. [*וכתבו התוספות [ד״ה דיו]] וא״ת ובלא ק״ו נמי אמאי מטמא תיפוק ליה דקושי לא גרע משופי. ולמה בשביל קשוי יש לה להיות טמאה. וי״ל דטעמא דר״א כדאמר רבא בגמרא. בהא זכנהו [תשובה נצחת יכול להשיבן] ר״א לרבנן לאו אמריתו דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ה״נ וטהרה ממקור דמיה. דמיה מחמת עצמה ולא מחמת ולד. ולכך צריך להו לרבנן ק״ו ומחמת ק״ו אית לן למדרש קרא דדמיה למלתא אחריתא וליכא לאוקמי קרא אפילו בימי נדה דליכא ק״ו [דרבנן נמי דרשי] דתשב [על דמי טהרה. דה״ל למכתב וששים יום וששת ימים דמי טהרה. רש״י דף לו] ישיבה אחת לכולן [או כולן טהורים או כולן טמאים]. ור״א סבר דכיון דאיכא לאוקמי קרא בימי נדה אפי׳ אי נימא ק״ו. משום דיו אין לך לטהר אלא בימי זיבה. אבל בימי נדה טמאה. ולדידיה אף בימי זיבה טמאה משום תשב ישיבה א׳ לכלן. כדאמר בגמ׳. ע״כ. והא דמסקי ולדידיה אף בימי זיבה כו׳ היינו לפירוש רש״י. דס״ל דר״א אף בימי זיבה מטמא. אבל להר״ר מנחם [ד״ה אימא] אה״נ דלא מטמא ר״א אלא בימי נדה. ולית ליה לר״א דרש׳ דתשב ישיבה אחת לכולן. ולא איתמר בגמרא אלא לרבנן. כדמסקי בדבור שאחר זה:

אמר להן דיו כו׳. ואף רבנן אית להו דיו. אלא דדרשי תשב ישיבה אחת לכולן. כדפרי׳ [לעיל] בשם התוספות. ולא קשיא אדמוכח בספ״ב דב״ק דכ״ע אית להו דיו. ומש״ה נמי שפיר כתב הרמב״ם דאין הלכה כר״א אע״ג דקאמר דיו. ולכ״ע אמרינן דיו. אלא שדבריו מוטעים ואינם מובנים לי. והר״ב שסתם ולא פירש הלכה כמאן. נתן בזה מקום לטעות. דהרי יש לדון כפי הנראה מפשטא דמתני׳ דזכנהו ר״א לחכמים במאי דקאמר דיו. ולפיכך הלכה כמותו. וכ״ש דחזינן דבמתניתין ד׳ דמיירי נמי בדיני קשוי. דפסקינן כמותו:

כל י״א יום. כתב הר״ב דהלכה למשה מסיני כו׳. ועיין בסוף מכילתין:

בחזקת טהרה. פי׳ הר״ב ואין צריך לבדוק שחרית וערבית. כדאיתא בספ״ק. רש״י. ועיין רפ״ב:

שגגה נאנסה הזידה ולא בדקה. ל׳ הרמב״ם בין שהיא בטלה הבדיקה באונס. או בשגגה. או בזדון:

הגיע שעת וסתה ולא בדקה. כתב הר״ב אע״פ שבדקה אח״כ ומצאה טהורה כו׳. וכ״פ הרמב״ם. וטעמא דוסתות דאורייתא. ופלוגתא דרב ושמואל היא. ולרב וסתות דרבנן. וכי בדקה ומצאה טהורה. טהורה. ובפלוגתא דתנאי קמיפלגי. וגם בפלוגתייהו קי״ל כמאן דאמר דוסתות דרבנן. וכ״כ כל הפוסקים. ואף הרמב״ם עצמו חזר בו בחבורו. ופסק בפ״ח מהא״ב [הלכה יג] דוסתות דרבנן. וכשבדקה עצמה ומצאה טהורה. טהורה. וכ״כ גם כן בפ״ג מהל׳ משכב ומושב [הלכה ה]:

הרי זו טמאה. עיין במ״ג פ״ב:

ר״מ אומר אם היתה במחבא כו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כר״מ. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ומיהו לפום מאי דפסקינן דוסתות דרבנן. כתב הרא״ש ברפ״ק. דמתניתין דהכא כולה ר״מ היא. והכי איתא חדא אוקמתא בפרקין. וה״ק אם לא היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טמאה. שר״מ אומר

אם היתה כו׳. ולר״מ דוסתות דאורייתא ואפילו הכי מטהר בה בהיתה במחבא וכ״ש לדידן דס״ל דוסתות דרבנן. אבל מ״מ הרמב״ם בחבורו. אע״פ ששם פוסק דוסתות דרבנן. לא העתיק לדין היתה במחבא. ונ״ל שהוא סובר דלא אתיא במכ״ש. דאיכא למימר דסברא זו שחרדה מסלקת את הדמים אינה סברא כלל. אלא לר״מ. ותמיהני שהב״י לא הרגיש בזה:

שחרדה מסלקת את הדמים. עיין מ״ש במ״ג פ״ג דסוטה [ד״ה מערערין]:

[*ושומרת יום כנגד יום. כתב הר״ב הרואה כו׳ וטובלת לערב. לאו דוקא. שהרי משנה שלימה שנינו בספ״ב דמגילה שטובלת משתנץ החמה וכו׳ אלא לפי שאם תשמש קודם שיצא כל היום כו׳ הרי זו תרבות רעה. כדתנן בסוף מכילתין. לפיכך מן הסתם והרגיל והווה הוא שטובלת לערב. ועוד שאם תטבול בשחרית ואחר כך תראה. אין בטבילתה כלום]:

ה **רבי שמעון אומר הרי זה כילוד**. פירש הר״ב שנאמר ואם נקבה תלד. וה״ל למכתב ואם נקבה היא. אלא ריבה כו׳. כך לשונו בפי׳ מ״ה פ״ק דכריתות. [*וע׳ [מ״ש] ספ״ג]:

כל הנשים מטמאות. פירש הר״ב בנדה. משמע דאילו בזיבה לא. ואילו בסיפא לא תנן אלא הזב וכן לא מייתי הר״ב קרא אלא דגבי זב. ובגמרא דף מא ע״ב. ת״ר בבשרה מלמד שמטמאת בפנים כבחוץ. ואין לי אלא נדה זבה מניין ת״ל זובה בבשרה. פירש רש״י ואע״ג דבנדה כתיב מדאפקי׳ בל׳ זיבה ילפינן זיבה ע״כ. פולטת ש״ז מניין ת״ל יהיה פירש רש״י יהיה זובה בבשרה:

בבית החיצון. לשון הר״ב בית החיצון מקרי מקום שהאבר דש בו בשעת ביאה. [*לאו למימרא] שכל המקום שדש בו האבר הכל מקרי בית החיצון ואפילו במקום שראש האבר מגיע שז״ל הרמב״ם [*המקום אשר יוצא מצואר הרחם] והוא המקום שיכנס בו האמה בעת המשגל אם יצא דם מן המקום אשר יגע ראש האמה הנה היא טמאה כו׳ והוא אמרם בגדר בית החיצון מקום שהשמש דש בו ע״כ. ומ״ש הר״ב בשעת ביאה אינו אלא תוספת באור לשהאבר דש בו וכמו שהקדים הרמב״ם וכתב בעת המשגל. ואח״כ כתב שזהו אמרם כו׳ שהשמש דש בו. [*וזה] לשונו בחבורו פ׳ ה׳ מהא״ב [הלכה ב] [*הואיל ויצא מבין השינים כו׳ ובין השינים הוא] מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה [*ובין השינים [עצמו] כלפנים. הנה מבואר שכל מה שחוץ ממקום שהאבר מגיע אליו בשעת גמר ביאה. הוא הנקרא בית החיצון בלבד. והשתא י״ל שז״ש הר״ב בשעת ביאה. אע״פ שכבר כתב שהאבר דש בו. היינו שבא לפרש לאפוקי בשעת גמר ביאה]. וא״ת וכי איזה שיעור נתנו לנו חכמים במקום שיגיע אליו האבר. דודאי דאין כל האצבעות שוות. ועוד בתולה ולא ידעה איש מה תהא עליה לדעת מה יעשה לה כשנעקר ממנה דם ויצא. אם יצא כשיעור אם לאו. ותריץ דכבר נתנו חכמים עוד שיעור אחר. כדאיתא בגמ׳ [שם] דתני רבי זכאי עד בין השינים [כמין שינים יש בתוך הרחם תלתולי בשר] בין השינים עצמן כלפנים. וזהו שדקדק הרמב״ם בחיבורו לכתוב לתרווייהו שכתב הואיל ויצא מבין השינים כו׳. ועד היכן הוא בין השינים עד מקום שיגיע אליו האבר וכו׳ [*ועל כרחינו חז״ל באמרם מקום שהאבר דש באיש בינוני ובאשה בינונית אמרו (וכן) [וכה״ג] כתבו התוספות בד״ה [וסבר] ר״ש כו׳ וא״כ קצת קשה הברייתא שלא הזכירה לבין השינים. וקתני מקום שהאבר דש בו. שהוא דוקא בבינוני ובינונית אמאי לא שנאה כדרבי זכאי. שהוא שיעור השוה לכל]:

אוחז באמה. כתב הר״ב ואע״ג דכל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם. גמ׳ ופירש״י שמחמם את איברו ומביא לידי קרי. וזהו קלקול דור המבול שנאמר כי השחית כל בשר. ועיין עוד מה שכתבתי בריש פ״ב:

ומטמאין בכל שהוא. פי׳ הר״ב זוב וש״ז וכו׳. בגמרא משמע דמסתמא כל שהוא. דמאן דבעי שיעור מפיק ליה מקרא דמינייהו נפיק לתנא דידן זב בעל שתי ראיות לטומאה. שהוא מדכתיב או החתים בשרו מזובו טמא [*מקצת זובו טמא דהיינו כשראה רק שתי ראיות]. וקשיא לי שהר״ב והרמב״ם בריש פ״ק דזבים מפרשים דזב בעל שתי ראיות. מדמנה הכתוב שתים וכו׳ ובגמרא דרשה זו למאן דבעי שיעור דצריך להכי קרא דבשרו מזובו. אבל הרמב״ם בזבים פ״ק מ״ד כתב ראייה אין לה שיעור אפילו כל שהוא. וזהו אמרו החתים בשרו ואפי׳ כל שהוא ע״כ. וכ״כ בחיבורו פ״ב [הלכה ט] מה׳ מחוסרי כפרה שנאמר או החתים בשרו. כל שהוא ניכר בבשרו מטמא ע״כ והוא בתורת כהנים. תהיה כל שהוא. החתים כל שהוא. בשרו כל שהוא כמ״ש הרמב״ם שם במ״ה. והתם מסיק מזובו מקצת זובו לימד על בעל ב׳ ראיות. כדדרש בגמ׳ למאן דאמר [*אין] צריך שיעור. [*ומה שכתב הר״ב] אבל הנוגע אינו טמא עד שיגע בכעדשה. וקשיא מפירושו דמ״ג פ״ק דכלים וכמו שהארכתי שם בס״ד:

תנוקת בת יום א׳ מיטמאה בנדה. דילפי׳ מקרא. כמו שכתב הר״ב בריש פרקין דלעיל:

בת עשרה ימים מיטמאה בזיבה. גמ׳ דת״ר אשה [ואשה כי תזוב זוב דמה קא דריש] אין לי אלא אשה. בת עשרה ימים לזיבה מנין. ת״ל ואשה:

ומיטמא בנגעים. כתב הר״ב דגבי נגעים כתיב. אדם כי יהיה בעור בשרו וכו׳. עיין מ״ש פרק ג דנגעים. וכתבו התוס׳ משום דבנגעים כתיב איש או אשה. ובטומאת מת נמי כתיב (במדבר י״ט:כ׳) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא. איצטריך קרא בהו לרבויי. אבל לענין זוקק ליבום. ופוטר מן היבום ומאכיל תרומה לא כתיב איש. ולא איצטריך קרא אלא למעוטי עובר:

[*ומיטמא בטמא מת. עיין בפי׳ הר״ב רפ״ק דכלים]:

וזוקק ליבום. פי׳ הר״ב אם נולד יום א׳ קודם מיתת אחיו אבל נולד כו׳ דכתיב כי ישבו. וגו׳ ומינה דבעינן ישיבה אחת. וכן נמי שמעינן מינה דבישיבה אחת כל דהו. ואפילו יום אחד סגי:

ופוטר מן היבום. כתב הר״ב אם נולד לאחר מיתת אביו. וחיה שעה אחת ומת וכו׳. ובגמ׳ ובן אין לו אמר רחמנא והא אית ליה. ואיכא למידק דבריש פ״ד דיבמות תנן החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה. בזמן שהולד של קיימא כו׳. ופי׳ רש״י דהתם דף לז אי קים לן דכלו לו חדשיו. תנן במסכת נדה תנוק בן יומו פוטר מן היבום. ע״כ. אבל מלשון הר״ב שבסוף משנתינו משמע דלא בעי לאתנויי דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו. אלא לענין אבילות. וטעמא רבה איכא. דקי״ל דבאבל הלך אחר המיקל. וגם בגמרא אתמר אדאמרינן כחתן שלם למאי הלכתא לענין אבלות. משמע ששאר הדינין שוין בין כלו בין לא כלו. וכבר הזכיר המגיד בפ״א מהלכות יבום [הלכה ה] שיש מי שסובר דבסתם שלא נודע אם כלו לו חדשיו אם לאו. דאזלינן בתר רובא. ע״כ. ולפי זה הא דתנן אם הולד של קיימא. [ר״ל] דלא ידעינן ביה שלא כלו לו חדשיו. ודעת הרמב״ם ג״כ כדעת רש״י. דבכל מקום בעינן שיהא נודע שכלו לו חדשיו. ולא לענין אבלות בלבד. וכבר כתב המגיד בפ״א מהל׳ נחלות [הלכה יג] דמאי דאתמר בגמרא אדאבלות. אין להכריח מזה. דהא לענין שאר דברים לא בעינן. ולפיכך יש להשוות דברי הר״ב עם דברי רש״י והרמב״ם. ולומר שהוא נמשך אחר מאי דאתמר בגמרא. ולפיכך פירשו נמי גבי אבלות כמו שהוא בגמרא. אבל ממילא דהה״נ דלכל הדינין השנויין במשנתינו. דבעינן בהו שיהא נודע שכלו חדשיו. או ששהה שלשים יום. ולהרמב״ם כי נמי לא שהה ולא כלו לו חדשיו. כי גמרו שערו וצפרניו הרי זה ולד שלם. ובהכי מיישב המגיד מ״ש הרמב״ם בספ״א מהלכות נחלות בנוחל ומנחיל דלקמן שהוא בלא כלו לו חדשיו. ושם הניח המגיד בצ״ע. אבל בפ״א מהל׳ יבום פירשו. דמיירי כשגמרו שערו וצפרניו דבהכי מקרי ולד. וכך יש לפרש אותה ששנינו בפ״ד דיבמות. אם הוא ולד של קיימא. אבל משנתינו דהכא אין לפרש דמיירי בכך. מדאמרינן עלה וה״מ דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו:

ופוסל מן התרומה. פירש הר״ב כגון כהן שהיה לו שתי נשים וכו׳ ועבדים שנפלו להן בירושה אוכלים וכו׳. דאין לפרש נמי לענין פסול דאמו כמו במאכיל דא״כ מאי אריא בן יום אחד אפילו עובר נמי פוסלה [כדתנן במ״ד פ״ז דיבמות] גמ׳. וא״ת ולמאי דמסיק הר״ב וכתב. אבל כל זמן שלא נולד אוכלים כלן דאין זכייה לעובר. למה ליה לפרושי בהיה לו ב׳ נשים לוקמה באשה אחת גרושה ויש לו בן א׳ ממנה. וכשהוא בן יום א׳ פוסל. אבל עובר לית ליה זכייה. ויאכלו העבדים משום הראוים ליורשו וכדמוכח מפירוש הר״ב במשנה ג פרק ז דיבמות. וכבר הקשו התוס׳ כך [ד״ה אר״ש]. ופירשו דלמאן דמוקים בגמ׳ בהיה לו שתי נשי׳ ס״ל דעובר אית ליה נמי זכייה אלא שאינו פוסל משום סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות. וה״ל דזכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן. ומשום הכי כשיש לו בנים משאינה גרושה לא פסיל עובר אע״ג דיש לו זכייה. דלא חיישינן למיעוט הזכרים. אבל אם אין לו בנים פוסל עובר. דאית ליה זכייה. דבין הוא זכר בין הוא נקבה הרי הן שלו. ופליג אמ״ד בפ״ז דיבמות [דף סו] דאוכלים בשביל כל המשפחה דלית ליה זכייה לעובר ע״כ. אבל הר״ב שפי׳ דאין זכייה לעובר. משמע שאין לו זכייה כלל. יש לדחוק דה״ק בכה״ג דיש לו בנים אין לו זכייה. כלומר שאינו זוכה כדי שיפסול. ועוד אפשר לומר דאתא למימרא דאין לו זכייה. ואפי׳ בת כהן לכהן מעוברת. אינו מאכיל לעבדים כלל. וכדעת הרמב״ם שכתבתי שם [ד״ה מפני]. וכן בפי׳ הרמב״ם אסברה לה בשתי נשים. ומסיק נמי שאין קנין לעובר. וא״ת ולמאי דחיק לפרש ביש לו גרושה. אפי׳ בת כהן נמי. לא קשיא דפוסל תנן. ואילו בת כהן לא משום פסול הוא. אלא שאינו מאכיל. ומ״ש הר״ב דאין ברירה כו׳ בכל מקום שנזכר לשון זה. ענינו דאין ברירה למפרע. ואילו הכא ענינו מעכשיו. ולשון רש״י שאין אנו יודעים לברור מי מגיע לחלקו:

ונוחל ומנחיל. כ׳ הר״ב אבל עובר כו׳ אינו נוחל כו׳. שהרי מת הוא קודם אמו. והא דמפרכס. מידי דהוה אזנב הלטאה. גמ׳. ועיין מ״ש בשם הרמב״ם במ״ו פ״ק דאהלות. וכתבו התוספות [ד״ה אינו] והא דתנן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עד) השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט׳ חי. יש חלוק בין מתה לנהרגה. כדאמר בערכין [דף ז] לגבי מיתה. איידי דולד זוטר חייתיה עיילא טיפה דמלאך המות. ומחתך להו לסימנין. אבל נהרגה היא מתה ברישא. א״נ כגון דמתה אמו מחמת לידה. דכיון דעקר הולד לצאת. אז לא מיית כדאמר שמואל התם ישבה על המשבר ומתה מחתכין אותה בשבת ומוציאין הולד. וא״ת א״כ עובר נוחל ומנחיל בישבה על המשבר ומתה תחלה. וי״ל דאה״נ ונקט בו יום א׳ משום דפסיקא ליה דנוחל ומנחיל. אבל עובר לא פסיקא ליה. ע״כ:

וההורגו חייב. אבל עובר לא. ואפי׳ נהרגה. או ישבה על המשבר עד שיצא ראשו. כדתנן במס׳ אהלות [ספ״ז] אשה המקשה [לילד] חותך אבר אבר יצא ראשו אין [נוגעים בו. שאין] דוחין נפש מפני נפש. ומיהו אפשר דדוקא היכא דאמו חיה לא מחייב ההורגו עד שיצא ראשו. שתלוי קצת בחיות אמו. אבל היכא דמתה חייב משום דכמונח בקופסא דמי. תוספות:

כחתן שלם. פי׳ הר״ב שחייבין להתאבל עליו. וכי הא דאמרינן בפ״ק דסוטה דף יב והנה נער בוכה (שמות ב׳:ו׳) מלמד שעשתה לו אמו חופת נערים

בתיבה. אמרה שמא לא אזכה לחופה. ה״נ שמתאבלים עליו כאילו זכו כבר לחופתו. מפי מורי מהר״ר יעקב גינצבורג זלה״ה. ול״נ כי הא דבפ״ג דנדרים דף לב דלקטן הנמול קרינן חתן. דהכי איתא התם. רשב״ג אומר לא למשה רבינו בקש (שטן) [מלאך] להרוג אלא לאותו תינוק שנאמר (שם ד) כי חתן דמים אתה לי. צא וראה מי קרוי חתן. הוי אומר זה התינוק וקאתי תנא לאשמועינן דלא תימא דהואיל ולא הגיע לשמנה להמול בשר ערלתו. דאין מתאבלין עליו. כיון שלא נכנס בברית. קמ״ל. דהרי הוא כחתן שלם הנמול לשמונה. וקתני כחתן שלם. משום מנהגא דכתב הטור י״ד בסי׳ רס״ג ושס״ג. משמא דרב נחשון גאון. דינוקא דמית ולא ה״ל שמונת ימים. נהגינן ליה דמהלינן ליה אבי קברא. ומש״ה קרי ליה לנמול לשמונה חתן שלם. וקאמר שהוא כחתן שלם הנמול לשמונה. ואין ברית האמורה בתורה שהוא לשמנה. מעכבתו מלהתאבל עליו:

בת ג׳ שנים ויום אחד כו׳. הלכה למשה מסיני. הרמב״ם. וכן בגמ׳ אפסולה לכהונה. ומשמע ודאי דה״ה לכולהו [*וענין ויום אחד. הארכתי בו בספר לחם חמודות בפרקין סעיף ה׳. וגם בספר מלבושי י״ט בטח״מ סי׳ ל״ה]:

וחייבין עליה משום א״א כו׳. פי׳ הר״ב אם קבל בה אביה קדושין כו׳. וכ״כ רש״י. ותמהו התוס׳ בפ״ו דיבמות דף נז דמאי איצטריך למתני׳. דמסיפא שמעינן לה דקתני ואם בא עליה א׳ מכל העריות כו׳ ומסקי דאיצטריך דאי לאו [*דקתני לה]. הוה מוקמינן ואם בא עליה אחד מכל העריות. דוקא בעריות ולא בבהמה. דהא בסיפא גבי בן ט׳ קתני כל עריות שבתורה מומתין על ידו. ואפ״ה קתני ונסקלת בהמה על ידו. אלמא לא הוי בהמה בכלל כל העריות. אבל השתא דקתני וחייב עליה משום א״א. וה״ה כל העריות. תו לא איצטריך סיפא אלא משום בהמה. ע״כ. וכתבו גם כן למה לא פי׳ דקאי איבם שקנאה. ולאשמועינן דהוה כא״א גמורה. ומיהו ודאי דרש״י ה״מ לאסבורי נמי במסרה אביה לביאה דקתני לה כבר. אלא נקט קידושי כסף דתנן להו בתחלה בריש קדושין:

לטמא משכב תחתון כעליון. עיין ריש פרק דלעיל:

פסלה מן הכהונה. לשון הר״ב פסלה מתרומת אביה אם היא בת כהן. וכן לשון רש״י. ומסיים כדתניא בגמרא דאלמנה לכ״ג [דף סח] מנין לכהנת לויה וישראלית שבא עליהן כו׳ ת״ל (ויקרא כ״ב:י״ב) כי תהיה לאיש זר. כיון שנבעלה לפסול לה פסלה. ושם פירש״י פסלה כהנת מתרומה דבי נשא ומן הכהונה לויה וישראלית מן הכהונה. ע״כ:

מכל העריות. לשון הר״ב כגון אביה או חמיה. וכן ל׳ רש״י. ואפשר לי לומר דנקטינהו להנך. משום דקטנה כזאת אם ארוסה היא בבית אביה. ועיניו עליה ושכיחא ליה. ואם כנסה לבית חמיה. עיני חמיה עליה. ושכיחא ליה:

והיא פטורה. ואא״א דרישא נמי קאי. דבכלל כל העריות היא. כמ״ש לעיל בשם התוס׳ [*וכן תנן בספ״ב דכריתות כל העריות כו׳ הקטן פטור. ובא״א הוא בהדיא. ובריייתא דספרי פרשת כי תצא האיש השוכב עם האשה. ואע״פ שהיא קטנה. והאשה אע״פ שנבעלה לקטן. וגם במדרש פסיקתא כן הוא. וכתבתי לזה. לפי שראיתי לרש״י ז״ל בספ״ק דערכין. דאדתניא התם. שניהם עד שיהיו שניהם שוים דברי רבי יאשיה. ופירש״י הנואף והנואפת יהיו בני עונשים. אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול. או הוא קטן דלאו בר עונשין. והיא גדולה ובת עונשין. אין הגדול נהרג. ע״כ. והרי ברייתא דספרי ומדרש דפסיקתא שניהם שוים. [דהגדול] או הגדולה נענשים. ומוטב לפרושי מתניתין כסתמא דספרי ודפסיקתא. מלאוקמי כיחידאי כרבי יאשיה. כ״ש דלעיל כתבו התוס׳ דמתניתין דא״א בכלל העריות קתני לה. א״כ ה״נ דכוותיה. וא״ת ושניהם למאי קאתי. ל״ק דהא קתני בספרי להוציא מעשה חדודין. ורש״י עצמו בפי׳ החומש. [פ׳ כי תצא] כתבו. ומפרש שאין שניהם שוים בהנאה. לפיכך פטורים שניהם. אע״פ שהאיש נהנה. ע״כ. וא״ת מי דחקו לרש״י שפירש לדברי יאשיה לענין בני עונשין. והרי היה יכול לפרשו לענין הנאה. ולא יהיה כאן שום מחלוקת. ואולי מדלא פי׳ רבי יאשיה למלתיה לומר להוציא מעשה חדודין. אלא סתמא קאמר שיהיו שניהם שוים. מסתבר ליה לרש״י שדעתו של ר׳ יאשיה. על עצמותן של שניהם. הוא שאומר שיהיו שוין. ואומר אני דלמשנתינו כל העריות נלמדים מא״א. שהגדול או הגדולה. יהרגו. וא״כ לפירש״י בדר׳ יאשיה אף בשאר העריות אין לענוש הגדול או הגדולה. שנלמדים מא״א. ושוב מצאתי בפי׳ הרמב״ן על החומש שכתב בפרש׳ כי תצא על סיפא של הברייתא הזאת שמחייבת בביאה שלא כדרכה. שלמדים ממנה לכל העריות. ושוב ראיתי דבפ״ק דקידושין דף י׳ דאיתא לדרבי יאשיה. ופליג עליה רבי יונתן ואמר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. והלכך לא היה יכול רש״י ז״ל לפרש רבי יאשיה דלהוציא מעשה חדודין דאם כן שניהם פטורים. והיאך קרא עליו רבי יונתן מקרא הזה ומת האיש וכו׳. והנה התוס׳ שם [ד״ה עד שיהיו] הקשו על רש״י ממתניתין דהכא. והיה להם להקשות ג״כ ממתניתין דספ״ב דכריתות. וכן נמי מספרי ופסיקתא דלעיל. ולענין פי׳ לדברי ר׳ יאשיה כתבו [שם] בשם ר״ת. שיהיו שניהם שוים. במיתה אחת. ולאפוקי בא על קטנה המאורסה דאמר [ר״מ] בפ״ד מיתות [דף סו] דבעינן שיהיו שניהם שוים. כלו׳ באותה מיתה. שאם היתה גדולה בסקילה]:

פחות מכן כנותן אצבע בעין. פי׳ הר״ב וחוזר לכמות שהיה אף כאן חוזרת וכו׳. כלומר דבתוליה אזלי לה אלא שחוזרים. ונ״מ לדם שתראה בביאה שבתוך ג׳ שהוא דם בתולים. לא דם נדה. הכי איתא בגמ׳ [דף מ״ה] ודייקינן לה מדלא קתני פחות מכן ולא כלום:

שבא על יבמתו. אבל נשואין לית ליה. כדתנן במ״ח פ״י דיבמות:

[*בן ט׳ שנים ויום אחד. נראה שהוא ג״כ הל״מ כמ״ש בשם הרמב״ם במתניתין דלעיל על בת ג׳ ויום אחד]:

קנאה. לשון הר״ב וזכה בנכסי אחיו וכו׳. וכן לשון רש״י. ונראה דלענין ירושתה. וכ״ש ליטמא לה לא קנאה. מדלא פי׳ כדלעיל. וטעמא רבא איכא. דלא עשאו ביאתו אלא כמאמר בגדול. כדתנן התם ביבמות [דף קיב]. ובפ״ה מה׳ יבום [הלכה יח] כתב המגיד בשם הרמב״ן. וז״ל מדאורייתא קנה אותה לכל דבר של יבום. אבל אינה כא״א להתחייב עליה כו׳. אבל מדבריהם עשו אותה כמאמר לגמרי. והא דקני לה מדין תורה. טעמא דמלתא כדקתני עלה בתוספתא דיבמות. זה הכלל כל ביאה שצריכה דעת אין ביאתו ביאה. א״צ דעת ביאתו ביאה. וכן בירוש׳. ע״כ. ולדבריו נראה דאף יורשה ומטמא לה. ואולי דרש״י [*והר״ב] נמי סמכו על מה שפי׳ במתני׳ דלעיל. דה״ה הכא:

ופוסל. לשון הר״ב כגון עובד כוכבים ועבד וכו׳. אבל בבן תשע ישראל שבא על בת כהן. ליכא למימר דפסיל מן התרומה. דאי משום ביאת זנות. לא פסלה זנות דכשר מן התרומה. ואי משום קדושין למהוי בת כהן לישראל. לאו קדושין נינהו. דקטן דקידש אין קדושיו קדושין. רש״י. ומ״ש הר״ב פסלה מתרומת אביה. עיין מ״ש בזה לעיל:

ופוסל את הבהמה. לשון הר״ב אם רבעה ע״פ ע״א או ע״פ הבעלים אבל סקילה לא. דמודה בקנס פטור. רש״י. ועיין רפ״ח דזבחים ורפ״ו דתמורה:

[*מומתים על ידו. עיין במשנה דלעיל [מ״ש] בס״ד]:

בת י״א שנה ויום אחד נדריה נבדקים. בגמרא מרבינן לה מכי יפליא מופלא הסמוך לאיש. פי׳ רש״י מופלא יודע לפרש לשם מי נדר. סמוך לאיש. שהוא סמוך לבוא לכלל גדול. דהיינו שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות. והיינו בתינוקת כל י״ב. ובתינוק כל י״ג. ע״כ. והא דתינוקת קודם לתינוק. פי׳ הרמב״ם להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב. ע״כ. ובגמרא דכתיב (בראשית יב) ויבן ה׳ את הצלע. מלמד שנתן הקב״ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש:

בת י״ב שנה ויום אחד. כתב הר״ב והוא שהביאה שתי שערות. והאשה ממהרת לבוא לפני האיש. כדתנן בסוף פרקין:

ובודקין כל י״ב. גמרא בת אחת עשרה ויום אחד נדריה נבדקים למה לי. איצטריך סד״א סתמא בי״ב בעיא בדיקה. בי״א לא בעיא בדיקה. והיכא דחזינן ליה דחריפא טפי מיבדקא בי״א. קמ״ל:

קודם לזמן הזה. לשון הר״ב קודם ר״ה של י״ב כו׳. וכן לשון רש״י. ואין כוונתם על ר״ה ממש. אלא ר״ל ראש שנת י״ב דידהו. וכן מפורש בפירש״י סוף דף מד:

אף ע״פ שאמרו אין אנו יודעים וכו׳. גדולים הן. ובכלל שוטה נמי לא מחזקינן להו. דסופו לבא לכלל דעת. ואין שוטה אלא המקרע כסותו. והלן בבית הקברות. והיוצא יחידי בלילה. [*כדתני׳ בריש חגיגה דף ג] אבל תוך הזמן הזה אם ידוע לשם מי נדר הוי נדר. דקטן הוא. רש״י:

בוחל. כתב הר״ב לשון חכמים הוא התאנים משיבחילו. במ״ב פרק קמא דמעשרות. ועוד בגמרא דאב״א מהכא ותקצר נפשי מהם וגם נפשם בחלה בי (זכריה י״א:ח׳). פירש״י בחלה בי. גדלה עלי. אדם הקץ בדבר נראה לו כגדול אנקריישנ״ץ (א) בלע״ז. ומ״ש הר״ב כך כשיש לה סימן דדין קצת. בידוע שהביאה כו׳. כדלקמן [רפ״ו] דסימן התחתון קודם לסימן העליון. הר״ן פי״ג דיבמות:

בזו ובזו אביה זכאי כו׳. כתב הר״ב דכתיב בנעוריה בית אביה. וכן פירש״י גם הר״נ בפי״ג דיבמות. ותמיהני דבמ״ד פ״ד דכתובות. לא פירש הר״ב דילפינן מבנעוריה אלא להפרת נדרים. דגביה כתיב. ושם בגמרא [דף מו] נמי בעי למימר דטעמא מבנעוריה כל שבח נעוריה לאביה. ומסיק ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב. וממונא מאיסורא לא ילפינן וכו׳ [*והר״ב שם פי׳ טעמייהו דכולהו. וראיתי בתוספות דפי״ח דשבת דף קכ״ח סד״ה ונתן הכסף כו׳ שכתבו שדרך הסוגיא שאינו מביא עיקר הדרשא. כמו שרגיל להביא בנעוריה בית אביה כל שבח נעוריה לאביה. אע״ג דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב. וכן הרבה. ע״כ]:

איזהו סימניה כו׳. כתב הר״ב דאם נראה בה אחד מן הסימנים הללו דיינינן בה דין בוגרת לחומרא אבל לא לקולא שאם קדשה כו׳. וכן כל שיתראה אחד מאלה הסימנים. שאביה [*אינו] מפר נדריה לחומרא. ולא תנשא לכ״ג. [כת״ק במ״ד פ״ו דיבמות] הרמב״ם. וכתב רש״י דלמיאון וחליצה ליכא לפרושי דאפילו לא הביאה אחד מהן גדולה היא. ואינה ממאנת וחולצת שהרי כל הסימנים הללו בבגרות נאמרו. ומימי נערות היא גדולה למיאון וחליצה. שהרי הביאה ב׳ שערות:

בת כ׳ שנה. דייקינן בגמ׳ מדכוליה פרקין תני ויום אחד והכא לא קתני ש״מ כדרבי יוסי בן כיפר. דאמר משום ר״א שנת עשרים שיצא ממנו שלשים יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה. והרמב״ם בפירושו כתב בני כ׳ שנה פחות שלשים יום וכ״כ בחבורו פ״ב מכל׳ אישות [הלכה ד] וכבר נחלקו עליו

כל המפרשים ז״ל. אבל מה שנראה להטור א״ה סי׳ קנ״ה דטעות סופר הוא בדברי הרמב״ם. אין נ״ל. מדגם בפירושו כתב כמו בחבורו. אין לתלות בטעות סופר בשני ספרים שונים:

והיא אילונית. כתב הר״ב כלומר וצריך שיראו כו׳ שאם לא נראו כו׳ עד שתהיה בת ל״ה שנה ויום אחד. דתני ר׳ חייא עד רוב שנותיו. ומדימי שנותינו שבעים שנה. כל שהוא יתר על ל״ה אפי׳ יום אחד. מקרי רוב שנותיו:

יביא ראיה כו׳. נ״ל משום חולץ דמתבזה בב״ד שהיא יורקת בפניו. כמ״ש כיוצא בזה מ״ד פ״ו דיבמות [ד״ה חולץ]. וא״נ ביבום כשאינו חפץ בה כדכתיב (דברים כ״ה:ז׳) ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ולפיכך עליו להביא ראיה שהוא פטור מחליצה ומיבום. ולשון רש״י ה״ג יביאו ראיה שהוא בן עשרים קרובי האשה יביאו ראיה. והר״ן בפ״ג דיבמות כתב ברישא יביאו ראיה קרובים אם רוצים שתצא לשוק בלא חליצה בטענה שאומרת שהיא אילונית כו׳:

והוא סריס. וסימניו פירש הר״ב במ״ד פ״ח דיבמות:

רבי אליעזר אומר כו׳. ובגמ׳ פ״ח דיבמות דף פ רמי לה אדתנן התם רא״א לא כי אלא סריס חמה חולץ [מפני שיש לו רפואה] ואיכא דמשני שחזר בו ר״א מהך דנדה. ואיכא דאמר דלעולם לא הדר ביה וכי תנן הך דנדה. לעונשים:

ו אף על פי שא״א. פי׳ הר״ב לרבנן כו׳ אע״ג דבדקו כו׳. ומש״ה הוא דקתני אע״פ שא״א דה״מ למתני בא העליון ר״מ אומר וכו׳ גמרא:

רבי מאיר אומר לא חולצת ולא מתיבמת. כ׳ הר״ב דר״מ ס״ל אפשר לבא סימן עליון בלא תחתון ואנן אתחתון סמכינן. [וכתבו התוס׳] וא״ת ולר״מ למה הוזכר סימן העליון כיון דלא סמכינן עליה וי״ל דאיצטריך לענין עונשין וקידושין ומילי טובא. דרוב פעמים תחתון אתי ברישא כדאמר בגמרא. וא״כ אי חזינא עליון מסתמא כבר בא התחתון וגדולה היא וצריכה גט לקדושיה. וגם אסור באחותה:

כל כלי חרס שהוא מכניס מוציא. כתב הר״ב נ״מ להא דקי״ל דכלי חרס שלם שניק׳ אינו פסול לקדש כו׳ [ועיין במ״ה פ״ה דפרה] עד שינקב נקב גדול בכונס משקה. גמ׳ ופירש״י דרחמנא אמר (במדבר י״ט:י״ז) מים חיים אל כלי. והאי לאו כלי הוא. ע״כ. והוי מצי נמי לאוקמא לענין טהרת טומאה. דהא תנן רפ״ג דכלים העשוי למשקה שיעורו במשקים. ופירש הר״ב בכונם משקה. אלא דניחא ליה לאוקמא בעשוי אף לאוכלים דהא כל כלי חרס תנן. וכיוצא בזה מצאתי בפרק י דשבת דף צ״ה אדאמר רבא ניקב בכונס משקה טהור [כמו טהר יומא [דברכות דף ב] כלומר בטל לו כו׳] מלקדש בו מי חטאת שכתבו התוספות וכ״ש דטהור מלקבל טומאה אם היה מיוחד למשקין:

כל אבר שיש בו צפורן. פי׳ הר״ב כגון אצבע יתירה כו׳. דקי״ל האברים אין להם שיעור במ״ז פ״ק דאהלות. ועיין מ״ש בריש מסכתא טהרות:

כל המיטמא מדרס מיטמא טמא מת. כתב הר״ב כל כלי הראוי להיות אב הטומאה. וכן לשון רש״י. שאין לך כלי הראוי למושב הזב שאין שם כלי עליו וראוי לקבל כל טומאות. והאי דנקט טמא מת. משום דומיא דמדרס הזב דאב הטומאה הוא. וה״ק כל הראוי כו׳ [*ועיין [מ״ש] פכ״ד דכלים מ״ד]:

ויש שמיטמא טמא מת ואינו מיטמא מדרס. פי׳ הר״ב כגון אם כפה הזב סאה וכו׳ דכתיב אשר ישב כו׳. עיין מ״ש בזה במשנה ג פ״כ דכלים [ד״ה מפני]. ומ״ש אבל אם נגע במת נעשה אב כו׳. כלומר דע״י מת מתטמא בנגיעה בעלמא להיות אב הטומאה ולפיכך אין אומר בטמא מת עמוד כו׳ כלומר דלא נ״מ. דהרי אפי׳ אינו יושב עליו אלא נוגע שאין צריך שיעמוד הרי הוא מטמאו להיות אב הטומאה ומשום דבמת עצמו אין שייך לומר עמוד לכך נקט טמא מת. וטמא מת עושה לכלי אב הטומאה כדתנן במ״ג פ״ק דאהלות. ועיין שם בפירוש הר״ב. ובמ״ב:

ויש שראוי לדון דיני ממונות. כתב הר״ב כגון ממזר כו׳. עיין במ״ב פ״ד דסנהדרין:

כל הכשר לדון כשר להעיד. ואשה פסולה להעיד. כדתנן רפ״ד דשבועות וא״כ פסולה לדון. והקשו התוס׳ מדבורה דכתיב (שופטים ד) והיא שופטה את ישראל ותירצו די״ל דה״ק כל איש הכשר לדון כשר להעיד. א״נ היתה דנה ע״פ הדבור. א״נ לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים. ובירושלמי פוסל אשה לדון. אית דילפי מועמדו שני אנשים. שני. מעל פי שנים עדים. ואית דילפי מוישארו שני אנשים במחנה (במדבר י״א:כ״ו) ע״כ והר״ן בשבועות תירץ דקבלוה שאני. כמו המקבל קרוב:

ויש שכשר להעיד כו׳. פירש הר״ב כגון סומא באחת מעיניו. אבל בשתי עיניו אפי׳ לעדות פסול. דכתיב או ראה. רש״י. וכתב הר״ב ומתניתין ר״מ היא וכו׳. גמ׳. והקשו התוספות [אמאי פליג אסתמא דסנהדרין] דילמא לאתויי אוהב ושונא דכשרים להעיד ופסולים לדון. לרבנן דר׳ יהודה כדתנן במ״ד פ״ג דסנהדרין. ויש לומר דלא פסיקא ליה שהרי לכל העולם כשרים. א״נ מתני׳ על כרחך לא מתוקמא כרבנן דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון. דהא לא מקשינן ריבות לנגעים. ואילו להעיד פסול מאו ראה. ע״כ. והרמב״ם כתב דלהכי לא מוקמי למתני׳ באוהב ושונא. להיותו ענין נעתק במהרה. והוא שישוב השונא אוהב וישוב תכף על ענין האמצעית. ואין בכמו אלה שיאמר ויש שהוא כשר להעיד ואין כשר

לדון. ע״כ. וכן בחבורו פ״ה מהלכות סנהדרין [הלכה ט] פסק דסומא בשתי עיניו פסול לדון. גם הטור ח״מ סי׳ ז׳ פסק כן. ולא הביא הב״י דברי התוס׳ דהכא. שכתבו בפשיטות דלרבנן אף בשתי עיניו כשר. ועיין לקמן. ומה שכתב הר״ב ואין הלכה כי האי סתמא כו׳. כי היכי דאשכחן דגמר דין כשר בלילה כו׳ במשנה רפ״ד דסנהדרין. ומשום דההוא סתמא גבי הלכתא דדינא קתני לה. מש״ה עדיפא מהך סתמא דהכא. גמרא. ומה שכתב ה״נ סומא באחד מעיניו כשר לדון. דהא כולהו אינשי לא מצו למחזי בליליא כדחזי סומא בא׳ מעיניו ביום. וקתני דגומרין בלילה. וכיון דגומרין בלילה. דין הוא דסומא באחד מעיניו שידון ביום לכתחלה. הרי״ף סוף פ״ג דסנהדרין ומשום האי טעמא אין להכשיר בסומא משתי עיניו:

ויש שמיטמא טומאת אוכלים ואינו חייב במעשרות. כתב הר״ב כגון בשר ודגים וביצים. ה״ג בגמרא. ואין לקיים גי׳ הספר בשר דגים. ומשום דבהמה חייב במעשר דהא בשר עוף אינו חייב במעשר. אלא הכא במעשר דטביל איירינן ואף בשר בהמה מעשרו [אינו] טובלו. כדפירש הר״ב במ״ו פרק בתרא דבכורות. וכן לשון הרמב״ם שמיני הבשריים והדגים והביצים כו׳ ומ״ש הר״ב שאינן גדולי קרקע וכ״כ הרמב״ם. וקשה לי דבריש מס׳ מעשרות אדתנן וגדוליו מן הארץ פירשו דיצאו כמהין ופטריות. והכי איתא בגמרא אמתני׳ דלקמן. וקשה נמי דאמאי נקטינהו להני ולא כמהין ופטריות. וכן סטיס וקוצה. כדפירש הר״ב התם. ועוד קשה דבמ״ה פ״ק דמעשר שני פירשו. דבקר וצאן הם בכלל גדולי קרקע. וגמרא ערוך הוא בפ״ג דעירובין דף כד. ונ״ל דהא דנקטינן בשר ודגים וביצים. משום שהם אוכלים חשובים. וקמ״ל שאע״פ שהן מיטמאים טומאת אוכלים. והם אוכלין חשובים. אפילו הכי אינן חייבים במעשרות. ואתא שפיר דמצינו נמי פגים ובוסר כו׳ וכפניות במשנה ו ז פ״ג דעוקצים. דהוו אוכלים ופטור מן המעשר אלא שאינן אוכלים חשובים. והא דפטורים ממעשרות. א״צ לשום טעם. לפי שאינן דומין כלל לדגן תירוש ויצהר. וכן רש״י לא פי׳ שום טעם:

כל שיש לו ביעור. שהוא מצווה לבערו מן הבית בשביעית כשכל׳ לחיה מן השדה. יש לו שביעית. לענין שחייב להפקיר ואסור לעשותן סחורה. ומלוגמא. ואפקטויזין. רש״י:

כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר. מכדי אנן אקשקשת סמכינן. סנפיר דכתב רחמנא למה לי כו׳ אמר רבי אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר. גמרא. וכתבו התוס׳ וא״ת ומנלן דבעינן תרוייהו אימא דטהור בחדא מנייהו. או בהא או בהא. עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. וי״ל דומיא דסימני בהמה. בעינן מעלת גרה ומפרסת פרסה מדאסר רחמנא חזיר וגמל. ע״כ:

קשקשת. פי׳ הר״ב מלבוש של דג כו׳. כדכתיב (ש״א יז) ושריון קשקשים הוא לבוש. גמרא:

[*יש לו טלפים. פירש הר״ב שאין קרנים כו׳ כגון חזיר כו׳. כל זה מפרש״י בגמ׳ ריש דף נב ושלא במקומו הוא דהא ודאי דמשנה זו סמוכה למשנת כל שיש לו קשקשת כו׳ וזה הפירוש הוא אחר משנת כל הטעון כו׳ לכן נראה בעיני דלא רש״י עצמו כתב לזה. וגם כדמות ראיה לזה שבפרק אלו טריפות (חולין דף נט) ריש ע״ב מפרשינן. דקרנים דהכא היינו במפוצלות. או כרוכות. חדורות. וחרוקות כו׳ כדאי׳ התם. וה״ל לרש״י לפרש כן זו. אלא דמ״מ לא ניחא אמאי לא פירש״י כן לעיל במקומה של המשנה. וצ״ע על רש״י והר״ב דלא פירשו משנתינו כדאיתא בפא״ט. ומתוך זה הפירוש שעל משנתינו מתישב מ״ש הר״ן. והעתיקו ב״י טא״ח סי׳ תקפ״ו. דהא דתנן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה. דאפשר דבטמאים לא. ע״כ. דהשתא יש קרנים לטמאים]:

ויש שיש לו טלפים ואין לו קרנים. פי׳ הר״ב כגון חזיר. וכן פי׳ רש״י דף נב. ואע״ג דלא נ״מ. דבלאו הכי שאין לו קרנים. הרי החזיר טמא לפי שאינו מעלה גרה. כמפורש בכתוב. יש לומר דכולה גווני נקט. דיש לו ויש לו ויש שיש לו. כו׳:

ויש שטעון ברכה לפניו וכו׳. פי׳ הר״ב כגון ציצית ותפילין וכו׳. וכל המצות כולן. ובגמרא אמרי׳ סתם לאתויי מצות. והכי דייק הרמב״ם שכתב שהמצות כולן כו׳ כמו הציצית והתפילין כו׳. ואע״ג דלברכה אחרונה צריך שיעור. כיון דלאו מלתא פסיקא היא. לא מוקמי׳ בהכי. ותדע שכן הוא דבגמרא פריך ולבני מערבא דמברכי בתר דסליקו תפילייהו. ומאי קושיא לוקמא למתניתין בשאר מצות. אלא אי איתא דאיתא למצוה דמברכים לאחריה. לא מצי קתני ויש שטעון כו׳ דלאו [מלתא] פסיקא הוא. וטבילה דנהגו לברך אחר שטבלו. תירצו התוספות התם נמי דינא לפניה. אלא משום דגברא דלא חזי הוא. ופירשו בפ״ק דפסחים דף ז [ד״ה על הטבילה] דמיירי בגר. דלא [*מצי] למימר וציונו. [*ושוב לא חילקו בין טבילה לטבילה] ועוד פירשו דבכל טבילות [קאמר דגברא] לא חזי. דקודם שירד למים [אינו מברך]. דילמא משום ביעתותא דמיא. מימנע ולא טביל. ואחר שהוא יורד. אז הוא ערום. ואסור לברך. משום דלבו רואה את הערוה. ע״כ. ומנט״י לא קשיא כלל. כמ״ש התוס׳ התם בפסחים. דטעמא משום דלא חילקו בין נטילה לנטילה. כיון שבנטילה שאחר בה״כ לא מצי לברך קודם. ועוד יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב. כדאמרינן [בסוטה דף ד] האוכל לחם בלא ניגוב ידים. כאילו אוכל לחם טמא. ע״כ. [*והוי שפיר לפני מצוה]:

או חולצת כו'. והר"ב העתיק וחולצת כו'. דגירסתו כגירסת ס"א. חייבת בכל המצות האמורות בתורה. וחולצת או מתיבמת:

[*או מתיבמת. עיין בפירוש הר"ב דריש פירקין]:

וכן תינוק כו'. למה לי. וכי תימא משום דקא בעי למתני וראוי להיות בן סורר ומורה תנינא חדא זימנא [ברפ"ח דסנהדרין] אימתי הוא בן סורר ומורה וכו'. אה"נ אלא איידי דפריש מילי דתינוקת קמפרש נמי מילי דתינוק. גמרא:

עד שיקיף זקן. כתב הר"ב ולאחר שהקיף זקן התחתון ראוי להוליד ורחמנא אמר בן ולא הראוי להיות אב. [*אבל בריש פרק ח דסנהדרין קתני בן ולא איש ופי' הר"ב דמשהקיף קרוי איש גמור וכתיב בן אלא בן הסמוך לגבורתו של איש והיינו משביא שתי שערות עד שיקיף שקרוי איש גמור. והרמב"ם שם בפירושו כתב להך דרשא דבן ולא אב. אבל לא תלוי בהקפת זקן אלא מכי מלו ליה ג' חדשים אחר שהביא שתי שערות לפי שמשהביא ב' שערות אפשר שתתעבר ממנו אשה ולג' חדשים יתפרסם ההריון. ולפי שבזמן הזה אפשר לו להיות אב לא יעשה בן סורר ומורה ואפי' לא הקיף תכף הבאת ב' שערות ע"כ. ובריייתא היא שם בסוגיא. וכתבתיה ג"כ לעיל שם. ומסקינן עלה התם הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף ומצינו למדין דלא דק הר"ב במאי דתלי בן ולא אב בהקפת זקן אלא דההיא דרשא לאתויי אף קודם שהקיף מכי מלו ג' חדשים וגם לא דק במ"ש ראוי להוליד דבין שההולדה תהיה על תחלת ההריון וע"ש זריעת האיש וכמו שפירש"י בפי' החומש בפרשת בראשית בפסוק ועירד ילד ובין שתהיה על לידת האשה ביציאת הולד ממנה כמו שפירש"י גם זה שם בכאן אין גם שניהם אלא מלתא תליא בהיכר העובר ומיהו הך מלתא תיקן במאי דמסיים ולא הראוי להיות אב כלומר משניכר הולד ראוי הוא להקרא אב וידעינן שהוליד]:

עד שירבה השחור. ונ"א על הלבן. וכ' רש"י דל"ג ליה וכן בפירוש הרשב"ם בפ"ט דב"ב דף קנ"ו אבל התוס' אמתני' דלקמן בד"ה הלכה כדברי כלן העתיקו על הלבן וכן קיימו הגי' בספ"ק דחולין [דף כו] ופירשו הבשר לבן הוא ובפ"ג דכתובות דף לו כתבו בשם ר"ח שפי' על הלבן שהשערות סמוך לבשר הם שחורים ובראשם לבנים ע"כ. ומה שפי' הר"ב שישחיר אותו מקום משערות הרבה וכן ל' רש"י ובגמרא אמר רב חסדא אמר מר עוקבא לא שירבה השחור ממש אלא כדי שיהיו שתי שערות שוכבות. ונראות כמו שירבה השחור על הלבן. ומ"ש הר"ב ופסק הלכה שהבת ממאנת כו' [*עד שתהא בת כ' שנה ויראה בה סימני אילונית קיצר במקום שה"ל להאריך ולפרש שאם לא נראה בה סימני אילונית והיא בת כ' מה תהא עליה. והיינו שממאנת עד שתהא בת ל"ה שנים ויום א' כדכתב בס"פ דלעיל. וגם הרמב"ם בפירושו קיצר בזה. אבל בחבורו פ"א מה"ג [הלכה ד] כתב עד שתהיה נערה או עד שתתודע שהיא אילונית ע"כ]. [ומ"ש] אבל אם בא עליה לאחר זמן זה. שוב אינה יכולה למאן וכו' חיישינן שמא הביאה ב' שערות ונשרו. שהוא ספק דאורייתא שאם היה ידוע שהיו לה שערות קודם שבא עליה. הוו קדושים גמורים שודאי בעל לשם קדושין ואם קידשה אחר א"צ ממנו גט וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישינן שמא הביאה סימנים קודם שבעל וצריכה גט מספק. טא"ה סי' קנ"ה:

ובנגעים. פי' הר"ב קי"ל בת"כ מיעוט שער שנים. עיין מ"ש בזה רפ"ד דנגעים:

רבי עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג. כתב הר"ב והוי שיעורא רבא. ונקרצת בציפורן הוי שיעורא זוטא ול' רש"י עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו. אבל בפירושו של הר"ב במשנה ד' פ"ד דנגעים מוכח. דניטלות בזוג הוה שיעורא זוטא דכולהו וכ"כ הרמב"ם שהוא הפחות שבשיעורים ודשיעורא רבא דכולהו כדי לכוף ראשן לעיקרן. ובספ"ג דיבמות כתב הר"ן בשם הרי"ף משנקרצת בצפורן לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהא בהן שיעור לכוף ראשן לעיקרן. עכ"ל * [וגם הרא"ש כתב כאן משנקרצת בציפורן לא תמאן]. והכי מסתברא ודאי דלכוף ראשן לעיקרן שהוא השיעור הגדול שבכולן. אבל בעיני גם הדעת מכרעת דנטילה שבזוג יכולה להיות בשער היותר קצר ממה שראוי להיות נקרצת בציפורן. שיותר יוכל לאמן ידיו על ידי כלי ממה שיוכל לאמן בידיו בלא כלי. וא"כ נטילה דזוג הוא השיעור הפחות כדברי הרמב"ם וניחא השתא בסידורן של התנאים שכל אחד פוחת והולך. ועיין בספ"ב דפרה. ושוב מצאתי בספר חכמת שלמה שכתב על פירש"י ניטלות בזוג שיעורא רבא דל"ג רבא דכולהו. ע"כ * [וכן דייק הר"ב דבאינו כתב דכולהו ואכתי בנטילת הזוג. נ"ל מ"ש]:

הרואה כתם. עיין בסוף משנה ג' דפ"ח:

חוששת משום זוב. פי' הר"ב אם עברו כו' ומצאה עליו כתם גדול שיעור ג' גריסין ועוד. לישנא דברייתא בגמרא הכי הוא. אם יש בו כדי לחלוק שלשה גריסין שהן כגריס ועוד. ופירש"י כלומר שלש גריסין גסין. דאיכא בכל חד וחד כגריס ועוד. דהכי הוי שיעור כתם. לקמן בפרק הרואה כתם (נדה דף נט):

בין השמשות לכולן. לשון הר"ב כלומר באיזה מאלו שתראה כו' ואם תראה ב' ימים אחרים כו'. דברי תימה הן. דהיאך יכולה להיות זבה ואין כל אלו הימים אלא ימי נדה. אבל אגב ריהטיה כתב לשונו של הרמב"ם שכתב כן. ולא עיין. דדברי הרמב"ם אע"פ שכתובים הן אחר יום מ'. ויום פ'. מ"מ לא אמרן אלא לענין ריישא דמתני'. יום י"א וכו' וזה כבר כתב הר"ב בריישא. ולפיכך מה שחזר וכתב בכאן לא דק. ולשון רש"י ואם תראה ליום שמיני. ספק

נדה ספק שומרת יום כנגד יום. וכן לעולם עד שתפסוק כדי שיעור המפורש לה בערכין [פ״ב משנה ב׳] * [ועיין בפי׳ הר״ב ומ״ש שם ברפ״ב]:

הרי אלו טועות. ותקנתן כדמפורש בערכין (רפ״ב). רש״י.

בואו ותקנו את הפקחות. פי׳ הר״ב כגון הנך דמייתי בברייתא מי שרואה יום אחד וכו׳ הלכך משמשת שמיני שלם לילה ויום. ולילה שלאחריו שהוא נגהי ט׳. ומשמשת ד׳ לילות מתוך י״ח יום וכו׳. לבד שמיני ולילו. וכן לשון רש״י אבל בברייתא משמשת שמיני ולילו עמו. וד׳ לילות מתוך י״ח יום נמצא עכשיו דסוף דברי רש״י והר״ב מכוונים עם לשון הברייתא. אבל ודאי דאה״נ דמותרת לשמש בליל תשיעי שכיון שאינו רואה מבערב הרי היא מותרת ולפיכך על כרחנו צריכין לפרש לישנא דברייתא. דלילו עמו. לאו דוקא הלילה שלפניו. שהוא ליל ח׳ דבר תורה כמו שנאמר ויהי ערב ויהי בקר. אלא גם הלילה שלאחריו הוא בכאן בכלל. ומכיון דמלתא דפשיטא דגם לילה שלאחריו מותרת. סמכה הברייתא דליכא למטעי. אבל לשון הרמב״ם בפ״ז מהא״ב [הלכה י״ד] משמשת בליל שמיני וביום שמיני. שהוא יום אחד אחר ימי נדתה. ומשמשת בכל י״ח ד׳ לילות בלבד. נראה מלשונו שמפרש. ולילו עמו. לילו שלפניו בלבד. וכן נראה מדברי המגיד שכך כוונת הרמב״ם. אבל הסכים לפי׳ רש״י. ובכ״מ (שם) שנשאל ה״ר יהושע הנגיד מבני בניו של הרמב״ם. למה לא מנה ליל ט׳ מהכלל והיא טהורה בו. והשיב אלו הד׳ לילות זולת ליל ח׳ וליל ט׳ ג״כ. להיותם סמוכה לה. כי כוונת אמרו בכל י״ח יום ד׳ לילות. הוא חוץ מליל ח׳ וליל ט׳. לפי שרבינו העתיק זה המאמר מגמ׳ דנדה כלשונו ופי׳ בו ר׳ שמעון (צ״ל ר׳ שלמה) כך. ד׳ לילות הוא חוץ מליל ח׳ וליל ט׳. וכשתקח (מאמרם) ז״ל יקשה לפי שהיה ראוי שנאמר ונמצאת משמשת בכל י״ח יום ו׳ לילות וכמו שדחקנו להוציא ליל ח׳ עם היותה בכלל הי״ח יום. כך נדחק ולהוציא ליל ט׳ להיותו סמוך לליל ח׳. עכ״ל:

ז **דם הנדה כו׳**. מטמאין לחין כו׳ מ״ש הר״ב והדוה בנדתה. מה שזב ממנה. טמא כמותה. לא כמותה ממש .כמבואר במשנה ג׳ פ״ק דכלים:

ומטמאין יבשים. פי׳ הר״ב דכתיב דם יהיה זובה. בהוויתה יהא. ואף ע״פ שנתייבש. ואימא ה״מ בלח ונעשה יבש. יבש מעיקרו מנין ותו הא דתנן (*כלומר והתנן א״נ ותו יבש משונה כו׳ תוס׳) [ד״ה ותו] המפלת כמין קליפה כמין עפר כמין שערה כמין יבחושים אדומים תטיל למים אם נמוחו טמא. (פ״ג משנה ב׳) מנלן. יהיה רבויא הוא. גמ׳:

אבל הזוב והניע וכו׳. עיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ק דכלים:

והניע. פי׳ הר״ב רוק רך כו׳ עיין פירש״י שכתבתי בריש מסכת ב״ק [ד״ה והבור]. ובגמרא מייתי ליה מויי״ו דוכי ירוק וכתבו התוס׳ תימה דתנן ניעו מקמי רוק דעיקר. דכתיב בהדיא. וי״ל דהך דאתיא מדרשא חביבא ליה. ע״כ. ועוד אני אומר דכיון דמויי״ו דרשינן. הוה כאילו כתיב ניע קודם רוק. דהכי הוה דרשא דויי״ו הנוספת:

והשרץ. כתב הרב כ״ז שהשדרה קיימת כו׳ כלח הוא נחשב. ואנן תנן מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. א״ר זירא ל״ק הא בכולן הא במקצתן. דתניא א״ר יצחק בר ביסנא ארשב״י בהם (בשרצים כתיב (ויקרא י״א:ל״ב) כל הנוגע בהם) יכול בכולן. ת״ל מהם (וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא) (שם). אי מהם יכול במקצתן. ת״ל בהם. הא כיצד כאן בלח כאן ביבש [גמ׳]. והקשו התוס׳ דמהאי בהם ומהם. דרשינן בפ״ק דחגיגה (דף יא) (כמו שהעתקתי שם בסופו) ששיעורו בכעדשה. ותירצו דהתם אסמכתא הוא. דשיעורין הל״מ. ע״כ. ושם בחגיגה כתבו דשמא תרתי שמעינן מיניה. ולמורי נראה תרי קראי כתיבי. כל הנוגע בהם במותם. מהם במותם. אשר יפול מהם אל תוכו. ואל תטמאו בהם. ע״כ. ומדברי הרמב״ם נראה דהך דהכא אסמכתא שכתב בפ״ד מהא״ה [הל׳ י״ב] שקרוב בעיניו שטומאה זו מדבריהם:

או עד שעת כבוד. פי׳ הר״ב מפני שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כבודיהן. ואין חזקתו מתכבד. והא דתנן (בפ״ז דשקלים משנה ב׳) מעות שנמצאו בירושלים בשאר ימות השנה חולין. לפי ששוקי ירושלים עשוים להתכבד בכל יום [כמ״ש שם הר״ב] לא שחזקתן מתכבדין. אלא בשעת כבוד רגילין לעיין ולחפש אם יש שם מעות. א״נ כשבודקין השוקים שלא יהא שם עצם כשעורה או כעדשה מן השרץ אם היו שם מעות היו נמצאות. תוס׳ [ד״ה ש״מ] [ותירוץ] השני כתבו בפ״ב דמציעא (דף כ״ז). אבל בפ״ק דפסחים (דף ז׳) תירצו דשרץ שהוא בכעדשה אין חזקתו כל כך מתכבד כמו במעות:

או עד שעת הכבוס. כתב הר״ב אבל אותן של קודם כבוס לא מפני שחזקת בנות ישראל בודקות כו׳ ואין חזקתו מתכבס. ולאחר הכבוס בודקות. והיינו כשהכתם בסיטרא או בזוית. דהא חזינן דע״י כבוס טוב הולך הכתם בלא סממכים. והא דתנן בפ״ט משנה ו׳ מעבירין עליו ז׳ סממנים ה״ה דאזיל ליה ע״י כבוס טוב. א״נ ע״י כבוס סתם לא אזיל. ובודקות חלוקיהן. היינו לפני כבוס. ואי מצאה הכתם מעבירה עליו ז׳ סממנים או תעשה כבוס גמור וטוב. כ״כ התוס׳:

רבי שמעון אומר היבש מטמא למפרע. כתב הר״ב דוקא בשרץ כו׳ הכי מפרש רבי אלעזר למלתיה. ומש״ה פסק הרמב״ם בחבורו פי״ח מה׳ אבות הטומאות כר״ש הואיל ור״א מפ׳ למלתי׳ בגמ׳. אבל בפירושו כתב דאין הלכה כר״ש כמ״ש הר״ב. ומ״ש הר״ב אמרטוטי אמרטוט. פי׳ בערוך ענין

לחלוחית. ונ״ל שהוא כלשון דמתרגמינן במשלי כ״ה מעדה בגד. מרטוט. וענינו בכאן שהיה מרוצץ ומרוסס. כמו המרטוט ונקרא בל׳ חכמים ג״כ סמרטוט:

שהוא יכול לחזור ולהיות לח. סירכא דלישנא דמתני׳ דלעיל נקט. אבל הכא לא שייך ענין חזרה. שהרי לא נתייבש. דאי נתייבש. או נפל מיא עליה. וחזר לכמות שהיה. הוה מתמרט (לחוץ). ולשון הר״ב עדיין הוא יכול להיות עכשיו לח. וכן לשון הרמב״ם בפי״ח מהא״ה [הל׳ ד] בדפוס ישן. ויהיה עתה לח כעת שנמצא:

הבאים מרקם. פי׳ הר״ב שהן נכרים. ר״ת גריס (רקת) דאילו ברקם היו ישראל. כדתנן בריש מסכת גיטין אף המביא מן הרקם ומן החגר. ולא קשה מידי דטובא רקם הוה כדפרישית שם. ועוד אע״ג דברקם ישראל הוו. קאמר הכא דכתמן טהורים. דישראל מצניעין כתמיהם. אלא של נכרים הן וטהורים. ורבי יהודה מטמא משום שיש שם גרים. א״נ הכא איירי בידוע שהן של עכו״ם הדרים שם. תוס׳:

מבין ישראל. עיין במשנה דלקמן:

שלא נחשדו על כתמיהן. ואע״ג דכתמים דרבנן. הך טומאה אית להו. דסברי דמגופה אתא. תוס׳ * [ומכיון דכתמים מדבריהם לפיכך ז״ש הר״ב שעשאום כנכרים כו׳ וכתמיהן טהורים. אע״ג דלעיל פי׳ דגירי אמת הן. ולחשבו ישראלים. דאע״ג דחטא. ישראל הוא.

[לא] אבל הם אמרו דכתם לטמו והם אמרו דבכותים של עכשיו לא מטמו. ועיין לקמן].

חוץ מן הנמצאים בחדרים. וכן העתיק הר״ב. גם הרמב״ם בפירושו אבל בחבורו פ״ד מה׳ משכב [הלכה י] העתיק בחורים:

מפני שהם קוברים שם את הנפלים. פי׳ הר״ב לפי שעה כדי שיסלקו אותן לאחר זמן כו׳ כ״כ התוס׳. משום דאל״ה היאך משתמשים שם בימי טומאתן. והלא נזהרים הם מטומאת מת ונפלים. כדתניא לקמן נאמנים לומר לא קברנו שם הנפלים. ובפ׳ בנות כותים (נדה דף לג) אמרינן דנשוי מטמא משום בועל נדה. אבל פנוי לא כמ״ש שם. וכתב הרמב״ם דהאידנא הנה הכותי עצמו אם מת לא יטמא באהל לפי שהם נכרים שאין מטמאין באהל. ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ב דאהלות [ד״ה מדורות]. *[וקשיא לי למה לא יטמא באהל דהואיל וגרי אמת הן כדלעיל. ישראל גמור הוא. אלא שחטא. וצ״ל דאנן ס״ל דגירי אריות הן]:

רבי יהודה אומר. לא היו קוברין אלא משליכין וחיה גוררתן. גמ׳ מאי דרוש לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך (ומוקמינן לה בספרי במוכר קברי אבות ו). כל שיש לו נתלה יש לו גבול. כל שאין לו נחלה אין לו גבול:

נאמנים לומר כו׳ או לא קברנו. כ׳ הר״ב וכגון שכהן כותי עומד שם ותרומה בידו ואוכלה (דהשתא ודאי. דלאו תרומה טמאה היא דהיא באזהרה לטהור. וכ״ש לטמא. א״ה מאי למימרא. מהו דתימא לא בקיאה ביצירה וכי קברי נפל לא ידעי דהוא בן מ׳ יום. וסברי מיא בעלמא הוא ואינו מטמא) קמ״ל. גמ׳. וכהן כותי היינו מבניו של הכהן אשר שלח מלך אשור להורות משפט אלקי הארץ כמ״ש בסוף מלכים וידעו חכמינו ז״ל ששבו לדת אחת הני כהני עם הכותיים כך נ״ל:

נאמנים לומר על הבהמה אם בכרה כו׳. כ׳ הר״ב והוא שראינוהו עובד וגוזז וכו׳. א״ה מאי למימרא. מ״ד לא בקיאי בטינוף (בבהמה דקה ופטר את הבהמה מן הבכורה. ובבכורות מפרש (הר״ב ברפ״ג) מאי טינוף והני כותיים לא בקיאי בטינוף וזמנין דלא טנוף. ואמרי טינוף הוא ופוטרין את הבא אחריו) קמ״ל. גמרא:

נאמנים על ציון קברות. כתב הר״ב ציון דכתיבא זהירין. דכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. במועד קטן (דף ה׳) מפיק מהכא ציון של בית הקברות וא״ת לר״ש (שכתבתי במשנה ז׳ פ׳ בתרא דאהלות) דאמר אין קברי נכרים מטמאים באהל היכי מפיק מהכא. *[הא דאמר במ״ק דאין מציינין אלא על טומאת אהל] (וכ״כ הר״ב בריש מס׳ שקלים). י״ל מדמציינין לפי שעה (כלומר במלחמות גוג) ציון משום טומאת מגע ומשא א״כ לכל הפחות יש לציין בטומאת אהל תוס׳ * [ומ״ש הר״ב וסומכים עליהם. מסיים רש״י ועבדינן טהרות היכא דלא ציינו]:

הסככות פי׳ הר״ב אילן המיסך כו׳ וידוע ודאי שיש קבר תחת אחת מהן כו׳. הארכתי בזה בס״ד במשנה ב׳ פ״ה דאהלות וכן בפרעות עיין שם * [וז״ש הר״ב גבי סככות והעיד על אחד כו׳ ובפרעות כתב והעיד על מקצתן כו׳ הוא לשון רש״י ואין לדקדק למה שינה הלשון]:

בית הפרס. פירש הר״ב לשון דבר הפרוס כו׳ ומפי אחרים שמעתי כו׳ ואני ראיתיו בתוספתא (דסוף פרקין ד״ה בית הפרס). ועוד להר״ב פי׳ שלישי בריש פ״י דאהלות. ומה שכתב הר״ב וכל מאה אמה של סביבות הקבר עיין גם זה שם:

זה הכלל. כתב הר״ב לאתויי תחומים כו׳ (פירש הר״ב) דתחומין דרבנן ועיין מה שכתבתי בזה במשנה א׳ פרק ד׳ דעירובין (ד״ה עגולות):

ח **כנגד בית התורפה**. פירש הר״ב בית הערוה ולהלן במ״ח פ״ח [דתרומות תנן אם היתה מונחת במקום התורפה. פי׳ מקום מבוזה שאינו מוצנע ולשון יווני ובלע״ז נמי לדבר שאינו הגון קורין תורפי. ותרגום לעג וקלס (תהילים מ״ד:י״ד) ממנקותא ותרפותא. ערוך]:

שלא כנגד בית התורפה טהורה. פי׳ דכיון שא״א שנטף שם מן התורפה לשמא הביאתו שם בידיה לא חיישינן. וכדאמרינן בגמרא (דף נח) דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ב״י סי׳ ק״ץ בשם הרשב״א:

על עקבה כו׳. פירושא דרישא. ולשון הרמב״ם בפ״ט מהא״ב (הלכה ח׳) כיצד נמצא על עקבה וכו׳ ומ״ש הר״ב זמנין דמתרמי ונגע באותו מקום לשון הרמב״ם בעת ישיבתה. ועיין לשון רש״י שהעתקתי במשנה ב׳ פ״ד דשבת (ד״ה מטלטלין):

ועל ראש גודלה. לרבותא נקט על ראש גודלה. וכ״ש לשאר הרגל כך דקדק הב״י מדברי הרשב״א:

ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה. פי׳ חגור סינר שחוגרות בו הנשים לצניעות. ועל חלוקה כל שהוא למטה מן החגור ל״ש כנגד בית התורפה ל״ש מן הצדדים. לפי שחלוק עשוי להתהפך ומה שלאחריה חוזר לפניה וכל שהוא למטה מן החגור פעמים שהוא מכוון כנגד בית התורפה. ב״י בשם הרשב״א. ונ״ל דאצ״ל דמה שמן בית התורפה ולמעלה עד החגור דודאי דחיישינן דמתרמי כנגד בית התורפה ע״י שחייה ששחתה דשכיחא טובא שתשחה ובעת השחיי׳ מגיע החלוק מה שתחת החגורה עד למטה כנגד בית התורפה:

וכן בפליום. והרב העתיק בפליון ופי׳ מטפחת שהיא מתכסה בו ולכאורה שמתכסה בו כולה קאמר וכי הא דפי׳ הר״ב בריש פכ״ט דכלים הפליון סדין שמתעטף בו כולו. אלא דהתם הקשתי לשאול משום דבמתני׳ קתני אפליון של ראש ואילו דהכא דסתמא קתני ניחא לפרושי שמתכסה בו כולה. אלא דקשיא לי נמי ממאי דכתב הכא מטפחת וסתם מטפחת אינו כלי גדול כל כך שמתכסה בו כולה כדמוכחי ג׳ מטפחות דתנן במשנה י״ד פכ״ד דכלים. וממאי דכתבתי נמי בריש פכ״ט דכלים. דמדברי הר״ב דפרק כל כתבי מצאנו ראינו דפליון דבגמ׳ דהתם דמפרשי מצנפת וידוע שהמצנפת נעשה למכסה על הראש ולכן נראה גם בכאן לאו מתכסה כולה קאמר אלא מתכסה על ראשה בלבד. ול׳ הרמב״ם דהתם פכ״ט דכלים פוליון של ראש המטפחת אשר ישימו הנשים על ראשן ע״כ. אבל בכאן העתיק הרמב״ם פוליום כגירסת הספר ומפרש שהוא האזור אשר חגרו בו. ואף רש״י העתיק פוליום. אבל מפ׳ שהוא מעפורת שמתכסה בו. והמגיד פ״ט מהא״ב כ׳ י״א מעפורת שהוא מכסה בו ראשו ע״כ. וכ״כ הטור סי׳ ק״ץ וכ״כ ב״י בשם הרשב״א וכתב ב״י דדוקא בכסוי בעלמא ואינו מקושר יפה אבל אם קשרה בו ראשה וכשנעורה מצאתו ג״כ קשור יפה פשיטא שאינה חוששת לו דהא חזינן שלא נתהפך ולא חזר אילך ואילך:

עד כגריס של פול. ושיעורו מפורש ברפ״ו דנגעים:

ואע״פ שלא הרגה. כתב הר״ב ר״ח פליג את״ק דאמר הרגה אין לא הרגה לא. ואיכא למידק אדברי ת״ק דא״כ אין לך אשה טהורה לבעלה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת. ובגמ׳ הרגה אין לא הרגה לא מתני׳ מני רשב״ג היא דתניא הרגה תולה לא הרגה אינה תולה דברי רשב״ג וכו׳ ארשב״ג לדברי אין קץ שאין לך אשה טהורה לבעלה כו׳ אבל נראין דברי ר״ח בן אנטיגנוס מדברי. וכל הפוסקים פסקו דהלכה כר״ח בן אנטיגנוס שהרי ת״ק הודה לו ואף הרמב״ם בחבורו רפ״ט מהא״ב פסק כמותו * [והר״ב שכתב שאין הלכה כר״ח בן אנטיגנוס מפי׳ של הרמב״ם כתב כן]:

דם ולא כתם. וקצת קשה לי דאכתי ליהוי ספק דאורייתא ולחומרא. ואפשר לי לתרץ מהא דאמר שמואל בגמרא ריש פרקין בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה האי בבשרה מבעי ליה שמטמאה בפנים כבחוץ (כמ״ש הר״ב ברפ״ה) א״כ לימא קרא בבשר מאי בבשרה ש״מ עד שתרגיש בבשרה ואכתי מיבעי ליה בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה (כי הא דרפ״ג) תרתי ש״מ ומדלא ארגשה אע״פ דאפשר לאו אדעתה הלכך לא הוי כשאר ספק דמדאורייתא דלחומרא:

***[עד**. כתב הר״ב הבגד שמקנחת כו׳ קרוי עד כלו׳ שהוא מעיד אם היא נדה או לא. וכן מסיים הערוך ואם היתה נדה בשעת תשמיש נראה בה דם ומסיים עוד ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכבגד עדים כל צדקותינו ע״כ. והוא פסוק בישעיה סי׳ ס״ד ופירשו רש״י ורד״ק לשון הסרה וריחוק והרד״ק הביא לראיה משנה ומשמשת בעדים דבפרק קמא. ולפ״ז אינו מלשון עדות]:

עגול טהור. עד שיהא בו כגריס ועוד. הרא״ש:

משוך טמא. אפי׳ כל שהוא ובכתם מודה ר״א בר רבי צדוק דאף במשוך בעינן כגריס. הרא״ש:

ט **אם עומדת טמאה**. כתב הר״ב דאמרינן מי רגלים הדור למקור כו׳ דאיידי דדחיק להו עלמא. דמעומד השתינה ולא יכלה לעצור. הדור מי רגלים למקור כו׳ רש״י בר״פ דלעיל:

יושבת טהורה. כתב הר״ב בגמ׳ מוקמינן לה ביושבת על שפת הספל ומקלחת מי רגלים לתוכו בחוזק כו׳. אבל עומדת אי אפשר לה לקלח. כדמסיק

הר״ב לקמן. וכן פירש רש״י והקשו התוס׳ דא״כ אמאי נקט כלל עומדת. לא ליתני אלא יושבת. ולפלוג בין מזנקת לשותתת. ויש ליישב דנקט עומדת. משום דפסיקא ליה דלעולם שותתת היא. א״נ משום ר״י נקט לה. דאפילו בעומדת שאין רחמה נפתח מטהר. ומ״מ פירשו בענין אחר. ואין להאריך בזה. ומ״ש הר״ב וכשהיא מקלחת בחוזק אין דרך דם המקור לצאת כו׳. שמחמת הזינוק [נסתם] המעין של דם. תוספות [סד״ה דלמא]:

רבי יוסי מטהר. כתב הר״ב דהא אפילו באשה גרידתא כו׳ אלא לאשמועינן ממשנה יתירתא דאפילו לכתחלה מטהר רבי יוסי לאשה שעושה צרכיה וראתה דם. שתתעסק בטהרות. דאילו לבעלה. לא שייך לכתחלה ודיעבד. והא ליכא למימר דלעולם באשה לבדה דוקא בדיעבד. והכא בס״ס קמ״ל דאף לכתחלה. דודאי דלכתחלה דבס״ס לא איצטריך כלל לאשמועינן:

ור׳ שמעון מטמא. אבל ר״מ מטהר הכא כמו רבי יוסי. וכדתניא ר״מ ור׳ יוסי מטהרין. ומתניתין איידי דסליק מרבי יוסי. פתח בדרבי יוסי. גמרא:

לנכרית. לשון הר״ב שהיא רואה דם שהיא גדולה וידענו בה שכבר ראתה דומיא דנדה. פירוש לא הרואה בעידן שאלה קאמר. דא״כ מאי שנא נכרית אפילו ישראלית נמי. וכדקתני או לנדה. אלא רואה. שהגיע זמנה לראות וראתה קאמר. ולאפוקי לא הגיע זמנה לראות וראתה. והא דקאמר נכרית דומיא דנדה. לאו דומיא דנדה ממש אלא דמדמינן להו כל היכא דאיכא לדמויינהו. והיינו נכרית שכבר ראתה כנדה שרואה עכשיו. ב״י סי׳ ק״ץ בשם הרשב״א:

שלש נשים כו׳. משום הנהו גווני דמתני׳ ה׳ נקט נמי הכא שלש:

או שישבו על ספסל אחד. זו אחר זו. דומיא דחלוק ונ״מ לבדקה אחת מהן ומצאה טמאה כדלקמן. כן כתב הרשב״א בשם הר״א. ב״י:

שהיו ישנות במטה אחת. ותכופות ודבוקות יחד. כדפירש הר״ב במשנה דלקמן:

בדקה אחת מהן. מיד תיכף למציאת [לה] הדם. אבל אם שהתה כדי שיעור בדיקה. דהיינו כדי שתקנח בחורין ובסדקין אין הבדיקה מועלת לטמאה. לטהר האחרות. ולא לטהורה. לטהר עצמה. מסקנת הפוסקים. ועיין במשנה דלקמן:

ותולות זו בזו. כלומר אם לא בדקה שום אחת מהן. או בדקו כולן ונמצאו טהורות. וכתב הר״ב שאם היתה האחת מעוברת כו׳ וכן לכל ד׳ נשים דדיין שעתן. ושוות הן. במשנה ג׳ דפ״ק. וכן תני להו בהדיא בגמ׳:

בדקה אחת מהן ונמצאת. טהורה ולעיל קתני ומצאה טמאה. ותן האמור בזה בזה. והאמור בזה בזה:

כולן טמאות. ומיהו תולות זו בזו. כדלעיל:

שבעה סמנין מעבירין על הכתם. ולעיל פ״ז מ״ב כתבתי בשם התוס׳. דה״ה בכבוס טוב:

מעבירין על הכתם. שאם הדבר מסופק אם הוא דם או צבע. בין לבעלה בין לטהרות מעבירין עליו ז׳ סמנין. ואם עמד בעינו הרי זה צבע. וטהורה. ואם אינה מעברת עליו ודאי טמאה מספק. שאין זה ספק של דבריהם דהולכין בו להקל. שהרי כבר אנו יכולין לעמוד על עקרו של דבר בבדיקה. הלכך כל שאינה בודקה בסימנין הרי היא טמאה והבגד טמא. המגיד פ״ט מהא״ב [הלכה ל״ו]:

ונתר. כתב הר״ב בערבי קורין לו שי״ב. ועיין מ״ש בזה בריש פ״ב דכלים:

או שדיהה. פי׳ הר״ב נשתנה מאדמימותו. כלומר שחסר ממנו מראה האדמימות. כדפירש הר״ב בדיהה דלבנונית במ״ב פ״ק דנגעים. *[וכן במכילתין ספ״ב]:

הרי זה כתם כו׳ וצריך להטביל. ואפילו דיהה ולא עבר. מהני טבילתו. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ג דאהלות [ד״ה שכל הבלוע]:

כל שלא טעם כלום. שהאוכל ממתקו ומעביר את כחו. רש״י. וכ׳ הר״ב והוא שישן כו׳ ובמ״ח פרק בתרא דפסחים תנן ישנו כו׳ וקאמר ר׳ יוסי דהיינו נתנמנמו. והלכה כמותו. ובגמ׳ דהכא מסקי׳ נמי דכי נתנמנם סגי. ותמיהני דלא מסייעינן מההיא דפסחים. ומ״ש הר״ב ואם השכים בבקר ושנה פרקו לא הוי רוק תפל. פרש״י דהדבור מעביר כח הרוק:

וצריך לכסכס. פי׳ הר״ב לשפשף כו׳ שכופל צד עם צדו ומשפשף כן ל׳ רש״י ומסיים נמי ומוליך ומביא אבל לא מלאני לבי להגיה זה משום דבגמ׳ (דף סג) בעי ר׳ ירמיה אי הולכה והובאה נחשביה כא׳ או כתרתי ועלה בתיקו. ואפשר דהואיל וכתמים דרבנן לקולא. וא״צ להוליך ולהביא ג״פ. ומ״מ הרמב״ם בפ״ט מהא״ב (הל׳ ל״ז) כתב ג״כ ומוליך ומביא בכל כסכוס:

לא עשה ולא כלום. ל׳ הר״ב לא לבדוק ולא לבטל. וכן לשון רש״י וכלומר שאם יודע ודאי שהוא דם ורוצה לבטלו כדי שתטלה לה הטבילה דהא תנן במשנה ב׳ פ״ג דאהלות שכל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור הא יכול לצאת טמא. ואע״ג דלא נפיק:

ואלו הן הוסתות מפהקת כו'. וכולהו הני וסתות איירי שמפהקת או מעטשת שעה או שתים בעת שרגילה לראות אבל משום פיהוק או משום עטוש חדא זימנא לא קבעה מדמפליג (במתני' דלקמן) בין תחלת וסת לסוף וסת. ובחד פיהוק וחד עיטוש לא שייך תחלה וסוף. תוס'. ואיכא למידק דאי משום הא דלקמן אמאי מצריכין כל כך שיהא שעה או שתים. וגם קשה ז"ש כלל או שתים. ול' הרא"ש כמה פעמים זה אחר זה וגם לא תלי טעמא בדלקמן אלא משום דחדא זימנא זה דרך כל האדם:

ומעטשת דרך מטה. טור סי' קפ"ט:

צמרמורת. כ' הר"ב ל' סמר מפחדך בשרי. וצמרמורת כפול. הרמב"ם. והסמ"ק והצד"י מתחלפים. ששניהם ממוצא השינים. ובחבורו רפ"ח מהלכות א"ב כתב ויסתמר שערות בשרה ומתישב בהכי מאי דהדר כתב הר"ב לק' או אוחזה רתת ורעד אע"ג דאין כן דעת הרמב"ם בהך דלקמן שהוא כ' (רפ"ח מהא"ב) או ייחם בשרה. אבל נראה בעיני שחלוף גרסאות הן בגמ' (דף ס"ג) דהר"ב גורס ורותתת והרמב"ם גורס ורותחת בחי"ת:

בסוף הוסתות. ולא נמשך אחר הוסתות כך מסיק הטור סי' קפ"ט בשם הרשב"א:

רבי יוסי אומר אף ימים ושעות וסתות. כ' הר"ב שעות נמי וסתות כו' מותרת לשמש וחוששת בשעה ששית לבד דתניא והזרתם את בני ישראל מטומאתם (ויקרא ט"ו:ל"א) מכאן אמר רבי ירמיה (ובפ"ב דשבועות דף י"ח גרסינן א"ר יאשיה) (וכן נראה) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. וכמה אמר רבה עונה. ולמאי דכתבתי במשנה ד' פ"ב דקיימא לן וסתות דרבנן קרא אסמכתא בעלמא וכן כתב המגיד בפ"ד מהא"ב (הלכה י"ב) גם הר"ן פ"ב דשבועות:

ר' יהודה אומר כל היום שלה. פי' הר"ב משעבר הנץ החמה ולא פליג אוסתות הגוף דרישא וכן כתבו כל הפוסקים. ומ"ש הר"ב דהלכה כר"י הכי אמר רבא בגמרא:

שאין אשה קובעת לה וסת עד שתקבענו ג"פ. וה"מ למעקריה שאינו נקבע כדי שתהיה צריכה ג"פ לעקרו אבל לחוש לו חוששת אפילו בפעם א' כמבואר בגמרא וממתני' דקתני וזה וזה אסורין לא הוה שמעינן אלא בימי נדתה ולא בי"א ימים שבין נדה לנדה כמבואר בגמרא:

ואינה מטהרת הוסת עד שתעק' ממנה ג"פ. וה"מ כשקבעתו ג"פ אבל לא קבעה לה אלא פעם אחד. או ב"פ. בחדא זימנא מיעקרא כדאיתא בגמרא:

נשים בבתוליה' כגפנים וכו'. הדברים הללו הם מועילים לנו בדיני הטוען לא נמצאו בתולים לנערה ורי"א כי יש נשים שאין להם דם לא דם נדה ולא דם בתולים אמנם לא תוליד כו' הרמב"ם:

י ***[שלא הגיע זמנה לראות**. שזמנה הוא כשהיא נערה והביאה ב' שערות. הר"ן]:

ארבע לילות. ב"ה לא בעו רצופין כדלקמן. וכן נראה דד' לילות לב"ש אפילו מפוזרות כמו לב"ה. תוס':

עד מוצאי שבת ד' לילות. פי' הר"ב שהרי היא נשאת ברביעי כו'. ובגמ' אתמר שימשה בימים רב אמר לא הפסידה לילות ולוי אמר הפסידה לילות רב אמר לא הפסידה לילות עד מוצאי שבת תנן. ולוי אמר הפסידה לילות מאי ד' לילות דקתני ד' עונות. ולרב למה ליה למתנא ד' לילות. אורח ארעא קמ"ל. דדרכה דביאה בלילות. ולוי לתני ד' לילות. עד מ"ש למה לי. הא קמ"ל דשרי למבעל לכתחלה בשבת. ולענין דינא הלכה כדברי שניהם. וא"ת ולרב מנלן למידק מדקתני עד מוצאי שבת דלא הפסידה לילות. ודילמא למימרא דבעינן רצופים וה"נ מאי מקשה וללוי עד מ"ש למה לי דהא איכא למימר להצריך שיהיו רצופים לא קשיא משום דבתר הכי תניא מעשה ונתן לה רבי ד' לילות מתוך שנים עשר חדש:

נותנין לה בעילת מצוה. פי' נותנים לה אותה הביאה שבועל כדרכו וגומר ביאתו וא"צ לפרוש כדרך המשמש עם הטהורה ופרסה נדה תחתיו (כדתנן במשנה ד' פ"ב דשבועות) אלא פורש אפילו בקושי אע"פ שיציאתו הנאה לו כביאתו דביאה זו נתנו לו שיבעול ולא חששו להנאת יציאתו (כו'). ולא כפי' הראב"ד דעומד עד שימות האבר דא"כ מאי נותנין לו דקאמר. על כרחך צריך לבעול בעילת מצוה. הרא"ש. ונ"מ לדידן כדלקמן: *

[בעילת מצוה. פי' הר"ב בעילה הראשונה קרי לה בעילת מצוה משום דכתיב (ישעיהו נ"ד:ה') כי בועליך עושיך. ואמר (סנהדרין כ"ב) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי וע"י כך מידבק בה ובאין לידי פריה ורביה. ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה. תוס' פ"ק דכתובות דף ד' ד"ה בעילה]:

כל הלילה כולה. כתב הר"ב וכל הדברים הללו בדורות הראשונים בלבד אבל אחר שפשטה החומרא כו' כל הנושא בתולה אפי' קטנה כו' לאחר שבעל בעילת מצוה אין מותר לו לבא עליה עד שתספור ז' נקיים. ולכאורה להכי לא תלינן במכה כמו בפ"ח משנה ב' לענין כתם דהכא שאני כיון דודאי מגופה בא. אבל א"א לומר כן דבהדיא תניא בגמרא דף ס"ו דראתה מחמת תשמיש ג"פ לא תשמש וכו' ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה. אלא טעמא כמ"ש הרא"ש וז"ל נ"ל דטעם לחומרא זו לא בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים דלמה נחוש בתנוקת שלא הגיע זמנה

לראות ואפי׳ באשה הגדולה למה נחוש הא אמרינן לקמן (ד׳ ס״ו) דאפי׳ אשה שהוחזקה להיות רואה מחמת תשמיש אם יש לה מכה תולה במכתה ולא חיישי׳ שמא יצא דם ממקור עם דם מכתה ואין לך מכה גדולה מזו. שבעלה ויצא ממנה דם בתולים. אלא טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה. ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תנוקת שלא הגיע זמנה לראות. ובין הגיע זמנה. בין בוגרת. ובין ראתה ובין שלא ראתה. ועוד משום דחתן יצרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולם וליתן להם דין חומרא שבחומרות. דהיינו בוגרת שראתה שנותנין לה בעילת מצוה [כרבותינו שנמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש כדאיתא בגמרא] ואע״ג דהחמירו לעשותה כנדה אחר בעילה זו. נותנין לו לכל ביאה זו שיבעול ויגמור. וכיון שהחמירו בביאה זו לעשותה כנדה. הלכך אפי׳ בעל ולא מצאה דם. כיון דרוב נשים יש להם דם בתולים. חיישינן שמא היה שם טיפת דם כחרדל ונאבד. או שמא חיפהו ש״ז. דבהטיה נמי לא תלינן. דמלתא דלא שכיחא הוא וכו׳. ואפילו בוגרת נמי. אע״פ שאין לה טענת בתולים * [לגי׳ הרי״ף פ״ת דכתובות. ולגי׳ רש״י אצ״ל כלל. שהרי יש לה טענת דמים] מ״מ כיון דיש בוגרת שיש לה דם בתולים לא פלוג. וצריך לפרוש אפילו לא מצאה דם. ע״כ:

רבי יהודה אומר כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה. תניא א״ל לר״י אלמלא ידיה [מונחות] בעיניה (כאותה ששנינו במשנה ד׳ פ״ד כנותן אצבע בעין. ועוד בגמרא פ׳ דלעיל ד׳ ס׳ ע״ב. כך נ״ל) כל בין השמשות. יפה אתה אומר. עכשיו אימר עם סילוק ידיה ראתה. מה לי הפרישה בטהרה בשביעי מן המנחה ולמעלה מה לי הפרישה בטהרה בראשון בראשון מי איכא למאן דאמר כו׳ גמרא:

ביום ראשון. פי׳ לנקיים. שהוא רביעי להתחלת זיבה:

רבי אלעזר אומר. כתב הר״ב דהלכה כמותו. הכי איפסק בגמרא (לעיל דף ז׳):

מטמאין במשא. פי׳ הר״ב באבן מסמא. כדכתיב (דניאל ו׳) והיתיאת אבן חדא ושומת על פום גובא. גמרא:

מטמאה משום כתם. פירש הר״ב משום כתם של נדה במשהו. ואע״ג דנעקר דם משמתה. דמקור מקומו טמא. גמרא. וכתבו התוס׳ ולא לענין שיהא הנוגע בו טמא טומאת מגע. דאפילו בלא מקור ליטמא אפילו פחות מרביעית. משום דנגע במת. אלא כתם ראייה גמורה קאמר. שיטמא הדם במגע ובמשא. אע״ג דלא רואה היא לאחר מיתה. הואיל והיה במקור מחיים. ומשעת כבוס ליכא לטמויי כמו כתם (כדתנן במשנה ב׳ פ״ז). דהא ודאי השתא הוא דאתא דם. לא מהני טומאת כתם אלא להיות טומאה בפחות מרביעית במשהו. ע״כ. [ותמיהני על מ״ש דפחות מרביעית דם טמא. משום דנגע במת. דהא תנן במשנה ה׳ פ״ב דאהלות רביעית דם שחסר טהור. והעתיקה הרמב״ם בספ״ג מהט״מ וכתב שאם חסר כל שהוא טהור]:

ומודה רבי יהודה ביושבת על משבר וכו׳ שהיא מטמא׳ משום כתם. פירש הר״ב במשהו שנעקר מחיים וכו׳ ומסיק דמטמאה באהל. וכדפרשינן בגמרא דמשום דם תבוסה ומדרבנן. וכי הא דתנן במשנה ה׳ פ״ג דאהלות. ור׳ יהודה נמי ס״ל דמטמא בדם תבוסה. וכן פירש״י הכא דלר״י מטמא באהל:

היתה מערה מים לפסח. פי׳ הר״ב מכלי אל כלי כו׳. אבל במים אינה נוגעת. וא״ת ולתני אינה נוגעת. דלגופא לא איצטריך. דפשיטא דמערה דהא אינה מטמאה בהיסט וי״ל דאיצטריך לאשמועינן דלא חיישינן שמא נגעה. תוס׳. ומ״ש הר״ב שטבלה לסוף שבועים, וכן לשון רש״י. וכלומר לסוף איזה שבוע מן השבועות שיש לזכר ולנקבה *[א״נ לשבועי׳ היינו טעמא דנקטו הזמן הארוך] והרמב״ם במשנה דלקמן כתב בהדיא לסוף ז׳ לזכר וי״ד לנקבה [אבל מדנקטי עד יום שמנים. א״כ בדנקבה מיירי. ונקטי הימים המרובים. וה״ה למעוטים דשל זכר]:

חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים. כלומר שהחזרה היתה בשתים. חדא לחומרא. וחדא לקולא. דמאי דבראשונה לא היתה אלא כשאר טבול יום שהוא שני החמירו בשניה לעשותה כמגע טמא מת שהוא ראשון. וזו חומרא היא. אבל הקילו בדבר אחר. דלא תהא מגעה מטמא כלל אלא לקדשים. אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש. וטעמא דבטל דעת המתפיס לקדש. כמ״ש בסוף מתני׳ ב׳ פ״ב דטהרות:

כמגע טמא מת. שעדיין לא טבל. הרמב״ם פ״ה מה׳ משכב [הלכה ד׳]. ועיין במשנה דלקמן. ולא ידעתי למה תלינן בטמא מת ולא בנדה. דנוגע בנדה נמי ראשון הוא. ואשה זו בימי נדת דותה היתה טמאה. והרמב״ם שם כתב כמו שנגע בנדה. או בטמא מת כו׳:

כמגע טמא מת לקדשים. וא״כ משקה של קדש שנגע בטבול יום הוי שני. וקשה דברפ״ב דמעילה תנן חטאת העוף כו׳ הוכשרה ליפסל בטבול יום. ופי׳ הר״ב דלטמויי לא. כתבו התוס׳ פ״ו דחולין דף פ״ח. דמתני׳ דהכא אבא שאול היא. דתניא במעילה רפ״ב אבא שאול אומר טבול יום תחלה לקדש. ע״כ. ונפלאתי על הרמב״ם שבפ׳ ה׳ מהל׳ משכב כתב טבול יום לקדשים ה״ה כראשון לטומאה. והיינו כסתמא דהכא. ובפ׳ עשירי מהל׳ אבות הטומאות כתב טבול יום פוסל תרומה וקדש. וכ״כ בפ״ז מהט״א וכסתמא דרפ״ב דמעילה. וכ״כ ג״כ בפתיחתו לפירוש זה הסדר. וכן עוד בפירושו למשנה ה׳ פ״ב דטבול יום. והראב״ד לא השיגו. גם הכ״מ לא העיר בכל זה. ולי צ״ע:

שהיא אוכלת במעשר. פי׳ הר״ב כדין טבול יום דטבל ועלה אוכל במעשר. כדתנן במשנה ז׳ פי״ד דנגעים:

וקוצה לה חלה. כתב הר״ב ואע״פ שנוגעת בחולק הטבולין לחלה. לאו כחלה דמו. ועיין מה שכתבתי בזה במשנה ב׳ פרק ג׳ דחלה. ועוד הארכתי בסוף פ״ה דשביעית. ומשנה זו שנויה עוד לקמן מתניתין ב׳ פרק ד׳ דטבול יום:

ומקפת וקוראה לה שם. סד״א נגזר דילמא אתי למנגע בה מאבראי. קמ״ל. גמרא:

שהוא טהור. כתב הר״ב דהוו להו משקין היוצאין מן הטבול יום וטהורין הן כדתנן בריש פרק ב׳ דטבול יום:

אינה צריכה טבילה באחרונה. כתב הר״ב ודוקא לתרומה כו׳ אבל לאכילת קדשים מודו כו׳ דקי״ל האונן כו׳ כדתנן במשנה ג׳ פ׳ בתרא דחגיגה. אבל קשיא. דשם פי׳ הר״ב דמחוסר כפורים פוסל את הקדש בנגיעה. ומשמע דהיינו נמי לאחר שהביא קרבנותיו. דבהכי איירי. ואילו הכא לא מצריך אלא לאכילה. והא דהתם בחגיגה התחיל באכילה. משום אונן הוא כדמסיק דאונן אינו פוסל בנגיעה וכן לדברי הרמב״ם בחגיגה. ובנא״י דזבחים נמי מחוסר כפורים אסור בנגיעה. וזה שלא כמו שפסק בספי״ב מהל׳ אבות הטומאות (הלכה ט״ו) כמו שהעתקתי לשונו בחגיגה [ד״ה צריכי׳]. אבל עכשיו ראיתי בפ״ה מהלכות משכב (הלכה ד׳). ששם העתיק משנתנו זאת דמסיק וכתב דיראה לו שמאחר שהיא מטמאה את הקדש שהיא לריכה טבילה אחרת בסוף ואח״כ תגע בקדש. אע״פ שא״ל טבילה אחרת לאכילת התרומה והתם לאחר שהביאה קרבנותיה מיירי כדפירש דבריו הכ״מ מדכתב קודם לכן שתשלים ימי טוהר ותהיה טהורה לכל. דבא להוסיף באמרו ותהיה טהור לכל. דהיינו שתביא קרבנותיה משום דקודם לכן אסורה ליגע בקדש כדמוכח מדבריו שבפי״ב מה׳ אבות הטומאות. ויהיו דבריו אלו לרצון לפי מה שכתב בפירושו דחגיגה. ובנא״י דזבחים. אבל סותרי׳ את דבריו שבהלכות אבות הטומאות. דהתם כתב בהדיא דלנגיעה א״צ טבילה. לכן נראה בעיני דדבריו שבה׳ משכב. אינם אמורים אלא קודם שהביאה קרבנותיה. והא דכתב ותהיה טהורה לכל אין פירושו שבא להוסיף ולומר ושהביאה קרבנותיה. אלא חדא מלתא הוא שכשתשלים ימי טוהר תהיה טהורה לכל כלומר שאינה עוד טבולת יום. ומותרת במגע בין לתרומה בין לקדש כדס״ד דהכ״מ. וקאמר עלה דיראה לו שצריכה טבילה למגע והיינו הכל קודם שתביא קרבנותיה. אבל לאחר הבאת קרבנות לא מצריך טבילה. שהבאת קרבנותיה מועלת לה. אחרי שהטבילה עצמה. דקודם לכן אינה אלא מעלה בעלמא. וא״ת הרי סתר הכ״מ פי׳ זה. מדמוכח מדברי הרמב״ם שבהא״ה שמחוסר כפורים עד שלא הביא כפרתו אסור ליגע בקדש. לי נראה דקושיא שאינה של כלום היא. דדבריו דהתם סמוכים באמת ויושר על דבריו הקדומים לו בה׳ משכב. דמצריך טבילה למגע קודש קודם שתביא קרבנותיה. ומיירי בהא״ה קודם שתטבול ומשום הכי נשמע מדבריו דכשלא הביא קרבנותיו דאסור ליגע. וא״כ אין כאן סתירה כלל. ונפלאתי הרבה על החכם הכ״מ דדחיק נפשיה בפי׳ וטהורה לכל מחמת דבריו של הרמב״ם שבהא״ה. ונפל בבירא עמיקתא מינה. דהא השתא לפי פירושו יש סתירה יותר מבוארת ונגלית. והיא שהקשיתי אני מאותן הדברים עצמן שבהא״ה שמהם הולך ומבאר הדברים שבה׳ משכב. ואיך ראה אחת. ולא ראה האחרת. ושתיהן בסקירה אחת בדברים אחדים הם נסקרין. והעולה מזה דהרמב״ם בחבורו בשתי המקומות בה׳ משכב. וה׳ א״ה. כוונתו שמחוסר כפורים קודם שהביא כפרתו אסור בנגיעת קדש. אא״כ טבל. אבל לאחר הבאת קרבנותיו א״צ טבילה למגע. ומעתה דבריו שבפירושו בחגיגה. ונא״י דזבחים נפרשם כמו כן דלא פסל למחוסר כפורים במגע קדש אלא קודם הבאת קרבנותיו. ודכוותה באונן נמי קודם שנשלם זמן אנינותו. ואפ״ה נוגע בקדש ואינו פוסלו. ובהדיא מוכח בגמרא דזבחים. דאונן נוגע. דהיינו בזמן אנינותו. דאדמשני בשטבל פריך והא הדרא עליו אנינותו כו׳ ש״מ דבזמן אנינותו איירינן וצריך לומר דהא דכתב הרמב״ם בהא״ה אונן לאחר שתם זמן אנינותו. משום רישא נקט הכי. דאפ״ה אסור באכילת קדש. אבל מה דמסיק וכתב דלא עשו מעלה זו אלא לאכילה אבל לנגיעה נוגעים בקדשים קודם טבילה. ולמידק מינה דדוקא טבילה אינה מעכבת. לא כתב כן אלא משום מחוסר כפורים* [אחר שהביא כפרתו] דאילו קודם שהביא קרבנותיו. אסור ליגע כדפרישית. אבל אונן אין שום דבר מעכבתו מן הנגיעה. ואע״פ שזה דוחק. אבל מה נעשה דגמרא מוכחת דאונן נוגע אפי׳ קודם שתם זמן אנינותו. וכמו שפירשתי דברי הרמב״ם שבפירושו. דלא אמר שמחוסר כפורים אסור במגע. אלא קודם הבאת קרבנותיו כך נפרש לדברי הר״ב שבחגיגה. שכשכתב מחוסר כפורים פוסל בנגיעה. לא קאי אדלעיל מיניה. דמיירי לאחר שהביא קרבנותיו אלא דהשתא במחוסר כפורים ממש קאמר. שעדיין לא הביא קרבנותיו ומש״ה הכא דמיירי לאחר שהביא קרבנותיו. לא כתב אלא לאכילה:

הרואה יום י״א. פי׳ הר״ב שהוא סוף ימי זיבה ואין יום שלאחריו מצטרף עמו. דכתיב או כי תזוב על נדתה סמוך לנדתה מופלג לנדתה יום א׳ מנין ת״ל או כי תזוב דקרא כתיב כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה. או כי תזוב על נדתה. הרי או כי תזוב מיותר. לרבות מופלג יום א׳ לתחלת נדתה שימיה שבעה. והפליגה השמיני. וראתה בט׳ וי׳ וי״א. ומה מצינו ברביעי שאחר סוף נדה. שראוי לספירת נקיים וראוי לזיבה דהא רבינן ליה [מקרא דאו כי תזוב] אף אני אביא עד העשירי ועד בכלל שראוים לספירה שאם ראתה ג׳ ראשונים משכי ז׳ נקיים עד העשירי שיהו נראין נמי לזיבה באיזה מהן שתראה ג׳ רצופין ומנין לרבות י״א ת״ל בלא עת נדתה. ואפי׳ מופלג לימים הרבה. ומרבה אני י״א שראוי לספירת או כי תזוב דמרבינן (ליה מרביעי) [מיניה רביעי] לסוף נדה ומשכי ליה ז׳ נקיים עד י״א והוא בכלל. ומוציא אני הי״ב שאינו ראוי לספירת או כי תזוב. בבריי׳ בגמ׳. ולעיל ספ״ד פי׳ הר״ב

די״א יום הל״מ הן. תנאי נינהו הך דהכא ר״ע היא ודלעיל ראב״ע כדאיתא בגמרא דפרקין (דף ע״ג):

וטבלה לערב וכו׳. כתב הר״ב דב״ש סברי יום י״א בעי שימור וכל היכא דבעי שימור אינה טובלת אלא ביום כדתנן במשנה ד׳ פ״ב דמגילה וע״ש:

שמטמאין משכב ומושב. הואיל וכזבה קטנה היא וילפינן לה מדכתיב (ויקרא טו כו) כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה ימי לרבות שני ימים כל ימי לרבות אחד וכתב הר״ב ואפי׳ הבועל דהא מטמאין קתני וילפינן מדכתיב (שם) כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה טמאה היא. מלמד שמטמאה את בועלה כנדה. ובריש פ״ק דזבים אכתוב דלבועלה תולין. ואם כן קרא אסמכתא בעלמא:

גרגרן. פי׳ הר״ב ממהר לחטוא כו׳ ועי׳ בפירושו. ומה שכתבתי בספ״ז דטהרות:

ומודים ברואה בתוך י״א יום. ואפילו בעשירי אע״ג דאינה ראויה לבוא לידי זיבה גמורה. הרמב״ם. וכרבי יוחנן דאמר הכי בגמרא:

פרק א

א **שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן**. ותני לה בריש עדיות. וסגי בהכי ולא אצטריך תו למתני בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה. א״נ דהא דאמרי׳ דב״ש במקום ב״ה אינה משנה. אא״כ דמתני לה בהדי קולי ב״ש וחומרי ב״ה כמ״ש הר״ב ברפ״ג דיבמות. היינו ב״ש וב״ה. אבל לא שמאי והלל גופייהו ומיהו כלשון הראשון מוכח ממ״ש במ״ח וט פ״ב דמעשר שני:

דיין שעתן. פי׳ הר״ב ולא אמרי׳ מקמי הכי נמי הוה דם וכותלי בית הרחם העמידוהו כו׳. ודין תורה כך הוא דליכא למיחש להכי אלא (דב״ה) [דהלל] עושה סייג לדבריו וחושש כי היכי דבכל התורה כולה עבדינן סייג (וב״ש) [ושמאי] משום בטול פריה ורביה. אינו עושה סייג. כך מפורש בגמ׳ [דף ג] ועיין מ״ש בפרק דלקמן מ״ד [*וכותלי בית הרחם ובית החיצון שכתב הר״ב. מפורש במ״ה פ״ב וברפ״ה בס״ד]:

וחכמים אומרים לא כדברי זה וכו׳. כתב הר״ב וכדי להשוות מדותיהם וכו׳ להיכא דבדקה צהרים. דה״ל ג׳ עונות. היום אמש ואתמול למפרע עד צהרים לא רצו לחלק וכו׳ גמ׳ [*ומיהו אכתי לא שמענו אלא דאיכא למעוטי ולא ליטמו למפרע רק עונה אחת יתר מצהרים עד שחרית. וזהו שאמרו שלא רצו לחלק ולמעט אבל ז״ש הר״ב להוסיף. לא ידענא מהיכי תיתי להוסיף ואף רש״י לא כתב אלא לא רצו לגרוע ולמעט כו׳]:

כל אשה שיש לה וסת כו׳. תימה למה הפסיק ושנה המשמשת בעדים ה״ל למתני מיד כיצד היה שעתה וי״ל דקמ״ל אע״ג דיש לה וסת צריכה לשמש בעדים [כדפי׳ הר״ב] אע״ג דתנן לקמן [משנה ז] אע״פ שאמרו היה שעתה צריכה להיות בודקת [וכו׳]. הכא תנא ליה לאשמועינן דאותה בדיקה חשובה למעט מעת לעת דהוי חדוש כדלקמן. ודלקמן היינו בד׳ נשים דיין שעתן. תוס׳ [דף ד ד״ה כל אשה]]:

שיש לה וסת. כתב הר״ב ובדקה בשעת וסת. דאל״ה לא כדתנן בספ״ד:

וסת. כתב הר״ב שנקבע לה זמן האורח ג׳ פעמים. כדתנן במ״י פ״ט:

היה שעתה. כתב הר״ב ולא חיישינן דלמא מקמי הכי הוי כו׳. כדאמרן דמדאורייתא לעולם לא אמרינן דילמא מקמי הכי הוה והכא אפי׳ רבנן לא חשו דודאי אורח בזמנו בא. ולא יעמוד מלצאת חוצה:

והמשמשת בעדים. פי׳ הר״ב דה״ק ומשמשת בעדים. ועיין במשנה דס״פ:

בעדים. פירש הר״ב דהיינו בסדין. עיין בפי׳ הר״ב ספ״ח. [*ומ״ש שם בס״ד]:

וממעטת על יד מעת לעת וע״י מפקידה לפקידה. ואיצטריך למתני נמי מפקידה לפקידה. דמה״ד מעת לעת חשו בה רבנן לפסידא דטהרות. אבל מפקידה לפקידה דזמן מועט הוא אימא לא. קמ״ל. גמ׳:

ב **היתה יושבת במטה**. כתב הר״ב לאשמועינן דמשום דיש לה וסת כו׳ הא אין לה וסת כו׳ מטה נמי טמאה. דספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין עליה. אפילו בכלי מונח ע״ג קרקע. גמרא. וכבר כתבתי כן במ״ב פ״ד דטהרות. ועיין עוד מ״ש שם במ״ד:

ג **בתולה מעוברת מניקה וזקנה**. כולהו מפרש להו במתני׳:

אבל הלכה כר״א. כתב הר״ב והכי מסיק בגמרא. דאל״ה אין למדין הלכה מפי התלמוד. כלומר. ממה שנשנה במשנה דהלכה כמותו. כדאיתא בגמרא. וטעמא פירש״י שהתנאים לא דקדקו איש בדברי חבירו וכו׳:

ד **אע״פ שנשואה**. כלומר ונבעלה. דתנו רבנן נשאת וראתה דם מחמת נישואין. ילדה וראתה דם מחמת לידה. עדיין אני קורא לה בתולה. שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים [דמי נדה] ולא דמי בתולים:

משיודע עוברה. פירש הר״ב לסוף ג׳ חדשים. כי הא דכתיב (בראשית לח) ויהי כמשלש חדשים וכו׳ גמרא. ועיין מ״ש במתני׳ דלקמן:

עד שתגמול. פי׳ הר״ב עד שישלים לבנה כ״ד חדש ואפילו מת כו׳. לרבנן הוא דמפרש הכי:

רבי מאיר אומר מטמאה מעת לעת. פי׳ הר״ב דסבר ר״מ דם נעכר ונעשה חלב. וקרא דריש דכתיב (איוב יד) מי יתן טהור מטמא לא אחד. [טהור מטמא חלב מדם] לא אחד. בתמיה. כלומר יחידו של עולם. ורבנן א״ר יוחנן. זו ש״ז שהוא טמא. ואדם הנוצר ממנו טהור. ורא״א אלו מי הנדה. שהמזה ומזין עליו טהור. ונוגע טמא. גמ׳ [דף ט]:

ה **סמוך לזקנתה**. פירש הר״ב. כל שקורין לה אימא אימא מחמת זקנתה ואינה מקפדת. גמ׳. וכתבו התוספות בירושל׳ פריך וכי בדעתה תלויה הדבר ומשני כל שראויה לקרותה אימא:

רבי יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליהן ג׳ עונות. וא״ת מעוברת לת״ק נמי הא בעי לסוף ג׳ חדשים וי״ל דכשאתה מונה חדשים אי אתה מונה צ׳ יום דלפחות יש בג׳ חדשים האחד מהן חסר. דמש״ה דייק הר״ב לפרש במ״י פ״ד דיבמות אדתנן היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיש לה ג׳ חדשים. דהנך ג׳ חדשים הם תשעים יום. ועי״ל דר״י ס״ל דעד שיעברו עליה ג׳ עונות לא אמרינן דיה שעתה. ואם הוכר עוברה ועדיין לא עברו עליה ג׳ עונות. מטמאה מעת לעת או מפקידה לפקידה. ולת״ק אע״פ שלא עברו עליה ג׳ עונות. משהוכר עוברה דיה שעתה. ושוב מצאתי כך בב״י סוף סימן קפ״ט שכתב בשם הרשב״א דטעמא דמלתא דמשום דהרי זו כחולה ודמיה מסולקים. ומשעה שהוכר העובר. ראשה ואיבריה כבדים עליה. אבל קודם שהוכר עוברה. אין ראשה ואיבריה כבדים עליה. ור״י חלוק בדבר. ולא חשיב לה מסולקת דמים. אא״כ פסקה מדם ועברו עליה ג׳ עונות. ע״כ:

ז **חוץ מן הנדה**. והא קמ״ל דאין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה. גמ׳:

והיושבת על דם טוהר. מהו דתימא תבדוק דדלמא קבעה לה וסת. קמ״ל. דמימי טהרה לימי טומאה לא קבעה. גמ׳:

ומשמשת בעדים. פי׳ הר״ב אע״פ שיש לה וסת וכו׳. אבל אשה שאינה עסוקה כו׳ ואפילו אין לה וסת לפירש״י. ועיין בר״פ דלקמן:

ובתולה שדמיה טהורים. כתב הר״ב ד׳ לילות לב״ש וכו׳. כדתנן בר״פ בתרא. ומ״ש הר״ב אבל שחרית וערבית צריכה בדיקה היכא דלא שמשה כו׳ מסיים רש״י ולפני תשמיש היינו טעמא דלא בעי בדיקה דכיון דלאחר תשמיש לא בעיא בדיקה. לפני תשמיש נמי לא אצרכוה רבנן. דכל לבעלה לא בעיא בדיקה אלא מגו דלטהרות. והכא ליכא מגו:

ופעמים צריכה להיות בודקת. פירושא דצריכה להיות בודקת דברישא:

ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה. עיין בריש פרקין דלקמן:

פרק ב

א **ובאנשים**. לשון הר״ב שבודק עצמו תדיר באמתו כו׳. ודבר תימה הוא בעיני. דכיון דטעמא משום דיוציא ש״ז לבטלה. אפילו חדא זימנא נמי לא. ובגמרא פריך הכי מאי איריא מרבה כי לא מרבה נמי. ומשני כי קתני מרבה אנשים. אבל הר״ב נמשך אחר לשון רש״י שפי׳ כן במשנה. ולדידיה לא קשיא כמו שכתבתי פעמים הרבה. שדרכו לפרש במשנה כדס״ד בגמרא. ולא כפי המסקנא. והוא סדר נכון לפי פירושו שבסדר הגמרא. אבל הר״ב ה״ל לפרש כפי המסקנא. ושוב ראיתי בפי׳ הרמב״ם. שכתב וז״ל ובאנשים מגונה שישלח ידו אל אמתו. אלא בעת הצורך להתקשות. וזה מגונה בתורתנו הקדושה וכו׳ ולזה *)תניח לפעל הזה בקציצת היד וכו׳ אלא בעת ההכרח הנהוג הטבעי. ע״כ. אבל אין דבריו לענין בדיקה. דבדיקה דביה איירינן במשנתינו. ודאי דאפילו חדא זימנא לא. כדאיתא בגמרא. ולא בא הרמב״ם אלא שלא תאמר דכל שליחות יד אסרה המשנה ואפילו בלא בדיקה. זה א״א בעת ההכרח. והוא התשמיש המותר. ואילו הר״ב דמיירי בבדיקה וכתב תדיר. אין ענינו עולה לדברי הרמב״ם כלל. אלא לשון רש״י הוא שהעתיק. וכבר הראיתיך לדעת דלא קיימא למסקנא. ואף רש״י לא נתכוין לכתוב כן אלא לדס״ד. ומ״ש הר״ב שמא יצא ממנו קרי היינו לאפוקי לענין זוב. כדתניא בגמרא דאף הוא משובח כנשים. ופירש״י כדי למנות ראיותיו. שתים לטומאה. וג׳ לקרבן:

תקצץ. פירש הר״ב שמתחמם כו׳ ומוציא ש״ז לבטלה. וכאילו מביא מבול לעולם. שעבירה זו היתה בידם. דכתיב (בראשית ו׳:י״ב) כי השחית כל בשר. ואמרו [ר״ה יב] ברותחין קלקלו. ואיכא מאן דאמר שחייב מיתה. ויליף ליה מאונן דכתיב ביה (שם לח) וימת גם אותו. ואיכא דאמרי כאילו שופך דמים. שנאמר (ישעיהו נ״ז:ה׳) הנחמים באלים וגו׳ שוחטי הילדים אל תקרי שוחטי. אלא סוחטי. ואיכא מאן דאמר כאילו עובד עבודת כוכבים דבההוא קרא כתיב תחת כל עץ רענן. וכתיב התם (דברים י״ב:ב׳) על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן. בגמרא:

החרשת. בשאינה מדברת ואינה שומעת. כדתנן [בריש תרומות] חרש שדברו חכמים בכל מקום אינו שומע ואינו מדבר. גמרא:

דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה. מתני׳ קמ״ל דאף לו מתקנת עד. ואשמועינן נמי הא דצנועות דעד שבודקת בו לפני תשמיש כו׳ וכדפי׳ הר״ב וכך פירש״י. והך דהכא ודלעיל בחדא שיאטא דתרווייהו דוקא בעסוקה בטהרות ולדבריהם כל שאינה עסוקה בטהרות א״צ בדיקה

לבעלה כלל. ולהרמב״ם [בחיבורו פ״ד מהא״ב] הכא אפי׳ באינה עסוקה בטהרות ולאחר תשמיש וצנועות לפני תשמיש נמי ודלעיל דוקא בלפני תשמיש קאמר מדינא הואיל ועסוקה בטהרות. אבל דעת הר״ב נראה כפרש״י מדמשוה הך דהכא לדלעיל וכמו שבארתי ועוד מוכח מלשונו שבסוף מ״ד. ויש עוד דעות שונות. ואין מכוונת החבור להאריך בהן:

הצנועות מתקנות להן עד שלישי כו׳. עיין במ״ד:

ב **נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן**. וניחוש דלמא דם מאכולת [פי׳ כינה] הוא [ואמאי טמאין ודאי ושורפין עליה תרומה [ולהתחייב בקרבן] וה״נ דילמא מייתי חולין לעזרה] א״ר זירא אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת. וא״ד דחוק הוא אצל מאכולת. ואיכא בינייהו כו׳. גמרא:

ופטורין מן הקרבן. פי׳ הר״ב מחטאת קבוע אבל חייבים באשם תלוי. וכן במ״ב פ״ד דיבמות. ולא כן בריש פ״ד דכריתות. ושם הארכתי בס״ד:

ג **ותדיח את פניה**. בעד שבידה. דאי אין בידה. כדי שתושיט ידה לתחת הכר. או לתחת הכסת. ותטול עד ותבדוק בו. גמ׳:

ואינה מטמאה את בועלה. פי׳ הר״ב טומאת ז׳ אלא טומאת ערב כדין כל נוגע בנדה. מדרבנן. דהא מעת לעת מטמאה משכבה ומושבה [כדפירש הר״ב בפ׳ דלעיל מ״ב] וכיון דעושה משכב ומושב לטמא אדם. כ״ש דהיא עצמה מטמאה אדם. רש״י. ועיין פ״ה מ״ד [דזבים]:

ומודים חכמים לר״ע ברואה כתם שמטמאה את בועלה. פי׳ מכאן ולהבא. ומהו דתימא דטומאת מעת לעת אמרו חכמים וכו׳ כמ״ש הר״ב. ובגמ׳ [דף טו.] ואימא ה״נ. [*כיון] דטומאת כתמים מדרבנן. כמו מעת לעת כו׳. התם אין שור שחוט לפניך [דאתמול לא חזאי אלא סייג בעלמא] הכא יש שור שחוט לפניך. פירש״י דבציפור לא נתעסקה. ובשוק של טבחים לא עברה. ומיום שלבשתו היא בספק זה:

ד **כל הנשים בחזקת טהרה**. כשעדיין לא הגיע שעת וסתה. ואם אין לה וסת. שלא עברה ל׳ יום לראייתה. דוסתות דאורייתא. ואיכא מ״ד דוסתות דרבנן. ולדידיה אפי׳ הגיע אלא ששהתה שיעור שתטבול. נמי שריא. דכיון דוסתות דרבנן. ספק טבילה מוציאה מידי ספק ראתה. וכך מסקנת כל הפוסקים דוסתות דרבנן. אלא דהר״ב לא פי׳ כך בספ״ד:

בית שמאי אומרים צריכה שני עדים על כל תשמיש ותשמיש. טעמא מפרש בברייתא דחיישינן שמא תראה טפת דם כחרדל בביאה ראשונה. ויעמידוהו כותלי בית הרחם. ותחפנו ש״ז בביאה שניה. וכי בדקה לאחר תשמיש אחרון. לא מינכר למחר. אבל כשמקנחה על כל תשמיש ותשמיש. לא חיישינן שמא חפתה ש״ז בביאה ראשונה. דאינו דומה נימוק פעם אחד לנימוק שני פעמים. ואע״ג דהשתא נמי לא ידעינן עד למחר. מיהו בעינן מוכיחה קיים. דאל״ה מה הועילו חכמים בתקנתן. רש״י. וצריך לומר דלהעמדת כותלי בית הרחם לפי שעה בעלמא הוא דחיישינן. דלא תקשה אדריש מכילתין. ובלאו הכי מוכרח דכותלי בית הרחם מעמידין. מדאיצטריך קרא לרבוי בבשרה כדפי׳ הר״ב שם ומתני׳ היא ברפ״ה:

או תשמש לאור הנר. פי׳ הר״ב ותבדוק לאחר תשמיש. ואיכא למידק דלמאי נ״מ תשמש לאור הנר. כי בדקה לאור הנר תסגי ובגמרא מסיק דמשמש מטתו לאור הנר הרי זה מגונה ובמתני׳ אימא או תבדוק לאור הנר. ולשון הר״ב מועתק מפי׳ רש״י אבל לרש״י לא קשיא. דרגיל לפרש כדס״ד. ולא כמסקנא וכמ״ש לעיל [בר״פ]:

בית הלל אומרים דיה בשני עדים. פי׳ הר״ב א׳ לפני תשמיש ראשון ואחד לאחר תשמיש אחרון. וכן פירש״י. והקשו התוספות דלעיל [בר״פ] אמרינן דאינן צנועות. עד שבודקת בו לפני תשמיש זה בודקת בו לפני תשמיש אחר. משמע דבכל תשמיש בודקת. מיהו הא י״ל בודקת בתשמיש אחר שבלילה שנייה. ועוד קשה מה יודעת מתי [ישמש] באחרון שתבדוק אחריו. ואם היתה בודקת בשחר כשהיא עומדת. א״כ אינה בודקת סמוך לתשמיש לידע אם בועל בנדות לטמא בועלה ז׳. וע״ק דקאמר ב״ש [בברייתא שכתבתי לעיל] שמא תחפנה ש״ז בביאה שניה. הל״ל בביאה אחרונה. כיון דלב״ה אינה בודקת עד לאחר תשמיש אחרון. ונראה לר״י כפי׳ רשב״ם. דלב״ש צריכה ב׳ עדים חדשים אחר תשמיש א׳ לו וא׳ לה. והא דקתני צריכה. היינו כלומר שהיא מכינה. כדתנן בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה. אע״ג דלפני תשמיש א״צ חדש אלא צנועות. היינו לפי שאין העד מלוכלך כל כך. אבל לאחר תשמיש שמלוכלך בש״ז צריכה בכל פעם חדש. ובה״א דיה בשני עדים כל הלילה. מודים שצריכה בדיקה אחר כל תשמיש. אך דלא מצרכי חדש. משום דאחר תשמיש איכא רוב לכלוך מש״ז. ואין ריוח בעד חדש. ואפשר דאפי׳ צנועות לא בעו חדש לאחר תשמיש. ע״כ:

ה **החדר והפרוזדור**. כתב הר״ב וכותלי רחם למטה באמצע פרוזדור. וכן ל׳ רש״י והוא המקום שהשמש דש בו. כדפירש הר״ב ברפ״ה. וע״ש. ובאמצע פרוזדור. נראה דר״ל שמאמצעו נמשכו הכתלים הללו. וכלומר שהפרוזדור מתרחב מחלל כותלי הרחם. וזהו שכתב הרמב״ם בפ״ה מהל׳ איסורי ביאה. בפי׳ פרוזדור שהוא *[צואר הרחם כולו והוא] ממקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הולד ונפתח הרבה בשעת לידה. ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור. ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים. אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות. ע״כ. [*ועל שם החדר כתב הר״ב החדר מבפנים. וז״ל הרמב״ם בפרק הנזכר. הרחם שנוצר בו הולד. הוא הנקרא מקור. והוא שדם נדה וזבה יוצא ממנו. וקוראין אותו חדר לפי שהוא לפני

ולפנים. ע״כ. ובפי׳ המשנה כתב. חדר הוא חלל הרחם. איזה שיהיה מן החללים. כי לרחם שני חללים. ע״כ]:

והפרוזדור. פרוז בל׳ יון לפני. דור לשון דירה. תוס׳:

שחזקתו מן המקור. כתב הר״ב ולא אמרי׳ שמא מן העלייה בא ודמי עליה טהורין הן ואפי׳ הוא ממראה דמים טמאים. דאי אין בעלייה מד׳ מיני דמים טמאים. א״כ דם שבפרוזדור אמאי הוי ספק. נחזי אי הוי מד׳ מיני דמים או לאו. ודוחק לומר דאיירי בנאבד. והיינו טעמא דטהור דכתיב ממקור דמיה. דוקא דמי מקור דהיינו חדר א״נ דמיה כתיב. מקום שמצויין הרבה דמים. ובעליה ליכא אלא מין א׳. תוס׳. והרמב״ם כתב דדם שבמקור הוא דם מותרות ודם שבעלייה אינו מן המותרות. אבל הוא כמו רעיפת הנחירים או דם הטחורים:

ו **בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן כו׳**. ואע״ג דכתיב דמיה דמיה מי לא אמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה ה״נ מלקא הוא דלקי. גמ׳:

הירוק. פי׳ הר״ב דהיינו כמראה אתרוג ולא כמראה כרתי וכו׳. וסתם ירוק כן הוא. כדאמר בלולב הגזול [[פ״ג] מ״ו] ירוק ככרתי. מכלל דסתם ירוק לאו הכי הוא. תוספות [ד״ה והירוק]:

מטמא משום משקה. פירש הר״ב להכשיר את הזרעים דיליף ליה בג״ש. כתיב הכא (שיר השירים ד׳:י״ג) שלחיך פרדס רמונים פירש״י [*שלחיך דם נדה השלוח מן האשה. פרדס רמונים] כפרדס זה שהוא נעול להשתמר כך בנות ישראל נועלות פתחיהן בימי נדותן מהיזקק לבעליהן. עם פרי מגדים היינו בנים ובנות וכתיב (איוב ה׳:י׳) ושילח מים על פני חוצות. מה מים מכשירים אף דם נדות מכשירים. ורבנן אדם דן ק״ו מעצמו. ואין אדם דן ג״ש מעצמו. וכתבו התוס׳ וא״ת ה״מ דם שהאשה טמאה בו כדמשמע קרא. כפרדס שהוא נעול כך בנות ישראל נועלות פתחיהן מלהזקק לבעליהן בימי נדותן. אבל דם ירוק שהוא טהור. לא. ותו דמשמע דלא פליגי אלא בדם ירוק. אבל בדם נדה מודו כ״ע דמכשיר. וכיון דרבנן לית להו ג״ש. דם נדה מנא להו. וי״ל דדם נדה. נפקא בתוספתא דשבת פ׳ הזורק. דקתני מניין לדם שהוא משקה. נאמר כאן (ויקרא י״ב:ז׳) וטהרה ממקור דמיה. ונאמר להלן. (זכריה י״ג:א׳) ביום ההוא יהיה מקור נפתח לבית דוד וליושבי ירושלים לחטאת ולנדה. ע״כ. ומכיון דדם נדות נפקא לן מאותו ג״ש. אייתר [*לר״מ] הך גזירה שוה דשלחיך. לדם טהור. [*ועיין בפ״ו דמכשירין מ״ד]:

רבי יוסי אומר לא כך כו׳. כתב הר״ב והלכה כר׳ יוסי והוא חכמים דפליגי אעקביא. ותימה דקשיא הלכתא אהלכתא. ובגמרא רבי יוסי אומר כו׳ היינו ת״ק הא קמ״ל מאן תנא קמא רבי יוסי. וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. וכן העתיק הרמב״ם. ור״י הוא ת״ק כו׳. וי״ל דהר״ב נמי שכתב והוא חכמים. לא נתכוין למוזכרים חכמים במשנה. אלא לת״ק נתכוין. ודבר מפורסם הוא דת״ק מקרי חכמים. ומ״מ בעיקר פסק הלכה ק״ל. אמאי לא פסקינן כחכמים. והרמב״ם בפירושו פסק גם כן כת״ק. וקשיא למה. אבל בחבורו [פ״ה הלכה ו מהא״ב] כתב טהור. והיינו כחכמים. וכן כתב שם המגיד. [וע׳ ברא״ש]. ומצאתי להר״ן בפ״ב דשבועות שכתב בשם הרמב״ן דבפלוגתא דרישא הל׳ כת״ק. דהיא סתם מתניתין. אבל בירוק נקטינן כרבי יוסי. שהרי הוא שנוי בלשון חכמים במשנתינו. ותנינן בבחירתא. דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין. כיון ששנו שם ר׳ יוסי בלשון חכמים. אלמא הלכתא כוותיה. כדאמר בריש תפלת השחר (ברכות דף כז.) הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כותיה. ועוד דאף עקביא בן מהללאל חזר בו. דתנן התם ובשעת מיתתו כו׳ וסתמא דמלתא לגבי רבי יוסי חזר בו. ולא לתלות כתנא קמא דמתניתין. דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים. דהיינו רבי יוסי. ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם. הדר ביה. ועוד דסוגיין כו׳ וכן דעת הרמב״ם ז״ל. ולא עוד אלא שפסק [ר״ל בחבורו] כדברי בית הלל ע״כ לשון הר״ן. ולפי זה הא דאמר בגמרא רבי יוסי היינו תנא קמא. כלומר היינו חכמים. ולגבי רבי מאיר קרי להו תנא קמא. ושפיר קאמר הר״ב שהוא חכמים. אלא דקשיא מאי דפסק הלכה כת״ק:

ז **כחרת**. פ״א שכתב הר״ב שהוא אדרמינ״ט היינו נמי שרגילין לתתו בדיו. והכי מוכח בגמ׳ [דף כ]:

דיהה מכן טהור. כתב הר״ב וה״ה לכל דמים טמאים וכו׳. אלא מאי שנא שחור דנקט. סד״א הואיל ואמרינן שחור אדום הוא אלא שלקה. הלכך אפי׳ דיהה מכן נמי ליטמא. קמ״ל. גמרא. ומה שכתב הר״ב שבזמן הזה כל מה שתראה באשה מאותו מקום טמא. בין שימצא הדם מן הלול ולפנים [בין] מן הלול ולחוץ. הרמב״ם. [*ומה שכתב הר״ב ומימינו לא שמענו כו׳ אלא הלבן והירוק ככרתי בלבד. והבית יוסף סימן קפ״ח כתב. שלא שמע ולא ראה מי שפקפק מלטהר כמראה שעוה או זהב כל שאינו נוטה לאדמומית. ע״כ. ואין להאריך כאן]:

פרק ג

א **אם יש עמה דם [טמאה]**. עמה אין. בתוכה לא לפי שהוא דם חתיכה לא דם נדה. הרמב״ם כמ״ד הכי בגמרא ועיין מ״ש במ״ג פ״ח:

ואם לאו טהורה. כתב הר״ב דסבר ת״ק אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. כלומר פתיחת הקבר דלאו לידה היא. דאי לידה הויא. בלא דם נמי טמאה. דכתיב [ויקרא יב] כימי נדת דותה תטמא. רש״י:

ב **המפלת כמין קליפה כמין שערה כו׳**. עיין מ״ש ברפ״ז [*ונ״ל דקתני כמין שערה דומיא דכמין קליפה. שהיא קליפה אחת אף שערה אחת במשמע. וסייעתא לפירושו של בעל מקנה אברם. שכתבתי ברפ״ד דמסכת נגעים בדקדוק לשון שער ושערה]:

אם נמוחו טמאה ואם לאו טהורה. *) ובנ״א ל״ג ואם לאו טהורה ולכאורה נראה דאף הר״ב ל״ג ליה מדלא פירש עלה דהכא דכרבנן היא כמ״ש אדלקמן אלא שראיתי להתוס׳ [דף כב ד״ה ליפלוג] דאדמקשי בגמרא דהא דלקמן. ולפלוג ר׳ יהודה כו׳ כתבו וז״ל אשערה וקליפה לא פריך דלפלוג ר״י. דמועטין נינהו ולא שייך בהו פתיחת קבר ע״כ. ש״מ דה״נ גרס ואם לאו טהורה:

המפלת כמין בהמה כו׳ תשב לזכר כו׳ דברי ר״מ. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הואיל ועיניהם דומות כשל אדם פירש״י שחור שבעין הוי עגול בבהמה כשל אדם. אבל דדגים לאו עגול הוא. ע״כ [ועי׳ מ״ש בזה במ״ח פ״ו דבכורות] אי הכי ליתני נחש. אי תני נחש ה״א בנחש הוא דפליגי רבנן עליה דר״מ דלא כתיב ביה יצירה. אבל בהמה וחיה לא פליגי. דכתיב בהו יצירה כמו באדם:

תשב לזכר. ימי טומאת ז׳. וימי טהרה ל״ג וכל דמים שתראה בהן טהורין. רש״י:

לזכר ולנקבה. לחומרא. ימי טומאה דנקבה שבועים וימי טוהר כלים לסוף ארבעים יום כזכר ולא [לסוף] פ׳ כנקבה. רש״י וכן פי׳ הר״ב במשנה דלקמן:

וחכמים אומרים כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. כתב הר״ב דלר״מ כל צורת אדם צריכה כו׳ ורבנן כל שאין בו מצורת אדם כלל וכו׳. ואפילו שהיה נראה מזאת המשנה שר״מ הוא מחמיר. וחכמים המקילים. אך אמנם נתבאר מסברתם בתוספתא מה שזכרתי לך. הרמב״ם. וכתב עוד ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע. שילד אדם. כל מה שזכרתי פה. אבל זה אפשר. וכבר העידו יותר מזה וכתבו הפלסופים. מה שהוא זר יותר מכל אלה [כי] הענינים הטבעים כלם הולכים על הרוב ויפול בהם הזרות והפליאה. ע״כ. עיין מה שכתבתי בשמו במשנה ו פ״ט דחולין [ד״ה עכבר]:

ג **מלא גנונים**. פי׳ הר״ב מלא גוונים הרבה. ולכך לא חיישינן דילמא ולד היה ונימוח. דאם איתא דאיתמוחי אתמח. כולה בחד גוונא הוה קאי. גמרא:

ואם היה מרוקם. פי׳ הר״ב שיש בו צורת אדם. ואיזהו שפיר מרוקם. תחלת ברייתו של אדם גופו עדשה. שתי עיניו כשתי טפי זבוב מרוחקות זו מזו. שני חוטמיו כשני טפי זבוב מקורבים זה לזה. פיו פתוח כחוט השערה. וחיתוך ידים ורגלים אין לו. בברייתא. כמו שהעתיק הרמב״ם פ״י מהא״ב:

ד **סנדל**. כתב הר״ב והוא רגיל לבא עם ולד. כלומר שרגילות הוא שעם ולד יבוא סנדל. אבל אין סנדל שאין עמו ולד. ובשביל סנדל תשב לזכר ולנקבה. דספק זכר ספק נקבה הוא. ואם הולד אחר נקבה. אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד. ולא תשב אלא לנקבה ימי טומאה. וימי טהרה. שאפי׳ הוא זכר הואיל ונקבה בהדיה. לא בצרי ימי טומאה וימי טהרה דנקבה. שהרי של זכר מובלעים בתוך של נקבה. וכי איצטריך תשב לזכר ולנקבה. כגון שהולד השני זכר. דיהבינן לה חומרת טומאה דנקבה בשביל הסנדל. וימי טוהר לזכר לחומרא. רש״י. והכי מפורש בגמ׳. ומ״ש הר״ב וי״מ סנדל שנאוי ולד. פי׳ יותר במ״ג פ״ק דכריתות. וז״ל סנדל ולד הוא אלא שנפחתה צורתו. ולשון סנדל שנאוי ודל. ע״כ. [*ול״נ להגיה בדברי הר״ב ודל]:

[*או שליא. פירש הר״ב כמין קרום כו׳ רחבה כתורמוס. כדתנן ליה בפרק קמא דכלאים משנה ג]:

רבי שמעון אומר נימוק הולד כו׳. כתב הר״ב ונעשה דם ובטל ברוב כו׳ ואין הלכה כר״ש. ולא קשיא אהלכתא דפסקינן ברפ״ג דבכורות כראב״י גבי שפעה חררת דם פטורה מן הבכורה. וכתבתי לשון הרמב״ם. שחזקתן שהולד בתוכה ורבה עליו הדם והפסידו ובטלו. וא״כ שמעינן דהתם ההלכה שברבוי הדם נפסד ונתבטל. די״ל דהתם לא לענין שיהא בטל קאמר. אלא נתכוין לומר היאך חררת דם פוטרת מן הבכורה והרי אין כאן ולד. וקאמר שהיה ולד ונפסד ונתבטל מצורת ולד. אבל לא שיהא בטל ברוב. כך היה נראה בעיני. אלא שמצאתי להרמב״ם בספ״א מהאה״ט שפסק שם בחררת דם שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא. מטעמא שהוא נתבטל ברוב. וגמרא ערוך הוא במכילתין [דף כז] ובבכורות [דף כא] דתני רבי חייא אינה מטמאה כו׳ וארי״י דטעמו דבטל ברוב. ודר״ש וראב״י אמרו דבר אחד. ופסק נמי בסוף ה׳ טומאת מת כת״ק דר״ש דהכא. אם כן ודאי דקשיין הלכתא אהלכתא. והראב״ד לא השיגו. גם הכ״מ לא העיר בזה. ונפלאת היא בעיני. ומ״מ הר״ב יש להצילו. לפי דהא דאינה מטמאה לא במגע ולא במשא. רבי חייא שנאה עלה דראב״י. ואע״ג דבגמ׳ [שם דף כז ע״ב] אמרינן ראב״י ור״ש אמרו דבר אחד. דמשום בטול ברוב נגעו בה. ומפני כן כתבו התוס׳ דהתם דר׳ חייא קתני למילתיה בדברי ראב״י עצמו. אפ״ה י״ל דגמרא ה״ק דר״ש וראב״י אליבא דר״ח אמרו דבר אחד אבל תנא דידן דלא קתני מילתא דר״ח. אה״נ דלית ליה דראב״י ס״ל כלל להא דר״ח. וא״כ טעמא דראב״י לית ביה משום לתא דבטיל ברוב. אלא דס״ל שהיה ולד אבל נפסד. ומפני כן אינו ניכר. ולפי זה אינו ענין כלל לדר״ש דהכא. וכדפרישית. כך נ״ל לדעת הר״ב:

ה **יצא מחותך או מסורס משיצא רובו**. כ׳ הר״ב וראשו כרובו וכו׳. ומתני׳ ה״ק יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס. משיצא רובו הרי הוא כילוד. גמ׳. ומ״ש הר״ב הלכך משיצא ראשו של מחותך כו׳ לאו אמחותך דבמתני׳ קאי. אלא מחותך דעלמא ויוצא כדרכו:

[*או מסורס. לשון הר״ב ל׳ הפוך כו׳. ולשון רש״י דרך מרגלותיו ולשון היפך כו׳ והמגיה כן בלשון הר״ב לא הפסיד. והא דכתב הר״ב וראשו כרובו.

היינו אם לא יצא ממש מהופך וגם לא כדרכו. וז״ל הרמב״ם בפי׳ מסורס אם נחתכו אבריו בתוך הגוף ויצאו אבריו בלי סדר. שיצא היד. ואחר הרגל. ואחר הזרוע. ע״כ]:

ו **המפלת ואין ידוע מה הוא**. כגון שעברה בנהר והפילה שם. או שהפילה לבור. או שהפילה וגררתו חיה. הרמב״ם פ״י מהא״ב:

אין ידוע אם ולד היה כו׳. ובשלא הוחזקה עוברה. דאי בהוחזקה הלך אחר רוב נשים. ורוב נשים ולד מעליא ילדן. גמ׳:

תשב לזכר ולנקבה ולנדה. כתב הר״ב כלומר כשתראה תהא נדה שאין לה ימי טוהר כו׳ וטובלת לסוף מ׳ כו׳ ומש״ה הוא דתנן לזכר. וכ״כ הרמב״ם. ובכולהו בבי דלעיל נמי דתנינן תשב לזכר ולנקבה דינא הכי. אלא דכאן הוכרח הר״ב לפרש כן. משום דאל״ה בחנם נקט לזכר. אבל בגמ׳ [דף ל] אמתני׳ דלקמן למה הוזכר זכר וכו׳ שאם תראה יום ל״ד. ותחזור ותראה יום מ״א. תהא מקולקלת עד מ״ח. וכן לענין נקבה שאם תראה יום ע״ד ותחזור ותראה יום פ״א. תהא מקולקלת עד פ״ח. וכתבו התוס׳ תשב לזכר ולנקבה ולנדה. אע״ג דהוי ספק ספקא. תשב לנקבה. דאי מטהרת לה מטומאת נקבה משום ס״ס. ה״נ נטהרנה אם ראתה בל״ד ומ״א מס״ס ולא ניחוש לזכר. והוי תרי קולי דסתרן אהדדי. ומיהו בטועה בגמרא [ועיין ריש פ״ב דערכין] מחמרינן אע״ג דאיכא כמה ספיקי ע״כ:

ז **וחכמים אומרים כו׳**. כתב הר״ב חכמים היינו ת״ק אלא משום דמסתבר טעמיה דר״י טפי מדת״ק. בגמרא דקא מסייעי ליה קראי דתניא. רי״א טימא וטיהר בזכר. וטימא וטיהר בנקבה. מה כשטימא וטיהר בזכר יצירתו כיוצא בו אף כשטימא וטיהר בנקבה. יצירתה כיוצא בה. א״ל. אין למדין יצירה מטומאה ור״י אמר קרא תלד [ואם נקבה תלד ומצי למכתב ואם נקבה וטמאה שבועים דהא כתיב לעיל וילדה זכר] הוסיף לה הכתוב לידה אחרת בנקבה. [*ועיין רפ״ה]:

פרק ד

א **בנות כותים נדות מעריסתן**. פירש הר״ב מקטנותן כו׳ גזרו בהו רבנן דלטמאו משום נדה וכו׳. דכיון דאיכא מיעוטא דחזיין. חיישינן. ומאן תנא דחייש למיעוטא ר״מ היא. גמ׳. והקשו התוספות [ד״ה ר״מ] דא״כ לרבנן דלא חיישי למיעוטא [כדתנן במ״ח פ״ג דטהרות] לא הוו נדות מעריסתן. ובפ״ק דשבת [דף טז] מנינן לבנות כותים בי״ח דבר. וי״ל דלרבנן גזרו עליהן טומאה כדי שלא יטמעו בהן. וא״ת א״כ אמאי מוקי לה כר״מ ומשום דחייש למיעוטא. לוקמיה ככ״ע ומשום טימוע. וי״ל משום דע״כ מתני׳ לית ליה טעמא דטימוע. אלא משום חשש ראיה. כדקתני לפי שיושבות על כל דם ודם. וא״ת לר״מ דחייש למיעוטא וקסבר דכותים גירי אמת הן. [כמ״ש הר״ב במ״ג דפ״ז] א״כ הוו נדות מעריסתן מן התורה. ולמה מני להו בי״ח דבר. וי״ל דמסתמא לא ראתה מיד אחר ההולדה רגע אחד. א״כ אוקמה בחזקת שלא ראתה. וסמוך רובא דלא חזו. לחזקה שלא ראתה. והוו הנך דחזו מיעוטא דמיעוטא. ולא מטמאה מדאורייתא. אלא מדרבנן הוא דגזרו עליהם מי״ח דבר. ע״כ:

משכב תחתון כעליון. פי׳ הר״ב תחתונו של בועל נדה כו׳. עיין בפי׳ מ״ג פ״ק דכלים. ומ״ש שם:

כעליון. פי׳ הר״ב עליונו של זב הוא הדבר הנשא ע״ג הזב כו׳ דכתיב והנוגע בכל אשר יהיה תחתיו מאי תחתיו כו׳. גמרא [דף לג]. ועיין מ״ש ברפ״י דפרה. והקשו התוספות [ד״ה עליונו]. היכי מוקים לה דעליונו של זב דאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין. הלא אין להם טהרה במקוה. וקרא כתיב יטמא עד הערב. ותירצו דעיקר קרא במרכב כתיב. דלעיל מיניה כתיב וכל המרכב וגו׳ ותיבה דתחתיו לא איירי במרכב אלא בתחתיו. דאמר בת״כ [[*גם זה שם במשנה] וכתבו הר״ב במ״ג פ״ק דכלים] האוכף טמא מושב והתפוס טמא מרכב. אלמא מה שתחתיו לא אקרי מרכב אלא מושב. ולהכי קאמר מאי תחתיו וכו׳ ומפרש אלא שהזב תחתיו כו׳ וטומאת ערב דכתיב בקרא משום מרכב דמרכב מטמא אדם או בגדים ע״כ. ומ״ש הר״ב אילימא תחתיו דזב מכל אשר יגע במשכבו נפקא גמ׳. וכתבו התוס׳ [שם] דה״מ למפרך דבמשכב כתיב כבוס בגדים. והכא לא כתיב אלא דעדיפא מיני׳ פריך. א״נ מש״ה לא כתיב כבוס בגדים. משום דעיקר קרא במרכב כתיב. דלא בעי כבוס בגדים. ע״כ. ומ״ש הר״ב ואפסקינהו ביטמא כו׳ אלא באוכלים ומשקין. ופרכינן בגמרא דאימא דלא מטמא אדם לטמא בגדים. אבל אדם או בגדים לטמא. ומשני אמר קרא יטמא. טומאה קלה משמע:

מפני שהן בועלי נדות. אטו כולהו בועלי נדות נינהו. [והאיכא פנוים] אמר ר׳ יצחק מגדלאה בנשואים שנו. גמרא [דף לג]:

והן יושבות על כל דם. לשון הר״ב כלומר לפיכך הכותים הם בועלי נדות כו׳. וכ״פ רש״י. וצריך לומר דוי״ו דוהן במקום שי״ן היא. וכאילו תני שהן. והרי מצינו שי״ן במקום וי״ו בפ״ק דביצה. ועוד בספ״ז דעירובין. ובפ״ב דהוריות [משנה ב]. וזולתן. וכתבו התוספות וא״ת ותיפוק ליה שהן נדות מעריסתן. וי״ל דהיינו דוקא בקטנות דלא דרשי ואשה. אבל גדולות דמפרשי להו וטבלי. לא מטמו אלא משום דיושבות על כל דם ודם. ע״כ:

על כל דם ודם. והר״ב השמיט תיבת ודם. וכן בס״א ל״ג ליה. ואף במשנה דגמ׳ ירושלמי ל״ג ליה. אבל רש״י ותוס׳ העתיקו כגירסת הספר. וכן בברייתא בגמרא [שם] איתא נמי:

ואין חייבין עליהן. לשון הר״ב הלובש כו׳ באותן בגדים כו׳ פטור מקרבן. וכן לשון רש״י. ותמיהני דהני בגדים כיון דאין מטמאין לאדם. א״כ ליכא לחיובי׳ משום כניסה דידיה. אלא משום דמכניס בגדים טמאים למקדש. ובהא לא שייך שום קרבן. דבפ׳ אחרי בפסוק ואם לא יכבס וגו׳ פירש״י דעל כבוס בגדים במלקות. ובריית׳ דת״כ היא. ועוד שנינו כך בספרי פרשת נשא. וכיון שאין כאן אלא מלקות ולא כרת. מאי קרבן איכא דלא מחייב קרבן על שגגת לאו אא״כ שזדונו בכרת. כדתנן בריש כריתות. והרמב״ם בפ״ג מהל׳ ביאת מקדש [הלכה יז] פסק ג״כ להא דת״כ. דעל כבוס בגדים לוקה מ׳ ואין בו כרת. וראיתי להראב״ד שם שמפני שאין חיוב קרבן בהכנסת בגדים טמאים. לכך מפרש הא דאמר שמואל בסוף עירובין דף קד המכניס טמא שרץ למקדש חייב דחייב מלקות קאמר. ואי הכי גם במשנתינו נפרש ואין חייבין שר״ל מלקות. אבל הרמב״ם כתב שם דאף מלקות לא שייך בבגדים שאינן אב הטומאה. ומפרש טמא שרץ. אדם הנטמא בשרץ וחייב כרת קאמר. א״כ לדידיה קשיא ודאי. מאי אין חייבין דהכא כיון דאין בהן כרת ומלקות אפי׳ בודאן. וי״ל דמ״מ בודאי טמאין מתחייב מכות מרדות. כמ״ש הרמב״ם שם. וקמ״ל מתני׳ דבכותים אין חייבין אפילו מכות מרדות. ומיהו לרש״י ודאי דקשיא. ועוד מפרש כן בהא דסוף עירובין המכניס טמא שרץ. דהיינו כלי שנטמא בשרץ. חייב חטאת בשוגג וכו׳ והרי אין בבגדים אלא מלקות. כדפי׳ איהו גופיה בפ׳ אחרי. וראיתי בת״כ פ׳ אחרי. דאחרים אומרים ונשא עונו [דבכבוס בגדים] ונשא עונו לג״ש. מה נשיאת עון האמור להלן בכרת אף כאן בכרת. ובריש מתני׳ כתבתי דמתני׳ ר״מ היא. והיינו אחרים שהוא רבי מאיר. כדאיתא בהוריות (דף יג ע״ב). והלכך איצטריך לאשמועינן דבכותים אין חייבין. כך נראה לי לתרץ הך דהכא אליבא דרש״י. אבל הא דפירש רש״י בעירובין אכתי בתמיהתו. וצריך עיון:

מפני שטומאתן ספק. כתב הר״ב דבגמרא מפרש דמתניתין איירי בכותי שטבל וכו׳ ודרס על בגדיו של חבר וכו׳ ואח״כ נגעו בגדיו כו׳. לשון התוספות [ד״ה שדרס] והא דלא אוקי כגון שנגע הכותי לתרומה. משום דמתניתין לא איירי בהכי. ע״כ. וכלומר דאמשכב תחתון קאי. וזה מחזיק לדברי רש״י והר״ב דלעיל. ומ״ש הר״ב כשהוא ערום. כתבו התוספות וז״ל והא דלא אוקי כגון שדרס ברגלו יחף. משום דאי היה לבוש בגדיו שישבה עליהו אשתו נדה אע״ג דטבל הוי אב הטומאה. כדאמר בת״כ. והנושא את המדרס הרי הוא מטמא שנים ופוסל אחד [ובמשנה נמי שנינו במתניתין ו פ״ה דזבים] לכך מוקי בערום. דכשפירש מן המדרס לא היה אלא ראשון כדאמרינן בתורת כהנים. ואינו מטמא כלים. ע״כ:

ב פרשו ללכת בדרכי ישראל. פי׳ הר״ב אבל סתמא הרי הן ככותיות. מדאמר רבי יוסי לעולם הן כישראל. מכלל דת״ק סבר. סתמא הרי הן ככותיות. גמרא:

ג דם עובדת כוכבים כו׳ בית שמאי מטהרין. דדבר תורה אין העובדי כוכבים מטמאים שנאמר (ויקרא ט״ו:ב׳) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש איש כי יהיה זב. בני ישראל מטמאין בזיבה ואין העובדי כוכבים מטמאין בזיבה. גמרא. ומ״ש הר״ב דרבנן גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהן. פי׳ רש״י משום שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור. ומ״ש הר״ב דשיירו ביה רבנן למיהוי היכרא. וליעבד היכרא ברוקה ומימי רגליה. ולטמויי לדמה. רוקה ומימי רגליה דשכיחי גזרו בהו רבנן. דמה דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן. גמ׳:

ודם טהרה של מצורעת. פי׳ הר״ב דלא מעין הוא דדומיא דרוק בעינן שמתאגל ויוצא. שמתאסף תחילה ואח״כ יוצא לאפוקי דם בין טמא בין טהור. כשהוא בא נוטף ויוצא ראשון ראשון. רש״י פ״ב דף יט:

וב״ה אומרים כרוקה וכמימי רגליה. כתב הר״ב דאילו ישראל מטמא דם לח ויבש. כדתנן ברפ״ז. ומ״ש הר״ב ודם טוהר של מצורעת כו׳ דרחמנא רבייה מקרא וכו׳ מזכר נפקא. וב״ש האי לזכר מיבעי ליה. לזכר כל שהוא זכר. בין גדול בין קטן. וב״ה נפקא להו מזאת תורת הזב בין גדול בין קטן. גמרא. ועיין [מ״ש] במ״ו פ״ה דזבים. ופלוגתא זו דב״ש לקולא וב״ה לחומרא. ר״י אמרה בעדיות רפ״ה. ומכיון דר״י אמרה. ש״מ דחכמים נחלקו עליו. ויש בזה שני פנים. או שנאמר שחולקים ומפכי להו וב״ה לקולא. וכי הא דכתב הר״ב ברפ״ג דיבמות. או שנאמר דעקרינן לה לגמרי. וכדהוכחתי ברפ״ח דחולין. ומפני כך קשיא לי על הר״ב והרמב״ם. שסתמו ולא פירשו להלכה. ומשמע שסוברים דהלכה כב״ה כמו שהוא בכל מקום. ובהדיא העתיק הרמב״ם לדברי ב״ה דהכא. בחבורו פ״ה מהל׳ משכב ומושב [הלכה ה]. וצ״ע [*דליכא למימר דעקרי וכאילו לא נשנית ופסקו לחומרא. דהיכא דאיכא תנא דקתני במלתא כמו בחולין. וכן באהלות פ׳ בתרא דאיכא סתמא דנזיר [מ״ג פ״ז] עקרינן וקמה ליה אידך. אבל הכא שאין תנא. טפי עדיף להפכה מלעקרה לגמרי]:

בש״א כרוקה וכמימי רגליה. פירש הר״ב רבנן גזור עליה כו׳ ומיהו לא גזור שיטמא לח ויבש כו׳. ואע״ג דגבי דם עובדת כוכבים לא אמרי בית שמאי הכי. אלא מטהרי לגמרי. היינו טעמא כדאמר בגמרא. משום דחיישינן דילמא אתי לחלק בשל תורה ולמימר מטמא לח ולא יבש. התם הוא דכל טומאת עובדי כוכבים דרבנן כדי שלא יהו ישראל רגילין אצלן במשכב זכור. וכיון דטמאו מגען ורוקן ומימי רגליהן איכא הרחקה טובא. הילכך טהרו את דמה לגמרי להכירא. דנדע דטומאת רוקה ומימי רגליה דרבנן. דלא נשרוף תרומה עלייהו. ולא חלקו בדמה דילמא אתי לחלק בשל תורה. אבל הכא אין כאן מדרבנן אלא דם לבדו שהוא דם טוהר. הלכך גזור ושיור בה להיכרא. דליכא למיחש דלמא אתי לחלוקי בשל תורה. דהכל יודעין דכיון דעברו ימי

לידתה דדם טוהר הוא. רש״י:

ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש. פלוגתא זו גם כן היא שנויה בפ״ה דעדיות [משנה ד] משמא דרבי אליעזר. והרמב״ם בחבורו [הלכה ב] פרק הנזכר פסק כבית הלל דהכא. וקשיא לי כדלעיל. וצריך עיון. [*ועיין לעיל]:

ומודים. פי׳ הר״ב בית שמאי לבית הלל. ועיין מה שכתבתי ברפ״ג דפאה:

ביולדה בזוב. פי׳ הר״ב עד שתספור שבעה נקיים. אבל אם ספרה אלא שלא טבלה. הלכו ב״ש לשיטתן וב״ה לשיטתן. כדתניא בגמרא [דף לה]:

ד **ושפתה מעת לעת כו׳.** כתב הר״ב אבל אם לא שפתה סמוך ללידתה וכו׳ דכתיב זוב דמה. דמה מחמת עצמה ולא דמה מחמת ולד. אי הכי נדה נמי נימא זובה [דם יהיה זובה ובנדה משתעי דפ׳ ראשונה נאמרה בנדה. ושניה בזבה כדכתיב בשניה בלא עת נדתה] זובה מחמת עצמה ולא מחמת ולד אמר אבוה דשמואל אמר קרא וטמאה שבועים כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהור. ואיזו זו קושי בימי זיבה. והשתא דכתיב וטמאה שבועים כנדתה דמה למה לי אי לאו דמה ה״א כנדתה ולא כזיבתה ואפי׳ בשופי קמ״ל. גמ׳:

דברי ר״א. כתב הר״ב והלכה כר״א. דהכי אפסיק בגמרא פ״ק דף ז. ותו דסתם לן תנא כוותיה במ״ג פ״ב דזבים:

רבי יהושע אומר לילה ויום כו׳. קים ליה לר״י דאם לא שפתה לילה ויום אע״פ ששפתה מעת לעת. מחמת ולד היה. תוספות [ד״ה כלילי]:

ה **אפילו מ׳ ונ׳ יום.** גמרא השתא נ׳ מקשה מ׳ מיבעי. אמר ר״חל״ק כאן לחולה כאן לבריאה [ארבעים]. ומ״ש הר״ב ולא הויא יולדת בזוב כלומר אבל בימי נדתה [טמאה] נדה. כדאי׳ בגמרא [דף לח]. ופירש״י וה״ק ר״מ כמה הוא קשויה שלא תבא להתתייב בקרבן ולספירת נקיים מ׳ ונ׳ יום. ומיהו בכל הני מ׳ כי שלמי ימי זוב ומטו ימי נדות. טמאה נדה. וכי הדרי שלמי ז׳ ימי נדות ומטו ימי זוב טהורה:

אין קשוי יותר משתי שבתות. ומפרש בגמרא דטעמייהו דכתיב וטמאה שבועים כנדתה ולא כזיבתה. מכלל דזיבתה טהורה. וכמה שבועים. וכתב המגיד ריש פ״ז מהא״ב דמיירי שהתחילה בימי זיבה. ומ״ש הר״ב דהלכה כמותם. וכ״כ הרמב״ם. וכתב המגיד משום דתרי נינהו ע״כ. ועוד נ״ל ראיה מדבגמרא אמר שמואל עלייהו מאי טעמייהו דרבנן כו׳. מדקרי להו רבנן. ולא קאמר מ״ט דר״י ור״ש. שמעי׳ דס״ל דהלכה כמותם [*ובהדיא אמר שמואל בפרק הערל ד פ״ג דהלכה כוותייהו. ואע״ג דלרב קאי התם בתיקו אי פסק כוותייהו אם לא. כיון דשמואל פסק בהדיא כוותייהו. ולא ידעינן אי לא פסק רב כוותייהו אע״ג דמלתא דאיסורא הוא אזלינן בתר שמואל דפסק בהדיא]:

ו **המקשה בתוך שמונים של נקבה.** פי׳ הר״ב כגון ששמשה לאחר י״ד כו׳. א״נ שנשתהה ולד אחר חבירו ב׳ חדשים וחצי. אתד נגמרה צורתו באמצע שביעי. ואחד נגמרה צורתו לסוף תשיעי כמעשה דיהודה וחזקיה בני רבי חייא [בפ׳ דלעיל דף כז] רש״י. והיינו דכתב הר״ב כגון. לומר דאיכא נמי גוונא אחרינא. ולי נראה דמתני׳ לא מיירי בגוונא אחרינא שכתב רש״י. דא״כ מאי איריא למתני בתוך פ׳ של נקבה. ליתני סתמא המקשה בתוך ימי טוהר אלא ודאי בחידוש לא קמיירי. ואף הרמב״ם בפירושו ובחבורו פ״ז מהא״ב. [הלכה ט׳] לא אסברה לה אלא בששמשה לאחר י״ד כו׳:

עד שיצא הולד. יצא הולד טמאה לידה. רש״י בגמ׳:

ורבי אליעזר מטמא. פי׳ הר״ב נדה. ונחלקו רש״י והתוספות דלרש״י אף בימי זיבה מדקאמר ת״ק כל הדמים שהיא רואה טהורה ועלה קאמר ר״א דטמאה ולא מפליג [משמע] דאף בימי זיבה דטמאה ודיו דקאמר ר״א לדבריהם דרבנן קאמר להו. והתוספות [ד״ה אימא] פירשו בשם הר״ר מנחם. דר״א לא מטמא אלא בימי נדה כדקאמר דיו ועיין לקמן:

אמרו לו לר״א ומה במקום שהחמיר בדם השופי וכו׳. [*וכתבו התוספות [ד״ה דיו]] וא״ת ובלא ק״ו נמי אמאי מטמא תיפוק ליה דקושי לא גרע משופי. ולמה בשביל קשוי יש לה להיות טמאה. וי״ל דטעמא דר״א כדאמר רבא בגמרא. בהא זכנהו [תשובה נצחת יכול להשיבן] ר״א לרבנן לאו אמריתו דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד ה״נ וטהרה ממקור דמיה. דמיה מחמת עצמה ולא מחמת ולד. ולכך צריך להו לרבנן ק״ו ומחמת ק״ו אית לן למדרש קרא דדמיה למלתא אחריתא וליכא לאוקמי קרא אפילו בימי נדה דליכא ק״ו [דרבנן נמי דרשי] דתשב [על דמי טהרה. דה״ל למכתב וששים יום וששת ימים דמי טהרה. רש״י דף לו] ישיבה אחת לכולן [או כולן טהורים או כולן טמאים]. ור״א סבר דכיון דאיכא לאוקמי קרא בימי נדה אפי׳ אי נימא ק״ו. משום דיו אין לך לטהר אלא בימי זיבה. אבל בימי נדה טמאה. ולדידיה אף בימי זיבה טמאה משום תשב ישיבה א׳ לכלן. כדאמר בגמ׳. ע״כ. והא דמסקי ולדידיה אף בימי זיבה כו׳ היינו לפירוש רש״י. דס״ל דר״א אף בימי זיבה מטמא. אבל להר״ר מנחם [ד״ה אימא] אה״נ דלא מטמא ר״א אלא בימי נדה. ולית ליה לר״א דרש׳ דתשב ישיבה אחת לכולן. ולא איתמר בגמרא אלא לרבנן. כדמסקי בדבור שאחר זה:

אמר להן דיו כו׳. ואף רבנן אית להו דיו. אלא דדרשי תשב ישיבה אחת לכולן. כדפרי׳ [לעיל] בשם התוספות. ולא קשיא אדמוכח בספ״ב דב״ק דכ״ע אית להו דיו. ומש״ה נמי שפיר כתב הרמב״ם דאין הלכה כר״א אע״ג דקאמר דיו. ולכ״ע אמרינן דיו. אלא שדבריו מוטעים ואינם מובנים לי. והר״ב

שסתם ולא פירש הלכה כמאן. נתן בזה מקום לטעות. דהרי יש לדון כפי הנראה מפשטא דמתני׳ דזכנהו ר״א לחכמים במאי דקאמר דיו. ולפיכך הלכה כמותו. וכ״ש דחזינן דבמתניתין ד׳ דמיירי נמי בדיני קשוי. דפסקינן כמותו:

ז **כל י״א יום**. כתב הר״ב דהלכה למשה מסיני כו׳. ועיין בסוף מכילתין:

בחזקת טהרה. פי׳ הר״ב ואין צריך לבדוק שחרית וערבית. כדאיתא בספ״ק. רש״י. ועיין רפ״ב:

שגגה נאנסה הזידה ולא בדקה. ל׳ הרמב״ם בין שהיא בטלה הבדיקה באונס. או בשגגה. או בזדון:

הגיע שעת וסתה ולא בדקה. כתב הר״ב אע״פ שבדקה אח״כ ומצאה טהורה כו׳. וכ״פ הרמב״ם. וטעמא דוסתות דאורייתא. ופלוגתא דרב ושמואל היא. ולרב וסתות דרבנן. וכי בדקה ומצאה טהורה. טהורה. ובפלוגתא דתנאי קמיפלגי. וגם בפלוגתייהו קי״ל כמאן דאמר דוסתות דרבנן. וכ״כ כל הפוסקים. ואף הרמב״ם עצמו חזר בו בחבורו. ופסק בפ״ח מהא״ב [הלכה יג] דוסתות דרבנן. וכשבדקה עצמה ומצאה טהורה. טהורה. וכ״כ גם כן בפ״ג מהל׳ משכב ומושב [הלכה ה]:

הרי זו טמאה. עיין במ״ג פ״ב:

ר״מ אומר אם היתה במחבא כו׳. כתב הר״ב ואין הלכה כר״מ. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ומיהו לפום מאי דפסקינן דוסתות דרבנן. כתב הרא״ש ברפ״ק. דמתניתין דהכא כולה ר״מ היא. והכי איתא חדא אוקמתא בפרקין. וה״ק אם לא היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה הרי זו טמאה. שר״מ אומר אם היתה כו׳. ולר״מ דוסתות דאורייתא ואפילו הכי מטהר בה בהיתה במחבא וכ״ש לדידן דס״ל דוסתות דרבנן. אבל מ״מ הרמב״ם בחבורו. אע״פ ששם פוסק דוסתות דרבנן. לא העתיק לדין היתה במחבא. ונ״ל שהוא סובר דלא אתיא במכ״ש. דאיכא למימר דסברא זו שחרדה מסלקת את הדמים אינה סברא כלל. אלא לר״מ. ותמיהני שהב״י לא הרגיש בזה:

שחרדה מסלקת את הדמים. עיין מ״ש במ״ג פ״ג דסוטה [ד״ה מערערין]:

[*ושומרת יום כנגד יום. כתב הר״ב הרואה כו׳ וטובלת לערב. לאו דוקא. שהרי משנה שלימה שנינו בספ״ב דמגילה שטובלת משתנץ החמה וכו׳ אלא לפי שאם תשמש קודם שיצא כל היום כו׳ הרי זו תרבות רעה. כדתנן בסוף מכילתין. לפיכך מן הסתם והרגיל והווה הוא שטובלת לערב. ועוד שאם תטבול בשחרית ואחר כך תראה. אין בטבילתה כלום]:

פרק ה

א **רבי שמעון אומר הרי זה כילוד**. פירש הר״ב שנאמר ואם נקבה תלד. וה״ל למכתב ואם נקבה היא. אלא ריבה כו׳. כך לשונו בפי׳ מ״ה פ״ק דכריתות. [*וע׳ [מ״ש] ספ״ג]:

כל הנשים מטמאות. פירש הר״ב בנדה. משמע דאילו בזיבה לא. ואילו בסיפא לא תנן אלא הזב וכן לא מייתי הר״ב קרא אלא דגבי זב. ובגמרא דף מא ע״ב. ת״ר בבשרה מלמד שמטמאת בפנים כבחוץ. ואין לי אלא נדה זבה מניין ת״ל זובה בבשרה. פירש רש״י ואע״ג דבנדה כתיב מדאפקי׳ בל׳ זיבה ילפינן זיבה ע״כ. פולטת ש״ז מניין ת״ל יהיה פירש רש״י יהיה זובה בבשרה:

בבית החיצון. לשון הר״ב בית החיצון מקרי מקום שהאבר דש בו בשעת ביאה. [*לאו למימרא] שכל המקום שדש בו האבר הכל מקרי בית החיצון ואפילו במקום שראש האבר מגיע שז״ל הרמב״ם [*המקום אשר יוצא מצואר הרחם] והוא המקום שיכנס בו האמה בעת המשגל אם יצא דם מן המקום אשר יגע ראש האמה הנה היא טמאה כו׳ והוא אמרם בגדר בית החיצון מקום שהשמש דש בו ע״כ. ומ״ש הר״ב בשעת ביאה אינו אלא תוספת באור לשהאבר דש בו וכמו שהקדים הרמב״ם וכתב בעת המשגל. ואח״כ כתב שזהו אמרם כו׳ שהשמש דש בו. [*וזה] לשונו בחבורו פ׳ ה׳ מהא״ב [הלכה ב] [*הואיל ויצא מבין השינים כו׳ ובין השינים הוא] מקום שיגיע אליו האבר בשעת גמר ביאה [*ובין השינים [עצמו] כלפנים. הנה מבואר שכל מה שחוץ ממקום שהאבר מגיע אליו בשעת גמר ביאה. הוא הנקרא בית החיצון בלבד. והשתא י״ל שז״ש הר״ב בשעת ביאה. אע״פ שכבר כתב שהאבר דש בו. היינו שבא לפרש לאפוקי בשעת גמר ביאה]. וא״ת וכי איזה שיעור נתנו לנו חכמים במקום שיגיע אליו האבר. דודאי דאין כל האצבעות שוות. ועוד בתולה ולא ידעה איש מה תהא עליה לדעת מה יעשה לה כשנעקר ממנה דם ויצא. אם יצא כשיעור אם לאו. ותריץ דכבר נתנו חכמים עוד שיעור אחר. כדאיתא בגמ׳ [שם] דתני רבי זכאי עד בין השינים [כמין שינים יש בתוך הרחם תלתולי בשר] בין השינים עצמן כלפנים. וזהו שדקדק הרמב״ם בחיבורו לכתוב לתרווייהו שכתב הואיל ויצא מבין השינים כו׳. ועד היכן הוא בין השינים עד מקום שיגיע אליו האבר וכו׳ [*ועל כרחינו חז״ל באמרם מקום שהאבר דש באיש בינוני ובאשה בינונית אמרו (וכן) [וכה״ג] כתבו התוספות בד״ה [וסבר] ר״ש כו׳ וא״כ קצת קשה הברייתא שלא הזכירה לבין השינים. וקתני מקום שהאבר דש בו. שהוא דוקא בבינוני ובינונית אמאי לא שנאה כדרבי זכאי. שהוא שיעור השוה לכל]:

ב **אוחז באמה**. כתב הר״ב ואע״ג דכל האוחז באמה ומשתין כאילו מביא מבול לעולם. גמ׳ ופירש״י שמחמם את איברו ומביא לידי קרי. וזהו קלקול דור המבול שנאמר כי השחית כל בשר. ועיין עוד מה שכתבתי בריש פ״ב:

ומטמאין בכל שהוא. פי׳ הר״ב זוב וש״ז וכו׳. בגמרא משמע דמסתמא כל שהוא. דמאן דבעי שיעור מפיק ליה מקרא דמינייהו נפיק לתנא דידן זב בעל שתי ראיות לטומאה. שהוא מדכתיב או החתים בשרו מזובו טמא [*מקצת זובו טמא דהיינו כשראה רק שתי ראיות]. וקשיא לי שהר״ב והרמב״ם בריש פ״ק דזבים מפרשים דזב בעל שתי ראיות. מדמנה הכתוב שתים וכו׳ ובגמרא דרשה זו למאן דבעי שיעור דצריך להכי קרא דבשרו מזובו. אבל הרמב״ם בזבים פ״ק מ״ד כתב ראייה אין לה שיעור אפילו כל שהוא. וזהו אמרו החתים בשרו ואפי׳ כל שהוא ע״כ. וכ״כ בחיבורו פ״ב [הלכה ט] מה׳ מחוסרי כפרה שנאמר או החתים בשרו. כל שהוא ניכר בבשרו מטמא ע״כ והוא בתורת כהנים. תהיה כל שהוא. החתים כל שהוא. בשרו כל שהוא כמ״ש הרמב״ם שם במ״ה. והתם מסיק מזובו מקצת זובו לימד על בעל ב׳ ראיות. כדדרש בגמ׳ למאן דאמר [*אין] צריך שיעור. [*ומה שכתב הר״ב] אבל הנוגע אינו טמא עד שיגע בכעדשה. וקשיא מפירושו דמ״ג פ״ק דכלים וכמו שהארכתי שם בס״ד:

ג **תנוקת בת יום א׳ מיטמאה בנדה**. דילפי׳ מקרא. כמו שכתב הר״ב בריש פרקין דלעיל:

בת עשרה ימים מיטמאה בזיבה. גמ׳ דת״ר אשה [ואשה כי תזוב זוב דמה קא דריש] אין לי אלא אשה. בת עשרה ימים לזיבה מנין. ת״ל ואשה:

ומיטמא בנגעים. כתב הר״ב דגבי נגעים כתיב. אדם כי יהיה בעור בשרו וכו׳. עיין מ״ש פרק ג דנגעים. וכתבו התוס׳ משום דבנגעים כתיב איש או אשה. ובטומאת מת נמי כתיב (במדבר י״ט:כ׳) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא. איצטריך קרא בהו לרבויי. אבל לענין זוקק ליבום. ופוטר מן היבום ומאכיל תרומה לא כתיב איש. ולא איצטריך קרא אלא למעוטי עובר:

[*ומיטמא בטמא מת. עיין בפי׳ הר״ב רפ״ק דכלים]:

וזוקק ליבום. פי׳ הר״ב אם נולד יום א׳ קודם מיתת אחיו אבל נולד כו׳ דכתיב כי ישבו. וגו׳ ומינה דבעינן ישיבה אחת. וכן נמי שמעינן מינה דבישיבה אחת כל דהו. ואפילו יום אחד סגי:

ופוטר מן היבום. כתב הר״ב אם נולד לאחר מיתת אביו. וחיה שעה אחת ומת וכו׳. ובגמ׳ ובן אין לו אמר רחמנא והא אית ליה. ואיכא למידק דבריש פ״ד דיבמות תנן החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת וילדה. בזמן שהולד של קיימא כו׳. ופי׳ רש״י דהתם דף לז אי קים לן דכלו לו חדשיו. תנן במסכת נדה תנוק בן יומו פוטר מן היבום. ע״כ. אבל מלשון הר״ב שבסוף משנתינו משמע דלא בעי לאתנויי דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו. אלא לענין אבילות. וטעמא רבה איכא. דקי״ל דבאבל הלך אחר המיקל. וגם בגמרא אתמר אדאמרינן כחתן שלם למאי הלכתא לענין אבלות. משמע ששאר הדינין שוין בין כלו בין לא כלו. וכבר הזכיר המגיד בפ״א מהלכות יבום [הלכה ה] שיש מי שסובר דבסתם שלא נודע אם כלו לו חדשיו אם לאו. דאזלינן בתר רובא. ע״כ. ולפי זה הא דתנן אם הולד של קיימא. [ר״ל] דלא ידעינן ביה שלא כלו לו חדשיו. ודעת הרמב״ם ג״כ כדעת רש״י. דבכל מקום בעינן שיהא נודע שכלו לו חדשיו. ולא לענין אבלות בלבד. וכבר כתב המגיד בפ״א מהל׳ נחלות [הלכה יג] דמאי דאתמר בגמרא אדאבלות. אין להכריח מזה. דהא לענין שאר דברים לא בעינן. ולפיכך יש להשוות דברי הר״ב עם דברי רש״י והרמב״ם. ולומר שהוא נמשך אחר מאי דאתמר בגמרא. ולפיכך פירשו נמי גבי אבלות כמו שהוא בגמרא. אבל ממילא דהה״נ דלכל הדינין השנויין במשנתינו. דבעינן בהו שיהא נודע שכלו חדשיו. או ששהה שלשים יום. ולהרמב״ם כי נמי לא שהה ולא כלו לו חדשיו. כי גמרו שערו וצפרניו הרי זה ולד שלם. ובהכי מיישב המגיד מ״ש הרמב״ם בספ״א מהלכות נחלות בנוחל ומנחיל דלקמן שהוא בלא כלו לו חדשיו. ושם הניח המגיד בצ״ע. אבל בפ״א מהל׳ יבום פירשו. דמיירי כשגמרו שערו וצפרניו דבהכי מקרי ולד. וכך יש לפרש אותה ששנינו בפ״ד דיבמות. אם הוא ולד של קיימא. אבל משנתינו דהכא אין לפרש דמיירי בכך. מדאמרינן עלה וה״מ דקים לן בגויה שכלו לו חדשיו:

ופוסל מן התרומה. פירש הר״ב כגון כהן שהיה לו שתי נשים וכו׳ ועבדים שנפלו להן בירושה אוכלים וכו׳. דאין לפרש נמי לענין פסול דאמו כמו במאכיל דא״כ מאי אריא בן יום אחד אפילו עובר נמי פוסלה [כדתנן במ״ד פ״ז דיבמות] גמ׳. וא״ת ולמאי דמסיק הר״ב וכתב. אבל כל זמן שלא נולד אוכלים כלן דאין זכייה לעובר. למה ליה לפרושי בהיה לו ב׳ נשים לוקמה באשה אחת גרושה ויש לו בן א׳ ממנה. וכשהוא בן יום א׳ פוסל. אבל עובר לית ליה זכייה. ויאכלו העבדים משום הראוים ליורשו וכדמוכח מפירוש הר״ב במשנה ג פרק ז דיבמות. וכבר הקשו התוס׳ כך [ד״ה אר״ש]. ופירשו דלמאן דמוקים בגמ׳ בהיה לו שתי נשי׳ ס״ל דעובר אית ליה נמי זכייה אלא שאינו פוסל משום סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות. וה״ל דזכרים מיעוטא ולמיעוטא לא חיישינן. ומשום הכי כשיש לו בנים משאינה גרושה לא פסיל עובר אע״ג דיש לו זכייה. דלא חיישינן למיעוט הזכרים. אבל אם אין לו בנים פוסל עובר. דאית ליה זכייה. דבין הוא זכר בין הוא נקבה הרי הן שלו. ופליג אמ״ד בפ״ז דיבמות [דף סו] דאוכלים בשביל כל המשפחה דלית ליה זכייה לעובר ע״כ. אבל הר״ב שפי׳ דאין זכייה לעובר. משמע שאין לו זכייה כלל. יש לדחוק דה״ק בכה״ג דיש לו בנים אין לו זכייה. כלומר

שאינו זוכה כדי שיפסול. ועוד אפשר לומר דאתא למימרא דאין לו זכייה. ואפי׳ בת כהן לכהן מעוברת. אינו מאכיל לעבדים כלל. וכדעת הרמב״ם שכתבתי שם [ד״ה מפני]. וכן בפי׳ הרמב״ם אסברה לה בשתי נשים. ומסיק נמי שאין קנין לעובר. וא״ת ולמאי דחיק לפרש ביש לו גרושה. אפי׳ בת כהן נמי. לא קשיא דפוסל תנן. ואילו בת כהן לא משום פסול הוא. אלא שאינו מאכיל. ומ״ש הר״ב דאין ברירה כו׳ בכל מקום שנזכר לשון זה. ענינו דאין ברירה למפרע. ואילו הכא ענינו מעכשיו. ולשון רש״י שאין אנו יודעים לברור מי מגיע לחלקו:

ונוחל ומנחיל. כ׳ הר״ב אבל עובר כו׳ אינו נוחל כו׳. שהרי מת הוא קודם אמו. והא דמפרכס. מידי דהוה אזנב הלטאה. גמ׳. ועיין מ״ש בשם הרמב״ם במ״ו פ״ק דאהלות. וכתבו התוספות [ד״ה אינו] והא דתנן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עד) השוחט את הבהמה ומצא בה בן ט׳ חי. יש חלוק בין מתה לנהרגה. כדאמר בערכין [דף ז] לגבי מיתה. איידי דולד זוטר חייתיה עיילא טיפה דמלאך המות. ומחתך להו לסימנין. אבל נהרגה היא מתה ברישא. א״נ כגון דמתה אמו מחמת לידה. דכיון דעקר הולד לצאת. אז לא מיית כדאמר שמואל התם ישבה על המשבר ומתה מחתכין אותה בשבת ומוציאין הולד. וא״ת א״כ עובר נוחל ומנחיל בישבה על המשבר ומתה תחלה. וי״ל דאה״נ ונקט בו יום א׳ משום דפסיקא ליה דנוחל ומנחיל. אבל עובר לא פסיקא ליה. ע״כ:

וההורגו חייב. אבל עובר לא. ואפי׳ נהרגה. או ישבה על המשבר עד שיצא ראשו. כדתנן במס׳ אהלות [ספ״ז] אשה המקשה [לילד] חותך אבר אבר יצא ראשו אין [נוגעים בו. שאין] דוחין נפש מפני נפש. ומיהו אפשר דדוקא היכא דאמו חיה לא מחייב ההורגו עד שיצא ראשו. שתלוי קצת בחיות אמו. אבל היכא דמתה חייב משום דכמונח בקופסא דמי. תוספות:

כחתן שלם. פי׳ הר״ב שחייבין להתאבל עליו. וכי הא דאמרינן בפ״ק דסוטה דף יב והנה נער בוכה (שמות ב׳:ו׳) מלמד שעשתה לו אמו חופת נערים בתיבה. אמרה שמא לא אזכה לחופה. ה״נ שמתאבלים עליו כאילו זכו כבר לחופתו. מפי מורי מהר״ר יעקב גינצבורג זלה״ה. ול״נ כי הא דבפ״ג דנדרים דף לב דלקטן הנמול קרינן חתן. דהכי איתא התם. רשב״ג אומר לא למשה רבינו בקש (שטן) [מלאך] להרוג אלא לאותו תינוק שנאמר (שם ד) כי חתן דמים אתה לי. צא וראה מי קרוי חתן. הוי אומר זה התינוק וקאתי תנא לאשמועינן דלא תימא דהואיל ולא הגיע לשמנה להמול בשר ערלתו. דאין מתאבלין עליו. כיון שלא נכנס בברית. קמ״ל. דהרי הוא כחתן שלם הנמול לשמונה. וקתני כחתן שלם. משום מנהגא דכתב הטור י״ד בסי׳ רס״ג ושס״ג. משמא דרב נחשון גאון. דינוקא דמית ולא ה״ל שמונת ימים. נהגינן ליה דמהלינן ליה אבי קברא. ומש״ה קרי ליה לנמול לשמונה חתן שלם. וקאמר שהוא כחתן שלם הנמול לשמונה. ואין ברית האמורה בתורה שהוא לשמנה. מעכבתו מלהתאבל עליו:

ד **בת ג׳ שנים ויום אחד כו׳**. הלכה למשה מסיני. הרמב״ם. וכן בגמ׳ אפסולה לכהונה. ומשמע ודאי דה״ה לכולהו [*ועניין ויום אחד. הארכתי בו בספר לחם חמודות בפרקין סעיף ה׳. וגם בספר מלבושי י״ט בטח״מ סי׳ ל״ה]:

וחייבין עליה משום א״א כו׳. פי׳ הר״ב אם קבל בה אביה קדושין כו׳. וכ״כ רש״י. ותמהו התוס׳ בפ״ו דיבמות דף נז דמאי איצטריך למתני. דמסיפא שמעינן לה דקתני ואם בא עליה א׳ מכל העריות כו׳ ומסקי דאיצטריך דאי לאו [*דקתני לה]. הוה מוקמינן ואם בא עליה אחד מכל העריות. דוקא בעריות ולא בבהמה. דהא בסיפא גבי בן ט׳ קתני כל עריות שבתורה מומתין על ידו. ואפ״ה קתני ונסקלת בהמה על ידו. אלמא לא הוי בהמה בכלל כל העריות. אבל השתא דקתני וחייב עליה משום א״א. וה״ה כל העריות. תו לא איצטריך סיפא אלא משום בהמה. ע״כ. וכתבו גם כן למה לא פי׳ דקאי איבם שקנאה. ולאשמועינן דהוה כא״א גמורה. ומיהו ודאי דרש״י ה״מ לאסבורי נמי במסרה אביה לביאה דקתני לה כבר. אלא נקט קידושי כסף דתנן להו בתחלה בריש קדושין:

לטמא משכב תחתון כעליון. עיין ריש פרק דלעיל:

פסלה מן הכהונה. לשון הר״ב פסלה מתרומת אביה אם היא בת כהן. וכן לשון רש״י. ומסיים כדתניא בגמרא דאלמנה לכ״ג [דף סח] מנין לכהנת לויה וישראלית שבא עליהן כו׳ ת״ל (ויקרא כ״ב:י״ב) כי תהיה לאיש זר. כיון שנבעלה לפסול לה פסלה. ושם פירש״י פסלה כהנת מתרומה דבי נשא ומן הכהונה לויה וישראלית מן הכהונה. ע״כ:

מכל העריות. לשון הר״ב כגון אביה או חמיה. וכן ל׳ רש״י. ואפשר לי לומר דנקטינהו להנך. משום דקטנה כזאת אם ארוסה היא בבית אביה. ועיניו עליה ושכיחא ליה. ואם כנסה לבית חמיה. עיני חמיה עליה. ושכיחא ליה:

והיא פטורה. ואא״א דרישא נמי קאי. דבכלל כל העריות היא. כמ״ש לעיל בשם התוס׳ [*וכן תנן בספ״ב דכריתות כל העריות כו׳ הקטן פטור. ובא״א הוא בהדיא. ובריייתא דספרי פרשת כי תצא האיש השוכב עם האשה. ואע״פ שהיא קטנה. והאשה אע״פ שנבעלה לקטן. וגם במדרש פסיקתא כן הוא. וכתבתי לזה. לפי שראיתי לרש״י ז״ל בספ״ק דערכין. דאדתניא התם. שניהם עד שיהיו שניהם שוים דברי רבי יאשיה. ופירש״י הנואף והנואפת יהיו בני עונשים. אבל אם היתה היא קטנה והוא גדול. או הוא קטן דלאו בר עונשין. והיא גדולה ובת עונשין. אין הגדול נהרג. ע״כ. והרי ברייתא דספרי ומדרש

דפסיקתא שניהם שוים. [דהגדול] או הגדולה נענשים. ומוטב לפרושי מתניתין כסתמא דספרי ודפסיקתא. מלאוקמי כיחידאי כרבי יאשיה. כ״ש דלעיל כתבו התוס׳ דמתניתין דא״א בכלל העריות קתני לה. א״כ ה״נ דכוותיה. וא״ת ושניהם למאי קאתי. ל״ק דהא קתני בספרי להוציא מעשה חדודין. ורש״י עצמו בפי׳ החומש. [פ׳ כי תצא] כתבו. ומפרש שאין שניהם שוים בהנאה. לפיכך פטורים שניהם. אע״פ שהאיש נהנה. ע״כ. וא״ת מי דחקו לרש״י שפירש לדברי יאשיה לענין בני עונשין. והרי היה יכול לפרשו לענין הנאה. ולא יהיה כאן שום מחלוקת. ואולי מדלא פי׳ רבי יאשיה למלתיה לומר להוציא מעשה חדודין. אלא סתמא קאמר שיהיו שניהם שוים. מסתבר ליה לרש״י שדעתו של ר׳ יאשיה. על עצמותן של שניהם. הוא שאומר שיהיו שוין. ואומר אני דלמשנתינו כל העריות נלמדים מא״א. שהגדול או הגדולה. יהרגו. וא״כ לפירש״י בדר׳ יאשיה אף בשאר העריות אין לענוש הגדול או הגדולה. שנלמדים מא״א. ושוב מצאתי בפי׳ הרמב״ן על החומש שכתב בפרש׳ כי תצא על סיפא של הברייתא הזאת שמחייבת בביאה שלא כדרכה. שלמדים ממנה לכל העריות. ושוב ראיתי דבפ״ק דקידושין דף י׳ דאיתא לדרבי יאשיה. ופליג עליה רבי יונתן ואמר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו. והלכך לא היה יכול רש״י ז״ל לפרש רבי יאשיה דלהוציא מעשה חדודין דאם כן שניהם פטורים. והיאך קרא עליו רבי יונתן מקרא הזה ומת האיש וכו׳. והנה התוס׳ שם [ד״ה עד שיהיו] הקשו על רש״י ממתניתין דהכא. והיה להם להקשות ג״כ ממתניתין דספ״ב דכריתות. וכן נמי מספרי ופסיקתא דלעיל. ולענין פי׳ לדברי ר׳ יאשיה כתבו [שם] בשם ר״ת. שיהיו שניהם שוים. במיתה אחת. ולאפוקי בא על קטנה המאורסה דאמר [ר״מ] בפ״ד מיתות [דף סו] דבעינן שיהיו שניהם שוים. כלו׳ באותה מיתה. שאם היתה גדולה בסקילה]:

פחות מכן כנותן אצבע בעין. פי׳ הר״ב וחוזר לכמות שהיה אף כאן חוזרת וכו׳. כלומר דבתוליה אזלי לה אלא שחוזרים. ונ״מ לדם שתראה בביאה שבתוך ג׳ שהוא דם בתולים. לא דם נדה. הכי איתא בגמ׳ [דף מ״ה] ודייקינן לה מדלא קתני פחות מכן ולא כלום:

ה **שבא על יבמתו**. אבל נשואין לית ליה. כדתנן במ״ח פ״י דיבמות:

[*בן ט׳ שנים ויום אחד. נראה שהוא ג״כ הל״מ כמ״ש בשם הרמב״ם במתניתין דלעיל על בת ג׳ ויום אחד]:

קנאה. לשון הר״ב וזכה בנכסי אחיו וכו׳. וכן לשון רש״י. ונראה דלענין ירושתה. וכ״ש ליטמא לה לא קנאה. מדלא פי׳ כדלעיל. וטעמא רבא איכא. דלא עשאו ביאתו אלא כמאמר בגדול. כדתנן התם ביבמות [דף קיב]. ובפ״ה מה׳ יבום [הלכה יח] כתב המגיד בשם הרמב״ן. וז״ל מדאורייתא קנה אותה לכל דבר של יבום. אבל אינה כא״א להתחייב עליה כו׳. אבל מדבריהם עשו אותה כמאמר לגמרי. והא דקני לה מדין תורה. טעמא דמלתא כדקתני עלה בתוספתא דיבמות. זה הכלל כל ביאה שצריכה דעת אין ביאתו ביאה. א״צ דעת ביאתו ביאה. וכן בירוש׳. ע״כ. ולדבריו נראה דאף יורשה ומטמא לה. ואולי דרש״י [*והר״ב] נמי סמכו על מה שפי׳ במתני׳ דלעיל. דה״ה הכא:

ופוסל. לשון הר״ב כגון עובד כוכבים ועבד וכו׳. אבל בבן תשע ישראל שבא על בת כהן. ליכא למימר דפסיל מן התרומה. דאי משום ביאת זנות. לא פסלה זנות דכשר מן התרומה. ואי משום קדושין למהוי בת כהן לישראל. לאו קדושין נינהו. דקטן דקידש אין קדושיו קדושין. רש״י. ומ״ש הר״ב פסלה מתרומת אביה. עיין מ״ש בזה לעיל:

ופוסל את הבהמה. לשון הר״ב אם רבעה ע״פ ע״א או ע״פ הבעלים אבל סקילה לא. דמודה בקנס פטור. רש״י. ועיין רפ״ח דזבחים ורפ״ו דתמורה:

[*מומתים על ידו. עיין במשנה דלעיל [מ״ש] בס״ד]:

ו **בת י״א שנה ויום אחד נדריה נבדקים**. בגמרא מרבינן לה מכי יפליא מופלא הסמוך לאיש. פי׳ רש״י מופלא יודע לפרש לשם מי נדר. סמוך לאיש. שהוא סמוך לבוא לכלל גדול. דהיינו שנה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות. והיינו בתינוקת כל י״ב. ובתינוק כל י״ג. ע״כ. והא דתינוקת קודם לתינוק. פי׳ הרמב״ם להיות חייהן קצרים מחיי האיש ברוב. ע״כ. ובגמרא דכתיב (בראשית יב) ויבן ה׳ את הצלע. מלמד שנתן הקב״ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש:

בת י״ב שנה ויום אחד. כתב הר״ב והוא שהביאה שתי שערות. והאשה ממהרת לבוא לפני האיש. כדתנן בסוף פרקין:

ובודקין כל י״ב. גמרא בת אחת עשרה ויום אחד נדריה נבדקים למה לי. איצטריך סד״א סתמא בי״ב בעיא בדיקה. בי״א לא בעיא בדיקה. והיכא דחזינן ליה דחריפא טפי מיבדקא בי״א. קמ״ל:

קודם לזמן הזה. לשון הר״ב קודם ר״ה של י״ב כו׳. וכן לשון רש״י. ואין כוונתם על ר״ה ממש. אלא ר״ל ראש שנת י״ב דידהו. וכן מפורש בפירש״י סוף דף מד:

אף ע״פ שאמרו אין אנו יודעים וכו׳. גדולים הן. ובכלל שוטה נמי לא מחזקינן להו. דסופו לבא לכלל דעת. ואין שוטה אלא המקרע כסותו. והלן בבית הקברות. והיוצא יחידי בלילה. [*כדתני׳ בריש חגיגה דף ג] אבל תוך הזמן הזה אם ידוע לשם מי נדר הוי נדר. דקטן הוא. רש״י:

ז **בוחל**. כתב הר״ב לשון חכמים הוא התאנים משיבחילו. במ״ב פרק קמא דמעשרות. ועוד בגמרא דאב״א מהכא ותקצר נפשי מהם וגם נפשם בחלה בי (זכריה י״א:ח׳). פירש״י בחלה בי. גדלה עלי. אדם הקץ בדבר נראה לו כגדול אנקריישנ״ץ (א) בלע״ז. ומ״ש הר״ב כך כשיש לה סימן דדין קצת. בידוע שהביאה כו׳. כדלקמן [רפ״ו] דסימן התחתון קודם לסימן העליון. הר״ן פי״ג דיבמות:

בזו ובזו אביה זכאי כו׳. כתב הר״ב דכתיב בנעוריה בית אביה. וכן פירש״י גם הר״נ בפי״ג דיבמות. ותמיהני דבמ״ד פ״ד דכתובות. לא פירש הר״ב דילפינן מבנעוריה אלא להפרת נדרים. דגביה כתיב. ושם בגמרא [דף מו] נמי בעי למימר דטעמא מבנעוריה כל שבח נעוריה לאביה. ומסיק ההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב. וממונא מאיסורא לא ילפינן וכו׳ [*והר״ב שם פי׳ טעמייהו דכולהו. וראיתי בתוספות דפי״ח דשבת דף קכ״ח סד״ה ונתן הכסף כו׳ שכתבו שדרך הסוגיא שאינו מביא עיקר הדרשא. כמו שרגיל להביא בנעוריה בית אביה כל שבח נעוריה לאביה. אע״ג דההוא בהפרת נדרים הוא דכתיב. וכן הרבה. ע״כ]:

ח **איזהו סימניה כו׳**. כתב הר״ב דאם נראה בה אחד מן הסימנים הללו דייניין בה דין בוגרת לחומרא אבל לא לקולא שאם קדשה כו׳. וכן כל שיתראה אחד מאלה הסימנים. שאביה [*אינו] מפר נדריה לחומרא. ולא תנשא לכ״ג. [כת״ק במ״ד פ״ו דיבמות] הרמב״ם. וכתב רש״י דלמיאון וחליצה ליכא לפרושי דאפילו לא הביאה אחד מהן גדולה היא. ואינה ממאנת וחולצת שהרי כל הסימנים הללו בבגרות נאמרו. ומימי נערות היא גדולה למיאון וחליצה. שהרי הביאה ב׳ שערות:

ט **בת כ׳ שנה**. דייקינן בגמ׳ מדכוליה פרקין תני ויום אחד והכא לא קתני ש״מ כדרבי יוסי בן כיפר. דאמר משום ר״א שנת עשרים שיצא ממנו שלשים יום הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה. והרמב״ם בפירושו כתב בני כ׳ שנה פחות שלשים יום וכ״כ בחבורו פ״ב מכל׳ אישות [הלכה ד] וכבר נחלקו עליו כל המפרשים ז״ל. אבל מה שנראה להטור א״ה סי׳ קנ״ה דטעות סופר הוא בדברי הרמב״ם. אין נ״ל. מדגם בפירושו כתב כמו בחבורו. אין לתלות בטעות סופר בשני ספרים שונים:

והיא אילונית. כתב הר״ב כלומר וצריך שיראו כו׳ שאם לא נראו כו׳ עד שתהיה בת ל״ה שנה ויום אחד. דתני ר׳ חייא עד רוב שנותיו. ומדימי שנותינו שבעים שנה. כל שהוא יתר על ל״ה אפי׳ יום אחד. מקרי רוב שנותיו:

יביא ראיה כו׳. נ״ל משום חולץ דמתבזה בב״ד שהיא יורקת בפניו. כמ״ש כיוצא בזה מ״ד פ״ו דיבמות [ד״ה חולץ]. וא״נ ביבום כשאינו חפץ בה כדכתיב (דברים כ״ה:ז׳) ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ולפיכך עליו להביא ראיה שהוא פטור מחליצה ומיבום. ולשון רש״י ה״ג יביאו ראיה שהוא בן עשרים קרובי האשה יביאו ראיה. והר״ן בפ״ג דיבמות כתב ברישא יביאו ראיה קרובים אם רוצים שתצא לשוק בלא חליצה בטענה שאומרת שהיא אילונית כו׳:

והוא סריס. וסימניו פירש הר״ב במ״ד פ״ח דיבמות:

רבי אליעזר אומר כו׳. ובגמ׳ פ״ח דיבמות דף פ רמי לה אדתנן התם רא״א לא כי אלא סריס חמה חולץ [מפני שיש לו רפואה] ואיכא דמשני שחזר בו ר״א מהך דנדה. ואיכא דאמר דלעולם לא הדר ביה וכי תנן הך דנדה. לעונשים:

פרק ו

א **אף על פי שא״א**. פי׳ הר״ב לרבנן כו׳ אע״ג דבדקו כו׳. ומש״ה הוא דקתני אע״פ שא״א דה״מ למתני בא העליון ר״מ אומר וכו׳ גמרא:

רבי מאיר אומר לא חולצת ולא מתיבמת. כ׳ הר״ב דר״מ ס״ל אפשר לבא סימן עליון בלא תחתון ואנן אתחתון סמכינן. [וכתבו התוס׳] וא״ת ולר״מ למה הוזכר סימן העליון כיון דלא סמכינן עליה וי״ל דאיצטריך לענין עונשין וקידושין ומילי טובא. דרוב פעמים תחתון אתי ברישא כדאמר בגמרא. וא״כ אי חזינא עליון מסתמא כבר בא התחתון וגדולה היא וצריכה גט לקדושיה. וגם אסור באחותה:

ב **כל כלי חרס שהוא מכניס מוציא**. כתב הר״ב נ״מ להא דקי״ל דכלי חרס שלם שניק׳ אינו פסול לקדש כו׳ [ועיין במ״ה פ״ה דפרה] עד שינקב נקב גדול בכונס משקה. גמ׳ ופירש״י דרחמנא אמר (במדבר י״ט:י״ז) מים חיים אל כלי. והאי לאו כלי הוא. ע״כ. והוי מצי נמי לאוקמא לענין טהרת טומאה. דהא תנן רפ״ג דכלים העשוי למשקה שיעורו במשקים. ופירש הר״ב בכונם משקה. אלא דניחא ליה לאוקמא בעשוי אף לאוכלים דהא כל כלי חרס תנן. וכיוצא בזה מצאתי בפרק י דשבת דף צ״ה אדאמר רבא ניקב בכונס משקה טהור [כמו טהר יומא [דברכות דף ב] כלומר בטל לו כו׳] מלקדש בו מי חטאת שכתבו התוספות וכ״ש דטהור מלקבל טומאה אם היה מיוחד למשקין:

כל אבר שיש בו צפורן. פי׳ הר״ב כגון אצבע יתירה כו׳. דקי״ל האברים אין להם שיעור במ״ז פ״ק דאהלות. ועיין מ״ש בריש מסכתא טהרות:

ג **כל המיטמא מדרס מיטמא טמא מת.** כתב הר״ב כל כלי הראוי להיות אב הטומאה. וכן לשון רש״י. שאין לך כלי הראוי למושב הזב שאין שם כלי עליו וראוי לקבל כל טומאות. והאי דנקט טמא מת. משום דומיא דמדרס הזב דאב הטומאה הוא. וה״ק כל הראוי כו׳ [*ועיין [מ״ש] פכ״ד דכלים מ״ד]: **ויש שמיטמא טמא מת ואינו מיטמא מדרס.** פי׳ הר״ב כגון אם כפה הזב סאה וכו׳ דכתיב אשר ישב כו׳. עיין מ״ש בזה במשנה ג פ״כ דכלים [ד״ה מפני]. ומ״ש אבל אם נגע במת נעשה אב כו׳. כלומר דע״י מת מתטמא בנגיעה בעלמא להיות אב הטומאה ולפיכך אין אומר בטמא מת עמוד כו׳ כלומר דלא נ״מ. דהרי אפי׳ אינו יושב עליו אלא נוגע שאין צריך שיעמוד הרי הוא מטמאו להיות אב הטומאה ומשום דבמת עצמו אין שייך לומר עמוד לכך נקט טמא מת. וטמא מת עושה לכלי אב הטומאה כדתנן במ״ג פ״ק דאהלות. ועיין שם בפירוש הר״ב. ובמ״ב:

ד **ויש שראוי לדון דיני ממונות.** כתב הר״ב כגון ממזר כו׳. עיין במ״ב פ״ד דסנהדרין:

כל הכשר לדון כשר להעיד. ואשה פסולה להעיד. כדתנן רפ״ד דשבועות וא״כ פסולה לדון. והקשו התוס׳ מדבורה דכתיב (שופטים ד) והיא שופטה את ישראל ותירצו די״ל דה״ק כל איש הכשר לדון כשר להעיד. א״נ היתה דנה ע״פ הדבור. א״נ לא היתה דנה אלא מלמדת להם הדינים. ובירושלמי פוסל אשה לדון. אית דילפי מועמדו שני אנשים. שני. מעל פי שנים עדים. ואית דילפי מוישארו שני אנשים במחנה (במדבר י״א:כ״ו) ע״כ והר״ן בשבועות תירץ דקבלוה שאני. כמו המקבל קרוב:

ויש שכשר להעיד כו׳. פירש הר״ב כגון סומא באחת מעיניו. אבל בשתי עיניו אפי׳ לעדות פסול. דכתיב או ראה. רש״י. וכתב הר״ב ומתניתין ר״מ היא וכו׳. גמ׳. והקשו התוספות [אמאי פליג אסתמא דסנהדרין] דילמא לאתויי אוהב ושונא דכשרים להעיד ופסולים לדון. לרבנן דר׳ יהודה כדתנן במ״ד פ״ג דסנהדרין. ויש לומר דלא פסיקא ליה שהרי לכל העולם כשרים. א״נ מתני׳ על כרחך לא מתוקמא כרבנן דהא קתני כל הכשר לדון כשר להעיד והרי סומא בשתי עיניו לרבנן דכשר לדון. דהא לא מקשינן ריבות לנגעים. ואילו להעיד פסול מאו ראה. ע״כ. והרמב״ם כתב דלהכי לא מוקמי למתני׳ באוהב ושונא. להיותו ענין נעתק במהרה. והוא שישוב השונא אוהב וישוב תכף על ענין האמצעית. ואין בכמו אלה שיאמר ויש שהוא כשר להעיד ואין כשר לדון. ע״כ. וכן בחבורו פ״ה מהלכות סנהדרין [הלכה ט] פסק דסומא בשתי עיניו פסול לדון. גם הטור ח״מ סי׳ ז׳ פסק כן. ולא הביא הב״י דברי התוס׳ דהכא. שכתבו בפשיטות דלרבנן אף בשתי עיניו כשר. ועיין לקמן. ומה שכתב הר״ב ואין הלכה כי האי סתמא כו׳. כי היכי דאשכחן דגמר דין כשר בלילה כו׳ במשנה רפ״ד דסנהדרין. ומשום דההוא סתמא גבי הלכתא דדינא קתני לה. מש״ה עדיפא מהך סתמא דהכא. גמרא. ומה שכתב ה״נ סומא באחד מעיניו כשר לדון. דהא כולהו אינשי לא מצו למחזי בליליא כדחזי סומא בא׳ מעיניו ביום. וקתני דגומרין בלילה. וכיון דגומרין בלילה. דין הוא דסומא באחד מעיניו שידון ביום לכתחלה. הרי״ף סוף פ״ג דסנהדרין ומשום האי טעמא אין להכשיר בסומא משתי עיניו:

ה **ויש שמיטמא טומאת אוכלים ואינו חייב במעשרות.** כתב הר״ב כגון בשר ודגים וביצים. ה״ג בגמרא. ואין לקיים גי׳ הספר בשר דגים. ומשום דבהמה חייב במעשר דהא בשר עוף אינו חייב במעשר. אלא הכא במעשר דטביל איירינן ואף בשר בהמה מעשרו [אינו] טובלו. כדפירש הר״ב במ״ו פרק בתרא דבכורות. וכן לשון הרמב״ם שמיני הבשריים והדגים והביצים כו׳ ומ״ש הר״ב שאינן גדולי קרקע וכ״כ הרמב״ם. וקשה לי דבריש מס׳ מעשרות אדתנן וגדוליו מן הארץ פירשו דיצאו כמהין ופטריות. והכי איתא בגמרא אמתני׳ דלקמן. וקשה נמי דאמאי נקטינהו להני ולא כמהין ופטריות. וכן סטיס וקוצה. כדפירש הר״ב התם. ועוד קשה דבמ״ה פ״ק דמעשר שני פירשו. דבקר וצאן הם בכלל גדולי קרקע. וגמרא ערוך הוא בפ״ג דעירובין דף כד. ונ״ל דהא דנקטינן בשר ודגים וביצים. משום שהם אוכלים חשובים. וקמ״ל שאע״פ שהן מיטמאים טומאת אוכלים. והם אוכלין חשובים. אפילו הכי אינן חייבים במעשרות. ואתא שפיר דמצינו נמי פגים ובוסר כו׳ וכפניות במשנה ו ז פ״ג דעוקצים. דהוו אוכלים ופטור מן המעשר אלא שאינן אוכלים חשובים. והא דפטורים ממעשרות. א״צ לשום טעם. לפי שאינן דומין כלל לדגן תירוש ויצהר. וכן רש״י לא פי׳ שום טעם:

ח **כל שיש לו ביעור.** שהוא מצווה לבערו מן הבית בשביעית כשכל׳ לחיה מן השדה. יש לו שביעית. לענין שחייב להפקיר ואסור לעשותן סחורה. ומלוגמא. ואפקטויזין. רש״י:

ט **כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר.** מכדי אנן אקשקשת סמכינן. סנפיר דכתב רחמנא למה לי כו׳ אמר רבי אבהו וכן תנא דבי רבי ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר. גמרא. וכתבו התוס׳ וא״ת ומנלן דבעינן תרוייהו אימא דטהור בחדא מנייהו. או בהא או בהא. עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו. וי״ל דומיא דסימני בהמה. בעינן מעלת גרה ומפרסת פרסה מדאסר רחמנא חזיר וגמל. ע״כ:

קשקשת. פי׳ הר״ב מלבוש של דג כו׳. כדכתיב (ש״א יז) ושריון קשקשים הוא לבוש. גמרא:

[*יש לו טלפים. פירש הר״ב שאין קרנים כו׳ כגון חזיר כו׳. כל זה מפרש״י בגמ׳ ריש דף נב ושלא במקומו הוא דהא ודאי דמשנה זו סמוכה למשנת כל שיש לו קשקשת כו׳ וזה הפירוש הוא אחר משנת כל הטעון כו׳ לכן נראה בעיני דלא רש״י עצמו כתב לזה. וגם כדמות ראיה לזה שבפרק אלו טריפות

(חולין דף נט) ריש ע״ב מפרשינן. דקרנים דהכא היינו במפוצלות. או כרוכות. חדורות. וחרוקות כו׳ כדאי׳ התם. וה״ל לרש״י לפרש כן זו. אלא דמ״מ לא ניחא אמאי לא פירש״י כן לעיל במקומה של המשנה. וצ״ע על רש״י והר״ב דלא פירשו משנתינו כדאיתא בפא״ט. ומתוך זה הפירוש שעל משנתינו מתישב מ״ש הר״ן. והעתיקו ב״י טא״ח סי׳ תקפ״ו. דהא דתנן כל השופרות כשרים חוץ משל פרה. דאפשר דבטמאים לא. ע״כ. דהשתא יש קרנים לטמאים]:

ויש שיש לו טלפים ואין לו קרנים. פי׳ הר״ב כגון חזיר. וכן פי׳ רש״י דף נב. ואע״ג דלא נ״מ. דבלאו הכי שאין לו קרנים. הרי החזיר טמא לפי שאינו מעלה גרה. כמפורש בכתוב. יש לומר דכולה גווני נקט. דיש לו ויש לו ויש שיש לו. כו׳:

י **ויש שטעון ברכה לפניו וכו׳**. פי׳ הר״ב כגון ציצית ותפילין וכו׳. וכל המצות כולן. ובגמרא אמרי׳ סתם לאתויי מצות. והכי דייק הרמב״ם שכתב שהמצות כולן כו׳ כמו הציצית והתפילין כו׳. ואע״ג דלברכה אחרונה צריך שיעור. כיון דלאו מלתא פסיקא היא. לא מוקמי׳ בהכי. ותדע שכן הוא דבגמרא פריך ולבני מערבא דמברכי בתר דסליקו תפילייהו. ומאי קושיא לוקמא למתניתין בשאר מצות. אלא אי איתא דאיתא למצוה דמברכים לאחריה. לא מצי קתני ויש שטעון כו׳ דלאו [מלתא] פסיקא הוא. וטבילה דנהגו לברך אחר שטבלו. תירצו התוספות התם נמי דינא לפניה. אלא משום דגברא דלא חזי הוא. ופירשו בפ״ק דפסחים דף ז [ד״ה על הטבילה] דמיירי בגר. דלא [*מצי] למימר וציונו. [*ושוב לא חילקו בין טבילה לטבילה] ועוד פירשו דבכל טבילות [קאמר דגברא] לא חזי. דקודם שירד למים [אינו מברך]. דילמא משום ביעתותא דמיא. מימנע ולא טביל. ואחר שהוא יורד. אז הוא ערום. ואסור לברך. משום דלבו רואה את הערוה. ע״כ. ומנט״י לא קשיא כלל. כמ״ש התוס׳ התם בפסחים. דטעמא משום דלא חילקו בין נטילה לנטילה. כיון שבנטילה שאחר בה״כ לא מצי לברך קודם. ועוד יש טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב. כדאמרינן [בסוטה דף ד] האוכל לחם בלא ניגוב ידים. כאילו אוכל לחם טמא. ע״כ. [*והוי שפיר לפני מצוה]:

יא **או חולצת כו׳**. והר״ב העתיק וחולצת כו׳. דגירסתו כגירסת ס״א. חייבת בכל המצות האמורות בתורה. וחולצת או מתיבמת:

[*או מתיבמת. עיין בפירוש הר״ב דריש פירקין]:

וכן תינוק כו׳. למה לי. וכי תימא משום דקא בעי למתני וראוי להיות בן סורר ומורה תנינא חדא זימנא [ברפ״ח דסנהדרין] אימתי הוא בן סורר ומורה וכו׳. אה״נ אלא איידי דפריש מילי דתינוקת קמפרש נמי מילי דתינוק. גמרא:

עד שיקיף זקן. כתב הר״ב ולאחר שהקיף זקן התחתון ראוי להוליד ורחמנא אמר בן ולא הראוי להיות אב. [*אבל בריש פרק ח דסנהדרין קתני בן ולא איש ופי׳ הר״ב דמשהקיף קרוי איש גמור וכתיב בן אלא בן הסמוך לגבורתו של איש והיינו משיביא שתי שערות עד שיקיף שקרוי איש גמור. והרמב״ם שם בפירושו כתב להך דרשא דבן ולא אב. אבל לא תלוי בהקפת זקן אלא מכי מלו ליה ג׳ חדשים אחר שהביא שתי שערות לפי שמשהביא ב׳ שערות אפשר שתתעבר ממנו אשה ולג׳ חדשים יתפרסם ההריון. ולפי שבזמן הזה אפשר לו להיות אב לא יעשה בן סורר ומורה ואפי׳ לא הקיף תכף הבאת ב׳ שערות ע״כ. ובריייתא היא שם בסוגיא. וכתבתיה ג״כ לעיל שם. ומסקינן עלה התם הקיף זקן אע״ג דלא מלו ג׳ חדשים מלו ג׳ חדשים אע״ג דלא הקיף ומצינו למדין דלא דק הר״ב במאי דתלי בן ולא אב בהקפת זקן אלא דההיא דרשא לאתויי אף קודם שהקיף מכי מלו ג׳ חדשים וגם לא דק במ״ש ראוי להוליד דבין שההולדה תהיה על תחלת ההריון וע״ש זריעת האיש וכמו שפירש״י בפי׳ החומש בפרשת בראשית בפסוק ועירד ילד ובין שתהיה על לידת האשה ביציאת הולד ממנה כמו שפירש״י גם זה שם בכאן אין גם שניהם אלא מלתא תליא בהיכר העובר ומיהו הך מלתא תיקן במאי דמסיים ולא הראוי להיות אב כלומר משניכר הולד ראוי הוא להקרא אב וידעינן שהוליד]:

עד שירבה השחור. ונ״א על הלבן. וכ׳ רש״י דל״ג ליה וכן בפירוש הרשב״ם בפ״ט דב״ב דף קנ״ו אבל התוס׳ אמתני׳ דלקמן בד״ה הלכה כדברי כלן העתיקו על הלבן וכן קיימו הגי׳ בספ״ק דחולין [דף כו] ופירשו הבשר לבן הוא ובפ״ג דכתובות דף לו כתבו בשם ר״ח שפי׳ על הלבן שהשערות סמוך לבשר הם שחורים ובראשם לבנים ע״כ. ומה שפי׳ הר״ב שישחיר אותו מקום משערות הרבה וכן ל׳ רש״י ובגמרא אמר רב חסדא אמר מר עוקבא לא שירבה השחור ממש אלא כדי שיהיו שתי שערות שוכבות. ונראות כמו שירבה השחור על הלבן. ומ״ש הר״ב ופסק הלכה שהבת ממאנת כו׳ [*עד שתהא בת כ׳ שנה ויראה בה סימני אילונית קיצר במקום שה״ל להאריך ולפרש שאם לא נראה בה סימני אילונית והיא בת כ׳ מה תהא עליה. והיינו שממאנת עד שתהא בת ל״ה שנים ויום א׳ כדכתב בס״פ דלעיל. וגם הרמב״ם בפירושו קיצר בזה. אבל בחבורו פ״א מה״ג [הלכה ד] כתב עד שתהיה נערה או עד שתתודע שהיא אילונית ע״כ]. [ומ״ש] אבל אם בא עליה לאחר זמן זה. שוב אינה יכולה למאן וכו׳ חיישינן שמא הביאה ב׳ שערות ונשרו. שהוא ספק דאורייתא שאם היה ידוע שהיו לה שערות קודם שבא עליה. הוו קדושים גמורים שודאי בעל לשם קדושין ואם קידשה אחר א״צ ממנו גט וכיון שהוא ספק דאורייתא חיישינן שמא הביאה סימנים קודם שבעל וצריכה גט מספק. טא״ה סי׳ קנ״ה:

יב **ובנגעים**. פי׳ הר״ב קי״ל בת״כ מיעוט שער שנים. עיין מ״ש בזה רפ״ד דנגעים:

רבי עקיבא אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג. כתב הר״ב והוי שיעורא רבא. ונקרצת בציפורן הוי שיעורא זוטא ול׳ רש״י עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו. אבל בפירושו של הר״ב במשנה ד׳ פ״ד דנגעים מוכח. דניטלות בזוג הוה שיעורא זוטא דכולהו וכ״כ הרמב״ם שהוא הפחות שבשיעורים ודשיעורא רבא דכולהו כדי לכוף ראשן לעיקרן. ובספ״ג דיבמות כתב הר״ן בשם הרי״ף משנקרצת בצפורן לא תמאן ולא תחלוץ עד שיהא בהן שיעור לכוף ראשן לעיקרן. עכ״ל * [וגם הרא״ש כתב כאן משנקרצת בציפורן לא תמאן]. והכי מסתברא ודאי דלכוף ראשן לעיקרן שהוא השיעור הגדול שבכולן. אבל בעיני גם הדעת מכרעת דנטילה שבזוג יכולה להיות בשער היותר קצר ממה שראוי להיות נקרצת בציפורן. שיותר יוכל לאמן ידיו על ידי כלי ממה שיוכל לאמן בידיו בלא כלי. וא״כ נטילה דזוג הוא השיעור הפחות כדברי הרמב״ם וניחא השתא בסידורן של התנאים שכל אחד פוחת והולך. ועיין בספ״ב דפרה. ושוב מצאתי בספר חכמת שלמה שכתב על פירש״י ניטלות בזוג שיעורא רבא דל״ג רבא דכולהו. ע״כ * [וכן דייק הר״ב דבאינו כתב דכולהו ואכתי בנטילת הזוג. נ״ל מ״ש]:

יג **הרואה כתם**. עיין בסוף משנה ג׳ דפ״ח:

חוששת משום זוב. פי׳ הר״ב אם עברו כו׳ ומצאה עליו כתם גדול שיעור ג׳ גריסין ועוד. לישנא דברייתא בגמרא הכי הוא. אם יש בו כדי לחלוק שלשה גריסין שהן כגריס ועוד. ופירש״י כלומר שלש גריסין גסין. דאיכא בכל חד וחד כגריס ועוד. דהכי הוי שיעור כתם. לקמן בפרק הרואה כתם (נדה דף נט):

יד **בין השמשות לכולן**. לשון הר״ב כלומר באיזה מאלו שתראה כו׳ ואם תראה ב׳ ימים אחרים כו׳. דברי תימה הן. דהיאך יכולה להיות זבה ואין כל אלו הימים אלא ימי נדה. אבל אגב ריהטיה כתב לשונו של הרמב״ם שכתב כן. ולא עיין. דדברי הרמב״ם אע״פ שכתובים הן אחר יום מ׳. ויום פ׳. מ״מ לא אמרן אלא לענין רישא דמתני׳. יום י״א וכו׳ וזה כבר כתב הר״ב ברישא. ולפיכך מה שחזר וכתב בכאן לא דק. ולשון רש״י ואם תראה ליום שמיני. ספק נדה ספק שומרת יום כנגד יום. וכן לעולם עד שתפסוק כדי שיעור המפורש לה בערכין [פ״ב משנה ב׳] * [ועיין בפי׳ הר״ב ומ״ש שם ברפ״ב]:

הרי אלו טועות. ותקנתן כדמפורש בערכין (רפ״ב). רש״י.

בואו ותקנו את הפקחות. פי׳ הר״ב כגון הנך דמייתי בברייתא מי שרואה יום אחד וכו׳ הלכך משמשת שמיני שלם לילה ויום. ולילה שלאחריו שהוא נגהי ט׳. ומשמשת ד׳ לילות מתוך י״ח יום וכו׳. לבד שמיני ולילו. וכן לשון רש״י אבל בברייתא משמשת שמיני ולילו עמו. וד׳ לילות מתוך י״ח יום נמצא עכשיו דסוף דברי רש״י והר״ב מכוונים עם לשון הברייתא. אבל ודאי דאה״נ דמותרת לשמש בליל תשיעי שכיון שאינו רואה מבערב הרי היא מותרת ולפיכך על כרחנו צריכין לפרש לישנא דברייתא. דלילו עמו. לאו דוקא הלילה שלפניו. שהוא ליל ח׳ דבר תורה כמו שנאמר ויהי ערב ויהי בקר. אלא גם הלילה שלאחריו הוא בכאן בכלל. ומכיון דמלתא דפשיטא דגם לילה שלאחריו מותרת. סמכה הברייתא דליכא למטעי. אבל לשון הרמב״ם בפ״ז מהא״ב [הלכה י״ד] משמשת בליל שמיני וביום שמיני. שהוא יום אחד אחר ימי נדתה. ומשמשת בכל י״ח ד׳ לילות בלבד. נראה מלשונו שמפרש. ולילו עמו. לילו שלפניו בלבד. וכן נראה מדברי המגיד שכך כוונת הרמב״ם. אבל הסכים לפי׳ רש״י. ובכ״מ (שם) שנשאל ה״ר יהושע הנגיד מבני בניו של הרמב״ם. למה לא מנה ליל ט׳ מהכלל והיא טהורה בו. והשיב אלו הד׳ לילות זולת ליל ח׳ וליל ט׳ ג״כ. להיותם סמוכה לה. כי כוונת אמרו בכל י״ח יום ד׳ לילות. הוא חוץ מליל ח׳ וליל ט׳. לפי שרבינו העתיק זה המאמר מגמ׳ דנדה כלשונו ופי׳ בו ר׳ שמעון (צ״ל ר׳ שלמה) כך. ד׳ לילות הוא חוץ מליל ח׳ וליל ט׳. וכשתקח (מאמרם) ז״ל יקשה לפי שהיה ראוי שנאמר ונמצאת משמשת בכל י״ח יום ו׳ לילות וכמו שדחקנו להוציא ליל ח׳ עם היותה בכלל הי״ח יום. כך נדחק ולהוציא ליל ט׳ להיותו סמוך לליל ח׳. עכ״ל:

פרק ז

א **דם הנדה כו׳**. מטמאין לחין כו׳ מ״ש הר״ב והדוה בנדתה. מה שזב ממנה. טמא כמותה. לא כמותה ממש .כמבואר במשנה ג׳ פ״ק דכלים:

ומטמאין יבשים. פי׳ הר״ב דכתיב דם יהיה זובה. בהוויתה יהא. ואף ע״פ שנתייבש. ואימא ה״מ בלח ונעשה יבש. יבש מעיקרו מנין ותו הא דתנן (*כלומר והתנן א״נ ותו יבש משונה כו׳ תוס׳) [ד״ה ותו] המפלת כמין קליפה כמין עפר כמין שערה כמין יבחושים אדומים תטיל למים אם נמוחו טמא. (פ״ג משנה ב׳) מנלן. יהיה רבויא הוא. גמ׳:

אבל הזוב והניע וכו׳. עיין מ״ש במשנה ג׳ פ״ק דכלים:

והניע. פי׳ הר״ב רוק רך כו׳ עיין פירש״י שכתבתי בריש מסכת ב״ק [ד״ה והבור]. ובגמרא מייתי ליה מויו״ו דוכי ירוק וכתבו התוס׳ תימה דתנן ניעו מקמי רוק דעיקר. דכתיב בהדיא. וי״ל דהך דאתיא מדרשא חביבא ליה. ע״כ. ועוד אני אומר דכיון דמויו״ו דרשינן. הוה כאילו כתיב ניע קודם רוק. דהכי

הוה דרשא דוי״ו הנוספת:

והשרץ. כתב הרב כ״ד שהשדרה קיימת כו׳ כלח הוא נחשב. ואנן תנן מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. א״ר זירא ל״ק הא בכולן הא במקצתן. דתניא א״ר יצחק בר ביסנא ארשב״י בהם (בשרצים כתיב (ויקרא י״א:ל״ב) כל הנוגע בהם) יכול בכולן. ת״ל מהם (וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא) (שם). אי מהם יכול במקצתן. ת״ל בהם. הא כיצד כאן בלח כאן ביבש [גמ׳]. והקשו התוס׳ דמהאי בהם ומהם. דרשינן בפ״ק דחגיגה (דף יא) (כמו שהעתקתי שם בסופו) ששיעורו בכעדשה. ותירצו דהתם אסמכתא הוא. דשיעורין הל״מ. ע״כ. ושם בחגיגה כתבו דשמא תרתי שמעינן מיניה. ולמורי נראה תרי קראי כתיבי. כל הנוגע בהם במותם. מהם במותם. אשר יפול מהם אל תוכו. ואל תטמאו בהם. ע״כ. ומדברי הרמב״ם נראה דהך דהכא אסמכתא שכתב בפ״ד מהא״ה [הל׳ י״ב] שקרוב בעיניו שטומאה זו מדבריהם:

ב **או עד שעת כבוד**. פי׳ הר״ב מפני שחזקת בני ישראל בודקין מבואותיהן בשעת כבודיהן. ואין חזקתו מתכבד. והא דתנן (בפ״ז דשקלים משנה ב׳) מעות שנמצאו בירושלים בשאר ימות השנה חולין. לפי ששוקי ירושלים עשוים להתכבד בכל יום [כמ״ש שם הר״ב] לא שחזקתן מתכבדין. אלא בשעת כבוד רגילין לעיין ולחפש אם יש שם מעות. א״נ כשבודקין השוקים שלא יהא שם עצם כשעורה או כעדשה מן השרץ אם היו שם מעות היו נמצאות. תוס׳ [ד״ה ש״מ] [ותירוץ] השני כתבו בפ״ב דמציעא (דף כ״ז). אבל בפ״ק דפסחים (דף ז׳) תירצו דשרץ שהוא בכעדשה אין חזקתו כל כך מתכבד כמו במעות:

או עד שעת הכבוס. כתב הר״ב אבל אותן של קודם כבוס לא מפני שחזקת בנות ישראל בודקות כו׳ ואין חזקתו מתכבס. ולאחר הכבוס בודקות. והיינו כשהכתם בסיטרא או בזוית. דהא חזינן דע״י כבוס טוב הולך הכתם בלא סממכים. והא דתנן בפ״ט משנה ו׳ מעבירין עליו ז׳ סממנים ה״ה דאזיל ליה ע״י כבוס טוב. א״נ ע״י כבוס סתם לא אזיל. ובודקות חלוקיהן. היינו לפני כבוס. ואי מצאה הכתם מעבירה עליו ז׳ סממנים או תעשה כבוס גמור וטוב. כ״כ התוס׳:

רבי שמעון אומר היבש מטמא למפרע. כתב הר״ב דוקא בשרץ כו׳ הכי מפרש רבי אלעזר למלתיה. ומש״ה פסק הרמב״ם בחבורו פי״ח מה׳ אבות הטומאות כר״ש הואיל ור״א מפ׳ למלתי׳ בגמ׳. אבל בפירושו כתב דאין הלכה כר״ש כמ״ש הר״ב. ומ״ש הר״ב אמרטוטי אמרטוט. פי׳ בערוך ענין לחלוחית. ונ״ל שהוא כלשון דמתרגמינן במשלי כ״ה מעדה בגד. מרטוט. וענינו בכאן שהיה מרוצץ ומרוסס. כמו המרטוט ונקרא בל׳ חכמים ג״כ סמרטוט:

שהוא יכול לחזור ולהיות לח. סירכא דלישנא דמתני׳ דלעיל נקט. אבל הכא לא שייך ענין חזרה. שהרי לא נתייבש. דאי נתייבש. או נפל מיא עליה. וחזר לכמות שהיה. הוה מתמרט (לחוץ). ולשון הר״ב עדיין הוא יכול להיות עכשיו לח. וכן לשון הרמב״ם בפי״ח מהא״ה [הל׳ ד] בדפוס ישן. ויהיה עתה לח כעת שנמצא:

ג **הבאים מרקם**. פי׳ הר״ב שהן נכרים. ר״ת גריס (רקת) דאילו ברקם היו ישראל. כדתנן בריש מסכת גיטין אף המביא מן הרקם ומן החגר. ולא קשה מידי דטובא רקם הוה כדפרישית שם. ועוד אע״ג דברקם ישראל הוו. קאמר הכא דכתמן טהורים. דישראל מצניעין כתמיהם. אלא של נכרים הן וטהורים. ורבי יהודה מטמא משום שיש שם גרים. א״נ הכא איירי בידוע שהן של עכו״ם הדרים שם. תוס׳:

מבין ישראל. עיין במשנה דלקמן:

שלא נחשדו על כתמיהן. ואע״ג דכתמים דרבנן. הך טומאה אית להו. דסברי דמגופה אתא. תוס׳ * [ומכיון דכתמים מדבריהם לפיכך ז״ש הר״ב שעשאום כנכרים כו׳ וכתמיהן טהורים. אע״ג דלעיל פי׳ דגירי אמת הן. ולחשבו ישראלים. דאע״ג דחטא. ישראל הוא.

[לא] אבל הם אמרו דכתם לטמו והם אמרו דבכותים של עכשיו לא מטמו. ועיין לקמן].

ד **חוץ מן הנמצאים בחדרים**. וכן העתיק הר״ב. גם הרמב״ם בפירושו אבל בחבורו פ״ד מה׳ משכב [הלכה י] העתיק בחורים:

מפני שהם קוברים שם את הנפלים. פי׳ הר״ב לפי שעה כדי שיסלקו אותן לאחר זמן כו׳ כ״כ התוס׳. משום דאל״ה היאך משתמשים שם בימי טומאתן. והלא נזהרים הם מטומאת מת ונפלים. כדתניא לקמן נאמנים לומר לא קברנו שם הנפלים. ובפ׳ בנות כותים (נדה דף לג) אמרינן דנשוי מטמא משום בועל נדה. אבל פנוי לא כמ״ש שם. וכתב הרמב״ם דהאידנא הנה הכותי עצמו אם מת לא יטמא באהל לפי שהם נכרים שאין מטמאין באהל. ועיין מ״ש במשנה ז׳ פ״ב דאהלות [ד״ה מדורות]. *[וקשיא לי למה לא יטמא באהל דהואיל וגרי אמת הן כדלעיל. ישראל גמור הוא. אלא שחטא. וצ״ל דאנן ס״ל דגירי אריות הן]:

רבי יהודה אומר. לא היו קוברין אלא משליכין וחיה גוררתן. גמ׳ מאי דרוש לא תשיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים בנחלתך (ומוקמינן לה בספרי במוכר קברי אבות ו). כל שיש לו נתלה יש לו גבול. כל שאין לו נחלה אין לו גבול:

ה **נאמנים לומר כו׳ או לא קברנו**. כ׳ הר״ב וכגון שכהן כותי עומד שם ותרומה בידו ואוכלה (דהשתא ודאי. דלאו תרומה טמאה היא דהיא באזהרה לטהור. וכ״ש לטמא. א״ה מאי למימרא. מהו דתימא לא בקיאה ביצירה וכי קברי נפל לא ידעי דהוא בן מ׳ יום. וסברי מיא בעלמא הוא ואינו מטמא) קמ״ל. גמ׳. וכהן כותי היינו מבניו של הכהן אשר שלח מלך אשור להורות משפט אלקי הארץ כמ״ש בסוף מלכים וידעו חכמינו ז״ל ששבו לדת אחת הני כהני עם הכותיים כך נ״ל:

נאמנים לומר על הבהמה אם בכרה כו׳. כ׳ הר״ב והוא שראינוהו עובד וגוזז וכו׳. א״ה מאי למימרא. מ״ד לא בקיאי בטינוף (בבהמה דקה ופטר את הבהמה מן הבכורה. ובבכורות מפרש (הר״ב ברפ״ג) מאי טינוף והני כותיים לא בקיאי בטינוף וזמנין דלא טנוף. ואמרי טינוף הוא ופוטרין את הבא אחריו) קמ״ל. גמרא:

נאמנים על ציון קברות. כתב הר״ב ציון דכתיבא זהירין. דכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. במועד קטן (דף ה׳) מפיק מהכא ציון של בית הקברות וא״ת לר״ש (שכתבתי במשנה ז׳ פ׳ בתרא דאהלות) דאמר אין קברי נכרים מטמאים באהל היכי מפיק מהכא. *[הא דאמר במ״ק דאין מציינין אלא על טומאת אהל] (וכ״כ הר״ב בריש מס׳ שקלים). י״ל מדמציינין לפי שעה (כלומר במלחמות גוג) ציון משום טומאת מגע ומשא א״כ לכל הפחות יש לציין בטומאת אהל תוס׳ * [ומ״ש הר״ב וסומכים עליהם. מסיים רש״י ועבדינן טהרות היכא דלא ציינו]:

הסככות פי׳ הר״ב אילן המיסך כו׳ וידוע ודאי שיש קבר תחת אחת מהן כו׳. הארכתי בזה בס״ד במשנה ב׳ פ״ה דאהלות וכן בפרעות עיין שם * [וז״ש הר״ב גבי סככות והעיד על אחד כו׳ ובפרעות כתב והעיד על מקצתן כו׳ הוא לשון רש״י ואין לדקדק למה שינה הלשון]:

בית הפרס. פירש הר״ב לשון דבר הפרוס כו׳ ומפי אחרים שמעתי כו׳ ואני ראיתיו בתוספתא (דסוף פרקין ד״ה בית הפרס). ועוד להר״ב פי׳ שלישי בריש פ״י דאהלות. ומה שכתב הר״ב וכל מאה אמה של סביבות הקבר עיין גם זה שם:

זה הכלל. כתב הר״ב לאתויי תחומים כו׳ (פירש הר״ב) דתחומין דרבנן ועיין מה שכתבתי בזה במשנה א׳ פרק ד׳ דעירובין (ד״ה עגולות):

פרק ח

א **כנגד בית התורפה**. פירש הר״ב בית הערוה ולהלן במ״ח פ״ח [דתרומות תנן אם היתה מונחת במקום התורפה. פי׳ מקום מבוזה שאינו מוצנע ולשון יווני ובלע״ז נמי לדבר שאינו הגון קורין תורפי. ותרגום לעג וקלס (תהילים מ״ד:י״ד) ממנקותא ותרפותא. ערוך]:

שלא כנגד בית התורפה טהורה. פי׳ דכיון שא״א שנטף שם מן התורפה לשמא הביאתו שם בידיה לא חיישינן. וכדאמרינן בגמרא (דף נח) דאין מחזיקין טומאה ממקום למקום ב״י סי׳ ק״ץ בשם הרשב״א:

על עקבה כו׳. פירושא דרישא. ולשון הרמב״ם בפ״ט מהא״ב (הלכה ח׳) כיצד נמצא על עקבה וכו׳ ומ״ש הר״ב זמנין דמתרמי ונגע באותו מקום לשון הרמב״ם בעת ישיבתה. ועיין לשון רש״י שהעתקתי במשנה ב׳ פ״ד דשבת (ד״ה מטלטלין):

ועל ראש גודלה. לרבותא נקט על ראש גודלה. וכ״ש לשאר הרגל כך דקדק הב״י מדברי הרשב״א:

ראתה על חלוקה מן החגור ולמטה טמאה. פי׳ חגור סינר שחוגרות בו הנשים לצניעות. ועל חלוקה כל שהוא למטה מן החגור ל״ש כנגד בית התורפה ל״ש מן הצדדים. לפי שחלוק עשוי להתהפך ומה שלאחריה חוזר לפניה וכל שהוא למטה מן החגור פעמים שהוא מכוון כנגד בית התורפה. ב״י בשם הרשב״א. ונ״ל דאצ״ל דמה שמן בית התורפה ולמעלה עד החגור דודאי דחיישינן דמתרמי כנגד בית התורפה ע״י שחייה ששחתה דשכיחא טובא שתשחה ובעת השחיי׳ מגיע החלוק מה שתחת החגורה עד למטה כנגד בית התורפה:

וכן בפליום. והרב העתיק בפליון ופי׳ מטפחת שהיא מתכסה בו ולכאורה שמתכסה בו כולה קאמר וכי הא דפי׳ הר״ב בריש פכ״ט דכלים הפליון סדין שמתעטף בו כולו. אלא דהתם הקשתי לשאול משום דבמתני׳ קתני אפליון של ראש ואילו דהכא דסתמא קתני ניחא לפרושי שמתכסה בו כולה. אלא דקשיא לי נמי ממאי דכתב הכא מטפחת וסתם מטפחת אינו כלי גדול כל כך שמתכסה בו כולה כדמוכחי ג׳ מטפחות דתנן במשנה י״ד פכ״ד דכלים. וממאי דכתבתי נמי בריש פכ״ט דכלים. דמדברי הר״ב דפרק כל כתבי מצאנו ראינו דפליון דבגמ׳ דהתם דמפרשי מצנפת וידוע שהמצנפת נעשה למכסה על הראש ולכן נראה גם בכאן לאו מתכסה כולה קאמר אלא מתכסה על ראשה בלבד. ול׳ הרמב״ם דהתם פכ״ט דכלים פוליון של ראש המטפחת אשר ישימו הנשים על ראשן ע״כ. אבל בכאן העתיק הרמב״ם פוליום כגירסת הספר ומפרש שהוא האזור אשר חגרו בו. ואף רש״י העתיק פוליום. אבל מפ׳ שהוא מעפורת שמתכסה בו. והמגיד פ״ט מהא״ב כ׳ י״א מעפורת שהוא מכסה בו ראשו ע״כ. וכ״כ הטור סי׳ ק״ץ וכ״כ ב״י בשם הרשב״א וכתב ב״י דדוקא בכסוי בעלמא ואינו מקושר יפה אבל אם קשרה בו ראשה וכשנעורה מצאתו ג״כ קשור יפה פשיטא שאינה חוששת לו דהא חזינן שלא נתהפך ולא חזר אילך ואילך:

ב **עד כגריס של פול**. ושיעורו מפורש ברפ״ו דנגעים:

ואע״פ שלא הרגה. כתב הר״ב ר״ח פליג את״ק דאמר הרגה אין לא הרגה לא. ואיכא למידק אדברי ת״ק דא״כ אין לך אשה טהורה לבעלה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דם מאכולת. ובגמ׳ הרגה אין לא הרגה לא מתני׳ מני רשב״ג היא דתניא הרגה תולה לא הרגה אינה תולה דברי רשב״ג וכו׳ ארשב״ג לדברי אין קץ שאין לך אשה טהורה לבעלה כו׳ אבל נראין דברי ר״ח בן אנטיגנוס מדברי. וכל הפוסקים פסקו דהלכה כר״ח בן אנטיגנוס שהרי ת״ק הודה לו ואף הרמב״ם בחבורו רפ״ט מהא״ב פסק כמותו * [והר״ב שכתב שאין הלכה כר״ח בן אנטיגנוס מפי׳ של הרמב״ם כתב כן]:

ג **דם ולא כתם**. וקצת קשה לי דאכתי ליהוי ספק דאורייתא ולחומרא. ואפשר לי לתרץ מהא דאמר שמואל בגמרא ריש פרקין בדקה קרקע עולם וישבה עליה ומצאה דם עליה טהורה שנאמר בבשרה עד שתרגיש בבשרה האי בבשרה מבעי ליה שמטמאה בפנים כבחוץ (כמ״ש הר״ב ברפ״ה) א״כ לימא קרא בבשר מאי בבשרה ש״מ עד שתרגיש בבשרה ואכתי מיבעי ליה בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה (כי הא דרפ״ג) תרתי ש״מ ומדלא ארגשה אע״פ דאפשר לאו אדעתה הלכך לא הוי כשאר ספק דמדאורייתא דלחומרא:

ד ***[עד**. כתב הר״ב הבגד שמקנחת כו׳ קרוי עד כלו׳ שהוא מעיד אם היא נדה או לא. וכן מסיים הערוך ואם היתה נדה בשעת תשמיש נראה בה דם ומסיים עוד ואע״פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכבגד עדים כל צדקותינו ע״כ. והוא פסוק בישעיה סי׳ ס״ד ופירשו רש״י ורד״ק לשון הסרה וריחוק והרד״ק הביא לראיה משנה ומשמשת בעדים דבפרק קמא. ולפ״ז אינו מלשון עדות]:

עגול טהור. עד שיהא בו כגריס ועוד. הרא״ש:

משוך טמא. אפי׳ כל שהוא ובכתם מודה ר״א בר רבי צדוק דאף במשוך בעינן כגריס. הרא״ש:

פרק ט

א **אם עומדת טמאה**. כתב הר״ב דאמרינן מי רגלים הדור למקור כו׳ דאיידי דדחיק להו עלמא. דמעומד השתינה ולא יכלה לעצור. הדור מי רגלים למקור כו׳ רש״י בר״פ דלעיל:

יושבת טהורה. כתב הר״ב בגמ׳ מוקמינן לה ביושבת על שפת הספל ומקלחת מי רגלים לתוכו בחוזק כו׳. אבל עומדת אי אפשר לה לקלח. כדמסיק הר״ב לקמן. וכן פירש רש״י והקשו התוס׳ דא״כ אמאי נקט כלל עומדת. לא ליתני אלא יושבת. ולפלוג בין מזנקת לשותתת. ויש ליישב דנקט עומדת. משום דפסיקא ליה דלעולם שותתת היא. א״נ משום ר״י נקט לה. דאפילו בעומדת שאין רחמה נפתח מטהר. ומ״מ פירשו בענין אחר. ואין להאריך בזה. ומ״ש הר״ב וכשהיא מקלחת בחוזק אין דרך דם המקור לצאת כו׳. שמחמת הזינוק [נסתם] המעין של דם. תוספות [סד״ה דלמא]:

ב **רבי יוסי מטהר**. כתב הר״ב דהא אפילו באשה גרידתא כו׳ אלא לאשמועינן ממשנה יתירתא דאפילו לכתחלה מטהר רבי יוסי לאשה שעושה צרכיה וראתה דם. שתתעסק בטהרות. דאילו לבעלה. לא שייך לכתחלה ודיעבד. והא ליכא למימר דלעולם באשה לבדה דוקא בדיעבד. והכא בס״ס קמ״ל דאף לכתחלה. דודאי דלכתחלה דבס״ס לא איצטריך כלל לאשמועינן:

ור׳ שמעון מטמא. אבל ר״מ מטהר הכא כמו רבי יוסי. וכדתניא ר״מ ור׳ יוסי מטהרין. ומתניתין איידי דסליק מרבי יוסי. פתח בדרבי יוסי. גמרא:

ג **לנכרית**. לשון הר״ב שהיא רואה דם שהיא גדולה וידענו בה שכבר ראתה דומיא דנדה. פירוש לא הרואה בעידן שאלה קאמר. דא״כ מאי שנא נכרית אפילו ישראלית נמי. וכדקתני או לנדה. אלא רואה. שהגיע זמנה לראות וראתה קאמר. ולאפוקי לא הגיע זמנה לראות וראתה. והא דקאמר נכרית דומיא דנדה. לאו דומיא דנדה ממש אלא דמדמינן להו כל היכא דאיכא לדמויינהו. והיינו נכרית שכבר ראתה כנדה שרואה עכשיו. ב״י סי׳ ק״ץ בשם הרשב״א:

שלש נשים כו׳. משום הנהו גווני דמתני׳ ה׳ נקט נמי הכא שלש:

או שישבו על ספסל אחד. זו אחר זו. דומיא דחלוק ונ״מ לבדקה אחת מהן ומצאה טמאה כדלקמן. כן כתב הרשב״א בשם הר״א. ב״י:

ד **שהיו ישנות במטה אחת**. ותכופות ודבוקות יחד. כדפירש הר״ב במשנה דלקמן:

בדקה אחת מהן. מיד תיכף למציאת [לה] הדם. אבל אם שהתה כדי שיעור בדיקה. דהיינו כדי שתקנח בחורין ובסדקין אין הבדיקה מועלת לטמאה. לטהר האחרות. ולא לטהורה. לטהר עצמה. מסקנת הפוסקים. ועיין במשנה דלקמן:

ותולות זו בזו. כלומר אם לא בדקה שום אחת מהן. או בדקו כולן ונמצאו טהורות. וכתב הר״ב שאם היתה האחת מעוברת כו׳ וכן לכל ד׳ נשים דדיין שעתן. ושוות הן. במשנה ג׳ דפ״ק. וכן תני להו בהדיא בגמ׳:

ה **בדקה אחת מהן ונמצאת**. טהורה ולעיל קתני ומצאה טמאה. ותן האמור בזה בזה. והאמור בזה בזה:

כולן טמאות. ומיהו תולות זו בזו. כדלעיל:

ו **שבעה סמנין מעבירין על הכתם**. ולעיל פ״ז מ״ב כתבתי בשם התוס׳. דה״ה בכבוס טוב:

מעבירין על הכתם. שאם הדבר מסופק אם הוא דם או צבע. בין לבעלה בין לטהרות מעבירין עליו ז׳ סמנין. ואם עמד בעינו הרי זה צבע. וטהורה. ואם אינה מעברת עליו ודאי טמאה מספק. שאין זה ספק של דבריהם דהולכין בו להקל. שהרי כבר אנו יכולין לעמוד על עקרו של דבר בבדיקה. הלכך כל שאינה בודקה בסימנין הרי היא טמאה והבגד טמא. המגיד פ״ט מהא״ב [הלכה ל״ו]:

ונתר. כתב הר״ב בערבי קורין לו שי״ב. ועיין מ״ש בזה בריש פ״ב דכלים:

או שדיהה. פי׳ הר״ב נשתנה מאדמימותו. כלומר שחסר ממנו מראה האדמימות. כדפירש הר״ב בדיהה דלבנונית במ״ב פ״ק דנגעים. *[וכן במכילתין ספ״ב]:

הרי זה כתם כו׳ וצריך להטביל. ואפילו דיהה ולא עבר. מהני טבילתו. ועיין מ״ש במשנה ב׳ פ״ג דאהלות [ד״ה שכל הבלוע]:

ז **כל שלא טעם כלום**. שהאוכל ממתקו ומעביר את כחו. רש״י. וכ׳ הר״ב והוא שישן כו׳ ובמ״ח פרק בתרא דפסחים תנן ישנו כו׳ וקאמר ר׳ יוסי דהיינו נתנמנמו. והלכה כמותו. ובגמ׳ דהכא מסקי׳ נמי דכי נתנמנם סגי. ותמיהני דלא מסייעינן מההיא דפסחים. ומ״ש הר״ב ואם השכים בבקר ושנה פרקו לא הוי רוק תפל. פרש״י דהדבור מעביר כח הרוק:

וצריך לכסכס. פי׳ הר״ב לשפשף כו׳ שכופל צד עם צדו ומשפשף כן ל׳ רש״י ומסיים נמי ומוליך ומביא אבל לא מלאני לבי להגיה זה משום דבגמ׳ (דף סג) בעי ר׳ ירמיה אי הולכה והובאה נחשביה כא׳ או כתרתי ועלה בתיקו. ואפשר דהואיל וכתמים דרבנן לקולא. וא״צ להוליך ולהביא ג״פ. ומ״מ הרמב״ם בפ״ט מהא״ב (הל׳ ל״ז) כתב ג״כ ומוליך ומביא בכל כסכוס:

לא עשה ולא כלום. ל׳ הר״ב לא לבדוק ולא לבטל. וכן לשון רש״י וכלומר שאם יודע ודאי שהוא דם ורוצה לבטלו כדי שתטלה לה הטבילה דהא תנן במשנה ב׳ פ״ג דאהלות שכל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור הא יכול לצאת טמא. ואע״ג דלא נפיק:

ח **ואלו הן הוסתות מפהקת כו׳**. וכולהו הני וסתות איירי שמפהקת או מעטשת שעה או שתים בעת שרגילה לראות אבל משום פיהוק או משום עטוש חדא זימנא לא קבעה מדמפליג (במתני׳ דלקמן) בין תחלת וסת לסוף וסת. ובחד פיהוק וחד עיטוש לא שייך תחלה וסוף. תוס׳. ואיכא למידק דאי משום הא דלקמן אמאי מצריכין כל כך שיהא שעה או שתים. וגם קשה ז״ש כלל או שתים. ול׳ הרא״ש כמה פעמים זה אחר זה וגם לא תלי טעמא בדלקמן אלא משום דחדא זימנא זה דרך כל האדם:

ומעטשת דרך מטה. טור סי׳ קפ״ט:

צמרמורת. כ׳ הר״ב ל׳ סמר מפחדך בשרי. וצמרמורת כפול. הרמב״ם. והסמ״ק והצד״י מתחלפים. ששניהם ממוצא השינים. ובחבורו רפ״ח מהלכות א״ב כתב ויסתמר שערות בשרה ומתישב בהכי מאי דהדר כתב הר״ב לק׳ או אוחזה רתת ורעד אע״ג דאין כן דעת הרמב״ם בהך דלקמן שהוא כ׳ (רפ״ח מהא״ב) או ייחם בשרה. אבל נראה בעיני שחלוף גרסאות הן בגמ׳ (דף ס״ג) דהר״ב גורס ורותתת והרמב״ם גורס ורותחת בחי״ת:

ט **בסוף הוסתות**. ולא נמשך אחר הוסתות כך מסיק הטור סי׳ קפ״ט בשם הרשב״א:

רבי יוסי אומר אף ימים ושעות וסתות. כ׳ הר״ב שעות נמי וסתות כו׳ מותרת לשמש וחוששת בשעה ששית לבד דתניא והזרתם את בני ישראל מטומאתם (ויקרא ט״ו:ל״א) מכאן אמר רבי ירמיה (ובפ״ב דשבועות דף י״ח גרסינן א״ר יאשיה) (וכן נראה) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. וכמה אמר רבה עונה. ולמאי דכתבתי במשנה ד׳ פ״ב דקיימא לן וסתות דרבנן קרא אסמכתא בעלמא וכן כתב המגיד בפ״ד מהא״ב (הלכה י״ב) גם הר״ן פ״ב דשבועות:

ר׳ יהודה אומר כל היום שלה. פי׳ הר״ב משעבר הנץ החמה ולא פליג אוסתות הגוף דרישא וכן כתבו כל הפוסקים. ומ״ש הר״ב דהלכה כר״י הכי אמר רבא בגמרא:

י **שאין אשה קובעת לה וסת עד שתקבענו ג״פ**. וה״מ למעקריה שאינו נקבע כדי שתהיה צריכה ג״פ לעקרו אבל לחוש לו חוששת אפילו בפעם א׳ כמבואר בגמרא וממתני׳ דקתני וזה וזה אסורין לא הוה שמעינן אלא בימי נדתה ולא בי״א ימים שבין נדה לנדה כמבואר בגמרא:

ואינה מטהרת הוסת עד שתעק׳ ממנה ג״פ. וה״מ כשקבעתו ג״פ אבל לא קבעה לה אלא פעם אחד. או ב״פ. בחדא זימנא מיעקרא כדאיתא בגמרא:

יא **נשים בבתוליה' כגפנים וכו'**. הדברים הללו הם מועילים לנו בדיני הטוען לא נמצאו בתולים לנערה ורי"א כי יש נשים שאין להם דם לא דם נדה ולא דם בתולים אמנם לא תוליד כו' הרמב"ם:

פרק י

א ***[שלא הגיע זמנה לראות]**. שזמנה הוא כשהיא נערה והביאה ב' שערות. הר"ן]:

ארבע לילות. ב"ה לא בעו רצופין כדלקמן. וכן נראה דד' לילות לב"ש אפילו מפוזרות כמו לב"ה. תוס':

עד מוצאי שבת ד' לילות. פי' הר"ב שהרי היא נשאת ברביעי כו'. ובגמ' אתמר שימשה בימים רב אמר לא הפסידה לילות ולוי אמר הפסידה לילות רב אמר לא הפסידה לילות עד מוצאי שבת תנן. ולוי אמר הפסידה לילות מאי ד' לילות דקתני ד' עונות. ולרב למה ליה למתנא ד' לילות. אורח ארעא קמ"ל. דדרכה דביאה בלילות. ולוי לתני ד' לילות. עד מ"ש למה לי. הא קמ"ל דשרי למבעל לכתחלה בשבת. ולענין דינא הלכה כדברי שניהם. וא"ת ולרב מנלן למידק מדקתני עד מוצאי שבת דלא הפסידה לילות. ודילמא למימרא דבעינן רצופים וה"נ מאי מקשה וללוי עד מ"ש למה לי דהא איכא למימר להצריך שיהיו רצופים לא קשיא משום דבתר הכי תניא מעשה ונתן לה רבי ד' לילות מתוך שנים עשר חדש:

נותנין לה בעילת מצוה. פי' נותנים לה אותה הביאה שבועל כדרכו וגומר ביאתו וא"צ לפרוש כדרך המשמש עם הטהורה ופרסה נדה תחתיו (כדתנן במשנה ד' פ"ב דשבועות) אלא פורש אפילו בקושי אע"פ שיציאתו הנאה לו כביאתו דביאה זו נתנו לו שיבעול ולא חששו להנאת יציאתו (כו'). ולא כפי' הראב"ד דעומד עד שימות האבר דא"כ מאי נותנין לו דקאמר. על כרחך צריך לבעול בעילת מצוה. הרא"ש. ונ"מ לדידן כדלקמן: *

[בעילת מצוה. פי' הר"ב בעילה הראשונה קרי לה בעילת מצוה משום דכתיב (ישעיהו נ"ד:ה') כי בועליך עושיך. ואמר (סנהדרין כ"ב) אין אשה כורתת ברית אלא למי שעושה אותה כלי וע"י כך מידבק בה ובאין לידי פריה ורביה. ולהכי קרי לה לבעילה ראשונה בעילת מצוה. תוס' פ"ק דכתובות דף ד' ד"ה בעילה]:

כל הלילה כולה. כתב הר"ב וכל הדברים הללו בדורות הראשונים בלבד אבל אחר שפשטה החומרא כו' כל הנושא בתולה אפי' קטנה כו' לאחר שבעל בעילת מצוה אין מותר לו לבא עליה עד שתספור ז' נקיים. ולכאורה להכי לא תלינן במכה כמו בפ"ח משנה ב' לענין כתם דהכא שאני כיון דודאי מגופה בא. אבל א"א לומר כן דבהדיא תניא בגמרא דף ס"ו דראתה מחמת תשמיש ג"פ לא תשמש וכו' ואם יש לה מכה באותו מקום תולה במכתה. אלא טעמא כמ"ש הרא"ש וז"ל נ"ל דטעם לחומרא זו לא בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים דלמה נחוש בתנוקת שלא הגיע זמנה לראות ואפי' באשה הגדולה למה נחוש הא אמרינן לקמן (ד' ס"ו) דאפי' אשה שהוחזקה להיות רואה מחמת תשמיש אם יש לה מכה תולה במכתה ולא חיישי' שמא יצא דם ממקור עם דם מכתה ואין לך מכה גדולה מזו. שבעלה ויצא ממנה דם בתולים. אלא טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה. ואין הכל בקיאין בחילוק שיש בין תנוקת שלא הגיע זמנה לראות. ובין הגיע זמנה. בין בוגרת. ובין ראתה ובין שלא ראתה. ועוד משום דחתן יצרו תוקפו הלכך הסכימו רבותינו להשוות כולם וליתן להם דין חומרא שבחומרות. דהיינו בוגרת שראתה שנותנין לה בעילת מצוה [כרבותינו שנמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש כדאיתא בגמרא] ואע"ג דהחמירו לעשותה כנדה אחר בעילה זו. נותנין לו לכל ביאה זו שיבעול ויגמור. וכיון שהחמירו בביאה זו לעשותה כנדה. הלכך אפי' בעל ולא מצאה דם. כיון דרוב נשים יש להם דם בתולים. חיישינן שמא היה שם טיפת דם כחרדל ונאבד. או שמא חיפהו ש"ז. דבהטיה נמי לא תלינן. דמלתא דלא שכיחא הוא וכו'. ואפילו בוגרת נמי. אע"פ שאין לה טענת בתולים * [לגי' הרי"ף פ"ת דכתובות. ולגי' רש"י אצ"ל כלל. שהרי יש לה טענת דמים] מ"מ כיון דיש בוגרת שיש לה דם בתולים לא פלוג. וצריך לפרוש אפילו לא מצאה דם. ע"כ:

ב **רבי יהודה אומר כל שלא הפרישה בטהרה מן המנחה ולמעלה**. תניא א"ל לר"י אלמלא ידיה [מונחות] בעיניה (כאותה ששנינו במשנה ד' פ"ד כנותן אצבע בעין. ועוד בגמרא פ' דלעיל ד' ס' ע"ב. כך נ"ל) כל בין השמשות. יפה אתה אומר. עכשיו אימר עם סילוק ידיה ראתה. מה לי הפרישה בטהרה בשביעי מן המנחה ולמעלה מה לי הפרישה בטהרה בראשון בראשון מי איכא למאן דאמר כו' גמרא:

ג **ביום ראשון**. פי' לנקיים. שהוא רביעי להתחלת זיבה:

רבי אלעזר אומר. כתב הר"ב דהלכה כמותו. הכי איפסק בגמרא (לעיל דף ז'):

ד **מטמאין במשא**. פי' הר"ב באבן מסמא. כדכתיב (דניאל ו') והיתיאת אבן חדא ושומת על פום גובא. גמרא:

ה **מטמאה משום כתם**. פירש הר״ב משום כתם של נדה במשהו. ואע״ג דנעקר דם משמתה. דמקור מקומו טמא. גמרא. וכתבו התוס׳ ולא לענין שיהא הנוגע בו טמא טומאת מגע. דאפילו בלא מקור ליטמא אפילו פחות מרביעית. משום דנגע במת. אלא כתם ראייה גמורה קאמר. שיטמא הדם במגע ובמשא. אע״ג דלא רואה היא לאחר מיתה. הואיל והיה במקור מחיים. ומשעת כבוס ליכא לטמויי כמו כתם (כדתנן במשנה ב׳ פ״ז). דהא ודאי השתא הוא דאתא דם. לא מהני טומאת כתם אלא להיות טומאה בפחות מרביעית במשהו. ע״כ. [ותמיהני על מ״ש דפחות מרביעית דם טמא. משום דנגע במת. דהא תנן במשנה ה׳ פ״ב דאהלות רביעית דם שחסר טהור. והעתיקה הרמב״ם בספ״ג מהט״מ וכתב שאם חסר כל שהוא טהור]:

ומודה רבי יהודה ביושבת על משבר וכו׳ שהיא מטמא׳ משום כתם. פירש הר״ב במשהו שנעקר מחיים וכו׳ ומסיק דמטמאה באהל. וכדפרשינן בגמרא דמשום דם תבוסה ומדרבנן. וכי הא דתנן במשנה ה׳ פ״ג דאהלות. ור׳ יהודה נמי ס״ל דמטמא בדם תבוסה. וכן פירש״י הכא דלר״י מטמא באהל:

ו **היתה מערה מים לפסח**. פי׳ הר״ב מכלי אל כלי כו׳. אבל במים אינה נוגעת. וא״ת ולתני אינה נוגעת. דלגופא לא איצטריך. דפשיטא דמערה דהא אינה מטמאה בהיסט וי״ל דאיצטריך לאשמועינן דלא חיישינן שמא נגעה. תוס׳. ומ״ש הר״ב שטבלה לסוף שבועים, וכן לשון רש״י. וכלומר לסוף איזה שבוע מן השבועות שיש לזכר ולנקבה *[א״נ לשבועי׳ היינו טעמא דנקטו הזמן הארוך] והרמב״ם במשנה דלקמן כתב בהדיא לסוף ז׳ לזכר וי״ד לנקבה [אבל מדנקטי עד יום שמנים. א״כ בדנקבה מיירי. ונקטי הימים המרובים. וה״ה למעוטים דשל זכר]:

חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים. כלומר שהחזרה היתה בשתים. חדא לחומרא. וחדא לקולא. דמאי דבראשונה לא היתה אלא כשאר טבול יום שהוא שני החמירו בשניה לעשותה כמגע טמא מת שהוא ראשון. וזו חומרא היא. אבל הקילו בדבר אחר. דלא תהא מגעה מטמא כלל אלא לקדשים. אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש. וטעמא דבטל דעת המתפיס לקדש. כמ״ש בסוף מתני׳ ב׳ פ״ב דטהרות:

כמגע טמא מת. שעדיין לא טבל. הרמב״ם פ״ה מה׳ משכב [הלכה ד׳]. ועיין במשנה דלקמן. ולא ידעתי למה תלינן בטמא מת ולא בנדה. דנוגע בנדה נמי ראשון הוא. ואשה זו בימי נדת דותה היתה טמאה. והרמב״ם שם כתב כמו שנגע בנדה. או בטמא מת כו׳:

כמגע טמא מת לקדשים. וא״כ משקה של קדש שנגע בטבול יום הוי שני. וקשה דברפ״ב דמעילה תנן חטאת העוף כו׳ הוכשרה ליפסל בטבול יום. ופי׳ הר״ב דלטמויי לא. כתבו התוס׳ פ״ו דחולין דף פ״ח. דמתני׳ דהכא אבא שאול היא. דתניא במעילה רפ״ב אבא שאול אומר טבול יום תחלה לקדש. ע״כ. ונפלאתי על הרמב״ם שבפ׳ ה׳ מהל׳ משכב כתב טבול יום לקדשים ה״ה כראשון לטומאה. והיינו כסתמא דהכא. ובפ׳ עשירי מהל׳ אבות הטומאות כתב טבול יום פוסל תרומה וקדש. וכ״כ בפ״ז מהט״א וכסתמא דרפ״ב דמעילה. וכ״כ ג״כ בפתיחתו לפירוש זה הסדר. וכן עוד בפירושו למשנה ה׳ פ״ב דטבול יום. והראב״ד לא השיגו. גם הכ״מ לא העיר בכל זה. ולי צ״ע:

ז **שהיא** אוכלת במעשר. פי׳ הר״ב כדין טבול יום דטבל ועלה אוכל במעשר. כדתנן במשנה ז׳ פי״ד דנגעים:

וקוצה לה חלה. כתב הר״ב ואע״פ שנוגעת בחולק הטבולין לחלה. לאו כחלה דמו. ועיין מה שכתבתי בזה במשנה ב׳ פרק ג׳ דחלה. ועוד הארכתי בסוף פ״ה דשביעית. ומשנה זו שנויה עוד לקמן מתניתין ב׳ פרק ד׳ דטבול יום:

ומקפת וקוראה לה שם. סד״א נגזר דילמא אתי למנגע בה מאבראי. קמ״ל. גמרא:

שהוא טהור. כתב הר״ב דהוו להו משקין היוצאין מן הטבול יום וטהורין הן כדתנן בריש פרק ב׳ דטבול יום:

אינה צריכה טבילה באחרונה. כתב הר״ב ודוקא לתרומה כו׳ אבל לאכילת קדשים מודו כו׳ דקי״ל האונן כו׳ כדתנן במשנה ג׳ פ׳ בתרא דחגיגה. אבל קשיא. דשם פי׳ הר״ב דמחוסר כפורים פוסל את הקדש בנגיעה. ומשמע דהיינו נמי לאחר שהביא קרבנותיו. דבהכי איירי. ואילו הכא לא מצריך אלא לאכילה. והא דהתם בחגיגה התחיל באכילה. משום אונן הוא כדמסיק דאונן אינו פוסל בנגיעה וכן לדברי הרמב״ם בחגיגה. ובנא״י דזבחים נמי מחוסר כפורים אסור בנגיעה. וזה שלא כמו שפסק בספי״ב מהל׳ אבות הטומאות (הלכה ט״ו) כמו שהעתקתי לשונו בחגיגה [ד״ה צריכי׳]. אבל עכשיו ראיתי בפ״ה מהלכות משכב (הלכה ד׳). ששם העתיק משנתנו זאת דמסיק וכתב דיראה לו שמאחר שהיא מטמאה את הקדש שהיא לריכה טבילה אחרת בסוף ואח״כ תגע בקדש. אע״פ שא״ל טבילה אחרת לאכילת התרומה והתם לאחר שהביאה קרבנותיה מיירי כדפירש דבריו הכ״מ מדכתב קודם לכן שתשלים ימי טוהר ותהיה טהורה לכל. דבא להוסיף באמרו ותהיה טהור לכל. דהיינו שתביא קרבנותיה משום דקודם לכן אסורה ליגע בקדש כדמוכח מדבריו שבפי״ב מה׳ אבות הטומאות. ויהיו דבריו אלו לרצון לפי מה שכתב בפירושו דחגיגה. ובנא״י דזבחים. אבל סותרי׳ את דבריו שבהלכות אבות הטומאות. דהתם כתב בהדיא דלנגיעה א״צ טבילה. לכן נראה בעיני דדבריו שבה׳ משכב. אינם אמורים אלא קודם שהביאה קרבנותיה. והא דכתב ותהיה טהורה לכל אין פירושו שבא להוסיף ולומר ושהביאה קרבנותיה. אלא חדא מלתא הוא שכשתשלים ימי טוהר תהיה טהורה לכל כלומר שאינה עוד טבולת יום. ומותרת במגע בין לתרומה בין לקדש כדס״ד דהכ״מ. וקאמר עלה דיראה לו שצריכה טבילה למגע והיינו הכל קודם שתביא קרבנותיה. אבל לאחר הבאת קרבנות לא מצריך טבילה. שהבאת קרבנותיה מועלת לה. אחרי שהטבילה עצמה. דקודם לכן אינה אלא מעלה בעלמא. וא״ת הרי

סתר הכ״מ פי׳ זה. מדמוכח מדברי הרמב״ם שבהא״ה שמחוסר כפורים עד שלא הביא כפרתו אסור ליגע בקדש. לי נראה דקושיא שאינה של כלום היא. דדבריו דהתם סמוכים באמת ויושר על דבריו הקדומים לו בה׳ משכב. דמצריך טבילה למגע קודש קודם שתביא קרבנותיה. ומיירי בהא״ה קודם שתטבול ומשום הכי נשמע מדבריו דכשלא הביא קרבנותיו דאסור ליגע. וא״כ אין כאן סתירה כלל. ונפלאתי הרבה על החכם הכ״מ דדחיק נפשיה בפי׳ וטהורה לכל מחמת דבריו של הרמב״ם שבהא״ה. ונפל בבירא עמיקתא מינה. דהא השתא לפי פירושו יש סתירה יותר מבוארת ונגלית. והיא שהקשיתי אני מאותן הדברים עצמן שבהא״ה שמהם הולך ומבאר הדברים שבה׳ משכב. ואיך ראה אחת. ולא ראה האחרת. ושתיהן בסקירה אחת בדברים אחדים הם נסקרין. והעולה מזה דהרמב״ם בחבורו בשתי המקומות בה׳ משכב. וה׳ א״ה. כוונתו שמחוסר כפורים קודם שהביא כפרתו אסור בנגיעת קדש. אא״כ טבל. אבל לאחר הבאת קרבנותיו א״צ טבילה למגע. ומעתה דבריו שבפירושו בחגיגה. ונא״י דזבחים נפרשם כמו כן דלא פסל למחוסר כפורים במגע קדש אלא קודם הבאת קרבנותיו. ודכוותה באונן נמי קודם שנשלם זמן אנינותו. ואפ״ה נוגע בקדש ואינו פוסלו. ובהדיא מוכח בגמרא דזבחים. דאונן נוגע. דהיינו בזמן אנינותו. דאדמשני בשטבל פריך והא הדרא עליו אנינותו כו׳ ש״מ דבזמן אנינותו איירינן וצריך לומר דהא דכתב הרמב״ם בהא״ה אונן לאחר שתם זמן אנינותו. משום רישא נקט הכי. דאפ״ה אסור באכילת קדש. אבל מה דמסיק וכתב דלא עשו מעלה זו אלא לאכילה אבל לנגיעה נוגעים בקדשים קודם טבילה. ולמידק מינה דדוקא טבילה אינה מעכבת. לא כתב כן אלא משום מחוסר כפורים* [אחר שהביא כפרתו] דאילו קודם שהביא קרבנותיו. אסור ליגע כדפרישית. אבל אונן אין שום דבר מעכבתו מן הנגיעה. ואע״פ שזה דוחק. אבל מה נעשה דגמרא מוכחת דאונן נוגע אפי׳ קודם שתם זמן אנינותו. וכמו שפירשתי דברי הרמב״ם שבפירושו. דלא אמר שמחוסר כפורים אסור במגע. אלא קודם הבאת קרבנותיו כך נפרש לדברי הר״ב שבחגיגה. שכשכתב מחוסר כפורים פוסל בנגיעה. לא קאי אדלעיל מיניה. דמיירי לאחר שהביא קרבנותיו אלא דהשתא במחוסר כפורים ממש קאמר. שעדיין לא הביא קרבנותיו ומש״ה הכא דמיירי לאחר שהביא קרבנותיו. לא כתב אלא לאכילה:

ח **הרואה** יום י״א. פי׳ הר״ב שהוא סוף ימי זיבה ואין יום שלאחריו מצטרף עמו. דכתיב או כי תזוב על נדתה סמוך לנדתה מופלג לנדתה יום א׳ מנין ת״ל או כי תזוב דקרא כתיב כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה. או כי תזוב על נדתה. הרי או כי תזוב מיותר. לרבות מופלג יום א׳ לתחלת נדתה שימיה שבעה. והפליגה השמיני. וראתה בט׳ וי׳ וי״א. ומה מצינו ברביעי שאחר סוף נדה. שראוי לספירת נקיים וראוי לזיבה דהא רבינן ליה [מקרא דאו כי תזוב] אף אני אביא עד העשירי ועד בכלל שראוים לספירה שאם ראתה ג׳ ראשונים משכי ז׳ נקיים עד העשירי שיהו נראין נמי לזיבה באיזה מהן שתראה ג׳ רצופין ומנין לרבות י״א ת״ל בלא עת נדתה. ואפי׳ מופלג לימים הרבה. ומרבה אני י״א שראוי לספירת או כי תזוב דמרבינן (ליה מרביעי) [מיניה רביעי] לסוף נדה ומשכי ליה ז׳ נקיים עד י״א והוא בכלל. ומוציא אני הי״ב שאינו ראוי לספירת או כי תזוב. בבריי׳ בגמ׳. ולעיל ספ״ד פי׳ הר״ב די״א יום הל״מ הן. תנאי נינהו הך דהכא ר״ע היא ודלעיל ראב״ע כדאיתא בגמרא דפרקין (דף ע״ג):

וטבלה לערב וכו׳. כתב הר״ב דב״ש סברי יום י״א בעי שימור וכל היכא דבעי שימור אינה טובלת אלא ביום כדתנן במשנה ד׳ פ״ב דמגילה וע״ש:

שמטמאין משכב ומושב. הואיל וכזבה קטנה היא וילפינן לה מדכתיב (ויקרא טו כו) כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זובה כמשכב נדתה יהיה לה ימי לרבות שני ימים כל ימי לרבות אחד וכתב הר״ב ואפי׳ הבועל דהא מטמאין קתני וילפינן מדכתיב (שם) כל ימי זוב טומאתה כימי נדתה תהיה טמאה היא. מלמד שמטמאה את בועלה כנדה. ובריש פ״ק דזבים אכתוב דלבועלה תולין. ואם כן קרא אסמכתא בעלמא:

גרגרן. פי׳ הר״ב ממהר לחטוא כו׳ ועי׳ בפירושו. ומה שכתבתי בספ״ז דטהרות:

ומודים ברואה בתוך י״א יום. ואפילו בעשירי אע״ג דאינה ראויה לבוא לידי זיבה גמורה. הרמב״ם. וכרבי יוחנן דאמר הכי בגמרא: